

II

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BR. 192

IZVJEŠTAJ STOŽERA 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 23. DECEMBRA 1941. ZAPOVJEDNIKU 2. DOMOBRANSKOG ZBORA O OPERACIJI NA OZRENU U PRVOJ POLOVINI DECEMBRA»

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

4. PJEŠAČKA DIVIZIJA

STOŽER

Broj 1594/taj.

23. XII — 1941.

DOBOJ

ZAPOVJEDNIKU II. DOMOBRANSKOG ZBORA. —

Na završetku I. perioda Ozrenske operacije, koja je preduzeta prema operativnoj zapoviedi broj 2 (Op. br. 148) taj. od 26. XI. 1941. g.) dostavljam sljedeći izvještaj:

1.) JEDINICE KOJE SU UČESTVOVALE U OPERACIJI:

Jedinice upotrebene za Ozrensku operaciju bile su sljedeće:

a) I. grupa:

- stožer l.p.p.²
- 13. satnija l.p.p.
- 14. satnija l.p.p.
- 15. satnija l.p.p.
- I. bojna l.p.p.
- IV. bojna l.p.p.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1/4—3, k. 101.

- V. bojna 1.p.p.
- 17. satnija 5.p.p.
- Posada Maglaj (polusatnija 1. satnije Sarajevske doknadne³ bojne). —
- III. topnički odjel (bez 3. bitnice).
- brdski vod II. bojne Vojne Krajine⁴ (bez 1 odjeljenja).

b) II. grupa:

- stožer 5.p.p.
- 13. satnija 5.p.p.
- 14. satnija 5.p.p.
- 15. satnija 5.p.p.
- I. bojna 5.p.p.
- 3. pohodna bojna Hrvatske legije⁵
- III. bojna 2.p.p.
- X. topnički odjel (bez 2. bitnice i 1 voda 1. bitnice),
- brdski vod V. bojne Vojne Krajine (bez 1 odjeljenja),
- oklopni vod (troja bojna kola),
- oklopni vlak broj 1,
- oklopni vlak broj 2,

c) III. grupa:

- 4 ustaške bojne,
- ustaško topništvo (2 haubice),
- 3. bitnica IV. topničkog odjela,

² pješačke pukovnije

³ dopunske

⁴ Vojna krajina je formirana u prvoj polovini jula 1941. u Sarajevu radi objedinjavanja rukovođenja graničnim jedinicama prema Srbiji i Crnoj Gori. Pod njenom komandom se nalazilo pet bojni (1, 2, 3, 4. i 5. bojna). Opširnije o njenom stvaranju i razvoju vidi Mladen Čolić, *Kopnena vojska domobranstva Nezavisne Države Hrvatske*, članak u *Vojnoistorijskom glasniku*, br. 2, Beograd, 1970, str. 212—214.

⁵ Hrvatska legija se sastojala iz dobrovoljačkih jedinica u koje su stupali »rasno čisti Hrvati, Ukrajinci i Rusi« (bjelogardijci) od 20 do 32 godine starosti. Njeno formiranje je počelo 2. jula 1941. s ciljem da se regrutuju dobrovoljci koje prvenstveno treba upućivati na sovjetsko-nemački front. Prva takva legionarska jedinica je bila ojačana hrvatska 369. pješačka pukovnija, koja je u avgustu, posle kraće obuke u njemačkom centru za obuku u Delershajmu (Döllersheim), upućena na istočni front, gdje je kasnije, u sastavu njemačke 6. armije, razbijena kod Staljingrada (Mladen Čolić, n. d., str. 218—221; Franc Šraml, n. d., str. 23—29).

d) Glavnina topništva:

- 3. bitnica III. top. odjela,
- 1. bitnica IV. top. odjela,
- 2. bitnica X. top. odjela,

e) Odbrana Doboja i osiguranje pozadine:

- III. bojna 5.p.p.
- 24. satnija 3.p.p.
- 1. satnija 8.p.p. (bez 1. voda),
- 14. satnija 2.p.p.
- 13. satnija 1 l.p.p.
- štrafunski vod 4.p.p.
- štrafunski vod 5.p.p.
- štrafunski vod ć.p.p.
- štrafunski vod 8.p.p.

2.) RASPORED JEDINICA PRED POČETAK OPERACIJA:

Raspored jedinica pred početak operacija vidi se iz zapoviedi 4. pješačke divizije broj 933/tajno od 29. XI. 1941. (vidi prilog I).⁶

3.) TOK OPERACIJA:

2. prosinac upotrebljen je za odlazak jedinica na mjesta predviđena prednjom zapovješću. Izuzetak je bio kod l.p.p., koja je željeznicom prispjela u Doboju u toku 1. prosinca prije podne, a bila je dirigrirana za Maglaj i Riječicu. Obzirom na to, što ustaški pukovnik Rukavina još nije bio stigao u Doboju — morao se početak operacija odložiti, dok se ne sazna za dolazak pukovnika Rukavine⁷ i zato je cijela l.p.p. upućena na prenoćište u Tešanj, kako se nebi prije vremena odkrio manevar obuhvata Ozren planine sa zapada t.j. sa pravca od Maglaja prema s. Brezići.

U toku 2. prosinca dobijeni su podatci iz Zagreba, da ustaški pukovnik Rukavina stiže u Doboju 2. prosinca u večer. Odmah je zapovjeđeno da sve čete zauzmu osnovni raspored za početak akcije i da budu 3. prosinca spremne za akciju.

⁶ Tu zapovijest redakcija nije pronašla.

⁷ Juco. Osuđen je na smrt (kao ratni zločinac), po presudi Vojnog suda, 2. armije u Zagrebu od 6. juna 1945, s još šest ustaških zlikovaca, među kojima su bili ustaški doglavnik Mile Budak i dr Nikola Mandić, predsjednik vlade u NDH (»Politika« od 8. juna 1945).

Po ovome postupile su sve čete osim ustaški bojni pukovnika Rukavine, koji je stigao tek u noći 2/3. prosinca i javio se u ovom stožeru. Pošto je upoznat sa idejom rada i svojom ulogom u akciji, izjavio je da predviđeni front napada nije u skladu sa jačinom i opremom njegovih bojni. Tražio je da mu se dodjeljeni front skрати. Obzirom na ovo određen mu je front napada od Boljanića do Petrovog Sela,⁸ ali se ostalo — kako je predviđeno zapovješću [—] više nije moglo izmjeniti, jer su sve ostale čete domobranstva već bile u pokretu prema mjestima sa kojeg su imale 3. prosinca odpočeti napad, radi ovlađivanja ishodne postave.

3. prosinac:

Napad je odpočeo prema utvrđenom planu s tim, što ustaške bojne nisu napadale onaj front, koji im je bio prvobitno dodjeljen, već im je front napada išao svega do Petrovog sela.⁹

Već od samog početka, odmetnici su davali neobično snažan otpor, naročito prema četama III. i II. grupe.¹⁰ I. grupa međutim nije naišla na jači otpor neprijatelja i uspjela je da u toku dana bez većih teškoća ovlada ishodnom postavom, osim k. 558 (j.i. od Trbuka).

II. grupa: Na desnom krilu ove grupe III. bojna l.p.p. ovladala je već oko 10 sati k. 356 (sjev. istočno od želj. postaje Trbuk za 1 km.) ali svi napadi na k. 400 nisu uspjeli u toku celog dana zbog žilavog otpora pobunjenika i vrlo dobro postavljenih utvrđenja, koja su zbog prirode zemljišta bila veoma jaka.

I. bojna 5.p.p. koja je bila u centru ove grupe, nije imala neki naročiti rezultat u svome nadiranju s. Prav. Pridjel,¹¹ jer je morala čekati na rezultat napada III. bojne l.p.p. na k. 400. Kako se ovaj uspjeh kod k. 400 nije ispoljio još ni u toku poslie podneva, morali su se izvjestni dielovi I. bojne 5.p.p. povući od k. 266 kroz Musi. Pridjel na želj. prugu.

⁸ Odnosi se na Bosansko Petrovo Selo.

⁹ Riječ je o napadu na Ozrenski NOP odred. Štab Ozrenskog NOP odreda upoznat, preko obavještajne službe, s neprijateljevim namjerama, potpuno je spreman dočekao ustačko-domobranksu operaciju. Tako je ta neprijateljeva akcija doživjela potpun neuspjeh (Todor Vujasinović, n. d., str. 151—169).

¹⁰ Prema 2. i 3. ustaško-domobrankskoj grupi nalazili su se, u odbrani, 2, 3. i 4. bataljon (ili — kako su ga nazivali — Udarni bataljon Ozrenskog NOP odreda). Bliže o rasporedu bataljona Ozrenskog NOP odreda vidi Todor Vujasinović, n. d., skica između 158. i 159. strane.

¹¹ To mjesto se, po nekim kartama, naziva i Pridil.

Djelovi I. bojne 5. p.p. koji su stajali prema Glavici, nisu u napadu na Glavicu imali uspjeha, jer su pobunjenici bili odlično utvrđeni na ovoj tački.

Lievo krilo II. grupe (III/2.) imala je u toku dana većih trzavica. 11. satnija te bojne bila je ovladala s. Maljani (269),¹² ali ga je bez nekog jačeg razloga napustila i tek poslije — na osobnu intervenciju zapovjednika te bojne — vraćena je opet na svoj položaj, na kome je ostala u utvrđivanju. —

III. grupa (ustaše): I ako je ova grupa imala 4 bojne, nije mogla zbog slabog brojnog stanja i nedovoljne opreme ispoljiti svoju udarnu moć. Već od samog početka napada imali su ustaše većih gubitaka i nisu mogli prodrijeti u neprijateljski odbranbeni položaj, koji je na svim točkama bio veoma vješto i solidno utvrđen i dobro branjen snažnom puščanom i strojničkom vatrom. Rezultat ove grupe na kraju dana bio je taj, da su izvjesni dielovi, koji su i uspjeli zauzeti u toku dana neki vis j.z. od želj. pruge, morali u sam mrak napustiti zauzete točke i povući se u glavnom na liniju želj. pruge između ž. postaje Bos. Petrovo selo i želj. postaje Boljanić.

Ukupan rezultat ovoga dana borbe nije bio onaj, koji je očekivan.

Čete nisu uspjele toga dana ovladati ishodnom postavom, koja im je zapovješću bila određena.

Na osnovi ovakve situacije donieta je odluka, da se front

III. grupe (ustaše) još više skрати t.j., da se 4 ustačke bojne u toku noći 3/4. prosinca pregrupiraju i zauzmu front između Krušik potoka i potoka M. Prenja i odatle da preduzmu napad općim pravcem preko Gostilja,¹³ sa težnjom da u toku 4. prosinca izbiju na Greben¹⁴ D. i G. Konopljište — Veliki Brijeg.

Zbog ovog skraćivanja fronta III. grupe moralo se je pristupiti i skraćivanju fronta I. grupe i njene snage upotrebiti u reonu Trbuka radi pojačanja desnog krila I. grupe, a i radi podpomaganja lievog krila II. grupe u napadu na k. 400.

Dabi se ojačao i centar II. grupe i slomio pobunjenički odpor na Glavici zapovjeđeno je da II/4. iz Teslića dođe u toku noći u Doboju i da potom obuhvatno napada na Glavicu sa prostorije Jovak — Suho Polje. Noć III/4. prosinca provedena je u vršenju zapovjeđenog pregrupiranja snaga.

¹² Selo je Maljani jugoistočno od Doboja; kota 269 nalazi se u samom selu.

¹³ To je brdo (trig. 774), jugoistočno od Doboja.

¹⁴ To mjesto nije nadenno na karti 1 : 100.000. Vjerovatno treba: greben.

4. prosinac:

Pregrupiranje snaga I. grupe izvršeno je sporo i nije bilo završeno na vrijeme, jer zbog redovnog prometa nije bilo dovoljno željezničkih vagona na raspolaganju. Usljed toga napad I. Grupe na prostoriji između Šaj Kamena¹⁵ i potoka Paklenice, u glavnom na k. 558, za nešto je zakasnio. Napadi ove grupe na tu prostoriju, nisu urodili željenim plodom, jer je protivnik i ovdje bio odlično utvrđen, naročito na k. 558 i Đurkinom Krstu, te je svaki napad ove pukovnije bio dočekan snažnom i ubistvenom vatrom. Na kraju dana ova se grupa zadržala na liniji s. Tadići — s. Miličići — s. D. Paklenica.

Desno krilo II. grupe (III/l.) uspjela je u toku ovog dana ovladati jako branjenom k. 400 na kojoj se održala do poslie podne, međutim zbog slabog nadiranja I. pukovnije, koja je bila j. od III/l. protivnik je uspio koncentrirati jače snage protiv III/l. i ta je bojna izgubila, poslie ogorčenih borbi, k. 400 i k. 356, zadržavši se u s. Trbuku i na zapadnim padinama k. 356.

Centar i lievo krilo II. grupe nije ni toga dana uspio krenuti napried i ako je lievo krilo ove grupe bilo ojačano III. bojnomo 4.p.p.

O ustaškim bojnama nisu u toku celog dana dobiveni nikakvi podatci, ali sudeći po snažnom pritisku protivnika na lievo krilo II. grupe i lievo krilo I. grupe u reonu Trbuk — Paklenica, vidjelo se da željeni pritisak ustaških bojni preko s. Boljanića u pravcu Gostilja nije urodio plodom.

Rezultat borbe drugog dana bio je taj, da čete ne samo da nisu postigle postavljeni cilj za drugi dan borbe, nego nisu postigle ni ciljeve određene za prvi dan, a neke su čak izgubile i one točke ishodne postave, kojima su bile ovladale u toku

3. prosinca. O ustaškim bojnama saznalo se u toku noći, da su se povukle sa dodjeljenog napadnog fronta prema Karanovcu i Gračanici, ostavivši na taj način lievo krilo domobranskih snaga kod s. Orašja ogoličeno.

Ova viest provjerena je putem jednog častnika, koji je oklopnim vlakom upućen u Karanovac, jer su brzoglasne veze bile pokidane i taj je častnik donio izvještaj pukovnika Rukavine, koji glasi:

»Prema zapoviedi divizije nije mi moguće postupiti pošto mi momčad nije sposobna za napad. Nastupio je momenat potpune apatije, usljed velike izmorenosti i prehlade. Ostavio sam osiguranje, a ostale bojne povukao na odmor. Tražiti ću

¹⁵ To je brdo (k. 358), sjeverno od Maglaja. Tačan mu je naziv: Šaj kam.

smjenu da nebi došlo do potpunog rasula i pobune, pošto momčad već 6 mjeseci neprekidno boravi na terenu lišena svega, što je najpotrebnije za čovjeka.«. —

Pošto su dobiveni izvještaji sa više strana da pobunjenici spremaju neku akciju na Doboj sa zapada i sjeveroistoka, zamoljena je Njemačka divizija u Banja Luci, da odobri svojoj bojni u Maglaju povratak u Doboj, jer su snage odbrane Doboja sa zapada bile i suviše slabe, da bi mogle odoljeti nekom jačem koncentričnom napadu pobunjenika. Međutim odgovor Njemačke divizije iz Banja Luke glasio je: »Bataillon major Bershofen bleibt in Maglaj. General Fortner abgereist nach Zagreb«. ¹⁶ —

Imajući pred sobom sve napred citirane činjenice donieta je za 5. prosinac sljedeća odluka: produžiti energičan napad sa desnim krilom II. grupe i I. grupom u reonu Trbuk — Paklenica, općim pravcem duž puta Trbuk — Ivanovići. Na ostalom dielu fronta preći odmah u obranu. III. bojnu 2.p.p. i III. bojnu 4.p.p. odmah izvući iz sadanje njihove posade kod Suhog Polja i s. Maljani. Potom ih grupirati na Kamenjaku radi izvršenja masiranog udara na Glavicu i dalje prodiranje na jug u pravcu s. Ivanovići u susret napried navedenoj napadnoj grupi u reonu Trbuka. Ustaškim bojnama zapovjedbno je da svoje snage konventriraju oko Gračanice i Karanovca s tim, da osiguraju željezničku prugu i mostove na dielu želj. postaje Boljanić do Bos. Petrovog Sela.

Pošto Njemačka bojna iz Maglaja nije stavljena na raspoloženje u Doboj kao pričuva, to je zapovjednik II. domobranskog zbora uputio 6. satniju 5.p.p. i sa tom satnijom pojačana je obrana Doboja sa zapadne strane.

Izvlačenje 111/2. i III/4. vršeno je u toku celog 4., a dielom i u toku noći 4/5. prosinca. Pomenute bojne upućene su u Doboj na odmor, jer zbog premorenosti nisu bile sposobne trenutno za napadnu akciju.

5. *Prosinac*

Ovaj dan nije domo nikakve nove rezultate. Ustaške bojne nalazile su se na odmoru oko Gračanice. III/2. i III/4. bile su u toku prebacivanja za Doboj i na odmoru. Dielovi I. boj-

¹⁶ »Bataljon majora Bershofena ostaje u Maglaju. General Fortner otputovao u Zagreb«.

Bataljon majora Bershofena (redakcija mu nije mogla ustanoviti ime) pripadao je njemačkoj 718. pješadijskoj diviziji. Komandant ove divizije bio je general Johan Fortner (Johann Fortner).

ne 5. p. p. izgubili su Šibove (330),¹⁷ jedino je III. bojna 1. p. p. uspjela da ponovo ovlada k. 356, ali napad na k. 400 nije uspio ni toga dana. 1. p. p. čekala je na svojoj ishodnoj postavi rezultat topničke pripreme protivu k. 558. Kada je konačno krenula u napad i kada je bilo izgleda da se k. 558 osvoji, nastao je kod te pukovnije nagli zastoj i dijelovi ove povukli su se djelomično opet u nazad.

Na kraju ovog dana, imajući u vidu dosadanje rezultate i stanje jedinica, kako u moralnom, tako i u materijalnom pogledom, donieta je za VI. prosinac sljedeća odluka: zauzeti k. 400 i k. 558, pa u vezi sa k. 358 i Šajkamom dobro se utvrditi na tom položaju, preći u obranu i najveći dio snaga izvući na odmor i retabliranje. Na ostalom dielu fronta pregrupirati snage i izvršiti potrebne pripreme radi ovladavanja položajem Kardovac — Šibovi — Brdice, Bresnati¹⁸ Br. — s. Ivanovići — Brebić¹⁹ — k. K. Kamenik²⁰ — s. Lužani.

6. prosinac:

Radi izvršenja prednje odluke pojačana je III. bojna 1. p. p. sa 1 satnijom i 1 odjeljenjem strojica i podpukovniku Krumenackeru²¹ podređena je još i I. bojna 1. p. p. Sa svojim i sa ovim snagama imao je da ovlada k. 400 i 558 s tim, da ga na desnom krilu u toj akciji potpomaže i ostatak 1. p. p.

Pošto ofanzivna akcija na ovom dielu fronta nikako nije pokazivala uspjeha, bilo je zapovjedbno da se ista obustavi, dok zapovjednik divizije osobno ne dođe na Šaj Kam radi procjene situacije i donošenja definitivne odluke.

Zapovjednik divizije obišavši položaj, zapovjedio je zapovjedniku 1. p. p. da pregrupira svoju V. bojnu sa sadašnjeg pravca prema s. Donja Paklenica tako, da se postavi iza I. bojne kod s. Tadići, a potom da pred svanuće podiđe k. 558 i sa osloncem na Šaj Kam izvrši, bez pješačke i topničke pripreme, iznenadni prepad na pomenutu kotu, koju po zauzimanju da utvrdi u sve strane.

¹⁷ Šibovi su predio, južno od Doboja; na njemu se nalazi kota 330.

¹⁸ Po karti 1 : 100.000; Bresnaci (brdo, k. 403).

¹⁹ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na Grebić kosu, južno od Doboja.

²⁰ Tačan naziv je: Kamenak (k. 323, jugoistočno od Doboja).

²¹ Čita se: Krumenaker. Ime mu je Karlo.

Međutim 1. p. pukovniji uspjelo je odmah po padu mraka zauzeti k. 558, na kojoj se odmah počela utvrđivati. Ovo je ujedno jedini pozitivni rezultat toga dana.

Inače, na sjevernom dielu fronta od Karanovca do Doboja vladalo je zatišje. Ustaške bojne pukovnika Rukavine ostale su i nadalje na odmoru u reonu Gračanice i Karanovca, a III. bojna 2. p. p., III. bojna 4. p. p. i dielovi I. bojne 5. p. p. bili su na odmoru u Doboju i kod Ševarlija.

Toga dana primljena je obavjest iz Glavnog stožera, da će doći dvije ustaške bojne iz Sarajeva.

Obzirom na sve donieta je odluka za VII. prosinac. Pouzdano držati točke koje su do sada zauzete; vršiti temeljito izviđanje protivnika i njegovih položaja radi otkrivanja rasporeda; vršiti samo lokalne akcije; sačekati dolazak obećanih ustaških bojna iz Sarajeva.

7. prosinac:

U toku ovog dana produžen je napad na k. 400 uz snažnu koncentraciju topničke vatre, ali napad nikako nije uspevao, jer su čete dobijale vatru sa 3 strane. Gubitci III. bojne

1. p. p. bili su znatni i moral ovih četa počeo je popuštati. Zbog toga zapovjedbno je da se obustavi napad i pređe u obranu s tim da se pouzdano drži k. 558 — k. 356 sa povijanjem lievog krila unazad na Gradac.

Za sutrašnji dan donieta je odluka: da se k. 400 zauzme napadom sa tri pravca i to: od Kardovca preko bezimenog visa na k. 400, zatim od puta zapadno od k. 400 bezimenom kosom, a sa k. 356 čete III. bojne 1. p. p. da vrše snažan pritisak u pravcu pomenute kote. Snage 1. p. p. imaju sa svojih položaja podpomagati napad vatrenim djelovanjem. Tražena je i intervencija zrakoplovstva, a zapovjedbna i upotreba koncentracije vatre iz 4 bitnice sa pravca s. Kosova i s. Šije. Napad ima odpočeti 9. prosinca, a 8. prosinca da se upotrebi za detaljno rekognosciranje zemljišta, podizanje veza i ostalo.

U međuvremenu očekivao se dolaz ustaških bojni iz Sarajeva. Na ustaške bojne pukovnika Rukavine nije se moglo računati, jer su po njegovoj izjavi njegove bojne nesposobne za akciju. Iznio je njihovo slabo stanje i jačinu protivničkih utvrđenja i naveo da sa svojim bojnama nemože napadati, ako ne dobije bojna kola po koja putuje u Zagreb.

8. prosinac:

U toku ovog dana vršene su pripreme za predviđenu akciju. Bilo je povremenih manjih borbi i puškanja. Trupe su radile na podizanju zaklona i utvrđivanju svojih položaja. Sa zrakoplovstvom je ugovoreno, koji će se ciljevi bombardirati u toku 9. prosinca. Kasno poslije podne naglo je nastupilo ružno vrijeme sa oblacima i izgledalo je na kišu. Nešto prije pola noći odpočeo je padati gust, težak i mokar snieg, koji je za vrlo kratko vrijeme prekinuo i onesposobio gotovo sve brzoglasne veze. Kako je barometar bio neprekidno u opadanju, a pokidane veze nisu se mogle tako brzo popraviti, obustavljeno je izvršenje akcije za 9. prosinac i odloženo dok se ne poprave brzoglasne veze i koliko toliko ne popravi vrijeme.

9. prosinac:

Iz Sarajeva stigla je svega 1 ustaška bojna (Francetić).²² Zbog obustavljene akcije ova je bojna smještena u kantoman. Njen dolazak je uticao u nekoliko na već donieti plan akcije, pa je za 10. prosinac donieta nova odluka — napad na k. 400 kako je uglavljeno za 9. prosinac; Zrakoplovstvo ne učestvuje: Ustaška bojna dopunjava predviđeni napad napadom na Šibove (330) i čisti zemljište na sjever preko k. 266 i s. Prav. Pridjela. Po ovladavanju Šibova ima se postaviti na Šibove jedna domobranska satnija kao posada. Posada Kardovca ostaje na svom mjestu. Napad na Glavicu ima izvršiti III. bojna 2. p. p. Vrijeme napada bit će različito u to: Sa Kardovca u 8 sati, na Šibove u 10 sati, a na Glavicu u 12 sati.

Inače, dan je prošao u glavnom mirno. Rađeno je na utvrđivanju i vršene su pripreme za sutrašnji napad.

10. prosinac:

Pred svanuće čete su zauzele polazni raspored za napad po planu, osim ustaške bojne bojnika Francetića iz Sarajeva. Bojnik Francetić nije postupio prema izdatoj zapoviedi i

¹¹ Juraj Francetić Jure. Tada je bio komandant zloglasne »Crne legije«. Poginuo je (u činu potpukovnika) krajem marta 1943. Posmrtno je unapređen u čin pukovnika i proglašen za ustaškog viteza. Bio je jedan od najsurevijijskih ustaških zlikovaca, čije su jedinice u istočnoj Bosni i Hercegovini počinile mnogobrojne zločine. Bliže o njemu vidi Vjesnik Minorska za 1943, str. 517, 518. i 624.

uputstvima, koja je dobio t. j. da odpočne napad na Šibove u 10 sati i da prema tome podesi odlazak svoje bojne sa želj. postaje Usora. Ustaška bojna bila je po njegovoj zapoviedi bez znanja ovog stožera prebačena u toku noći na k. 356, odakle je bojnik Francetić namjeravao izvršiti napad u pravcu s. Ivanovići. Kako je ovakav postupak u osnovi remetio stvoren i pripremljen plan akcije, a prietila je i opasnost da bude usamljeno potučen, zapovjeđeno je bojniku Francetiću, čim se ujutro saznalo za ovaj gest da svoju bojnu odmah skine sa k. 356 i da je preko Trbuka i Ševarlija uputi u napad na Šibove. U tome prebacivanju izgubljena su dva sata vremena.

Do podne zauzeta je k. 400, pa je zapovjeđeno da se k. 400 posjedne sa dve satnije i da se ista dobro utvrdi. Ustaška bojna Francetića odpočela je napad na Šibove oko 12,30 sati i izbila je na Šibove bez borbe, odakle je produžila u pravcu sjevera čisteći zemljište sve do s. Brđani. Akcija ustaške bojne u svemu je veoma uspjela, jedino je kasniji početak ove akcije imao reperkusije i na početak akcije protiv Glavice. Tako napad III/2. p. p. na Glavicu odpočeo je tek u 15 sati i zbog kratkoće vremena i brzog mraka kao i zbog žestokog odpora protivnika. Glavica toga dana nije mogla biti zauzeta. U zaključku za taj dan može se reći, da su postavljeni ciljevi postignuti. Zauzeta je k. 400 i Šibovi; popaljena su s. Striježevica, Prav. Pridjel i Brđani. Jedino je ostalo za sustradan da se ovlada Glavicom.

11. prosinac:

Odmah po svanuću odpočet je napad na Glavicu, ali bez vidnog rezultata. I pored jake topničke vatre, čete lievog krila nisu mogle napredovati. Zbog toga je donieta odluka, da se III. bojna 1. p. p. pojača i da prepadom zauzme Glavicu.

Ova je akcija uspjela u 18 sati.

Na ostalim sektorima, na kojima se vodila borba u toku prošlog dana vladao je mir. Po negdje se ispalio po koji naboj. Vjerovatno zbog vraćanja pobunjenika i njihovih porodica na spaljena ognjišta. Prema svima znacima, najveći dio pobunjenika povukao se dublje u Ozren planinu. Nažalost snage kojima se trenutno raspolagalo, nisu bile sposobne za produženje akcije u dubinu Ozren planine. Ovo s toga što je veliki broj tih jedinica bio upućen u Ozrensku operaciju neposredno po završetku operacija na Kozari planini. Ovako umorne, nedovoljno opremljene i neobučene čete, morale su

izdržati u toku 9-dnevne akcije u Ozren planini velike napore po veoma hladnom vremenu. Sve to, kao i slaba odjeća i obuća i nemogućnost zamjenjivanja jedinica svježim snagama diktiralo je, da se započeti čišćenja Ozren planine, i da se zadovoljimo bar za sada držanjem točaka sa kojim se može željeznička pruga Doboj — Maglaj pouzdano čuvati. Na ovim točkama postavljene su potrebne posade, a ostatak snaga povučen je natrag u posadna mjesta na odmor i retabljanje i služiti će za zamjenjivanje dielova, koji su ostali na položajima i za povremene lokalne akcije sa ciljem da se ovlada trokutom Trbuk — Doboj — Boljanić.

III. UKUPNI GUBITCI:

a) *Kod domobranstva:*
 poginulih: 1 častnik, 10 dočastnika i 42 domobrana;
 ranjenih: 10 častnika, 25 dočastnika i 167 domobrana;
 nestalih: 2 dočastnika i 12 domobrana.

b) *Kod ustaša:*
 poginulih: 6;
 ranjenih: 62.

Ovi podaci nisu sigurni, jer od ustaških bojni nisu dobijem tačniji izvještaji.

c) *KONJA:* ubijenih 5, ranjeno 5.
 d) *Izgubljen i upropašćen materijal:* vidi se iz priloga 2 i 3.

IV. UTROŠAK STRELJIVA:

a) *Za haubice 100 mlm:*
 — udarnih granata M. 28499
 — tempirnih granata M. 28454
 — granata M. 15..... 661
 — granat-šrapnela M.14 3321

b) *Za brdske topove 65 mm:*
 — šrapnela..... 224
 — granata.....411

c) *Za bacače 80 mm:*
 — mina..... 1395

d) *Za protivoklopne topove:*
 — probojnih granata..... 1157

e) *Ručnih bombi..... 2324*

f) *Signalnih raketa..... 75*

g) *Puščanog streljiva..... 373998*

V. Bojna relacija po danima i satima, koja je vođena u stožeru 4. pješačke divizije, prilaže se kao prilog 4.²³

Bojna relacija I. grupe — prilog 5.

Bojna relacija II. grupe — prilog 6.

ZAPOVJEDNIK,
Pukovnik Gustović²⁴ v. r.

Za točnost:
Glavar stožera
bojnik (Merslavić)
Merslavić²⁵

M.P.

BR. 193

IZVJEŠTAJ POSEBNOG OPUNOMOĆENIKA MINISTARSTVA DOMOBRANSTVA NDH OD 6. FEBRUARA 1942. DOGLAVNI- KU SLAVKU KVATERNIKU O ČETNIČKIM I PARTIZAN- SKIM JEDINICAMA U ISTOČNOJ BOSNI KRAJEM 1941. I POČETKOM 1942. GODINE¹

Posebni opunomoćenik Mindoma²

Vojskovođi — Doglavniku³

Poglavnikovom vojnom uredu⁴

Mindom (glst. oče. odjel)⁵

Ministarstvo vanjskih poslova (Dr. Vjekoslavu
Vrančiću)

III. domobranskom sboru

Po nalogu Vojskovođe izvršio sam pregled zaplijenjenog
arhiva četnika (Vlasenica, Han-Pijesak i t. d.) te zaplijenjenog

²³ Bliže o njoj vidi tom IV, knj. 2, dok. br. 179.

²⁴ Artur. Kasnije unaprijeđen je u čin generala. Osuđen je na smrt strijeljanjem, kao ratni zločinac, po presudi Vojnog vijeća Vrhovnog suda Demokratske Federativne Republike Jugoslavije od 22. septembra 1945. Tada je osuđeno još 15 ustaško-domobranskih generala, 13 pukovnika i 5 ustaških funkcionera (17 ih je osuđeno na smrt, ostali na vremenske kazne). Opširnije o tome vidi »Politiku« od 14, 23. i 26. septembra 1945. godine.

²⁵ Robert

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5/1—92, k. 54.

² Skraćenica za Ministarstvo domobranstva Nezavisne Države Hrvatske.

³ Takvo zvanje imao je Slavko Kvaternik, zamjenik Ante Pavelića.

⁴ To jest: Pavelićevom Vojnom uredu.

⁵ Glavnostožemi očevidni (operativni) odjel

arhiva partizana (Prača) koje su prilikom velike akcije čišćenja u Bosni (od 12. I. do 28. I. 1942.)⁶ pale u ruke našim oružanim silama. Iz ovih arhiva vidi se da četnička akcija i u vezi sa ovom i akcija partizana ima svoj začetak u Srbiji, jer su se bivši srbski časnici (koji su međusobno djelomično i u rodbinskoj vezi) odlučili da prekrše uslove primirja Jugoslavije sa Njemačkom (pod kojima je Jugoslavija u aprilu 1941 položila oružje) i da osim toga prekrše svoju rječ koju su dali prilikom puštanja iz zarobljeničtva te se prebacili kod Ljubovije, Rogačice, Bajine Bašte, preko Drine u Bosnu, tamo podigli ustanak vršeći i oružanom silom pritisak na narod, ponašali se kao kakva legalna vlada.⁷ U ovom svom podhvat u bili su podstrekani i podupirani iz vana sa odbjegle vlade Jugoslavije u Engleskoj a iznutra sa strane srbskog stanovništva tih krajeva koje s jedne strane ne može preboljeti gubitak povlašćenog položaja Srba u ranijoj Jugoslaviji a s druge strane bile su žednim prevedeni preko mosta sa raznim obećanjima izostalog podpora rusko-ang'osaksonskog bloka i pobjedu toga bloka a, ovo su i četnici i partizani skoro svakom prilikom dva puta podvučeno naglasili a s treće strane sa terorom koristeći se izdašno metodama izkustva 20 godišnje vladavine za vrijeme Jugoslavije.⁸ Ti časnici jesu u glavnome:

⁶ Riječ je o romanijskoj operaciji — prvoj etapi druge neprijateljeve ofanzive. Bliže o njoj vidi dok. br. 194.

⁷ Ta procjena nije tačna. Tačno je da su oni došli u istočnu Bosnu, ali ne da dignu ustanak, već da već postojeće ustaničke mase, po nalogu Draže Mihailovića ili okupatora, stave pod svoju komandu i usmjere u borbu protiv NOP-a. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 11.

⁸ Govoreći o Kraljevini Jugoslaviji drug Tito je na Petom kongresu KPJ rekao, između ostalog, sljedeće:

»Narodi koji su ušli u sastav nove zajedničke države živjeli su više od trinaest stoljeća odvojeno, pod različitim uslovima i pod raznim uticajima — političkim, kulturnim, ekonomskim i socijalnim. Iako je još odavno postojala težnja za ujedinjenjem Južnih Slavena, ipak je odmah poslije obrazovanja države SHS, 1918—1920. godine, izišlo na vidjelo da je ta nova država bremenita mnogim suprotnostima, koje su se, usljed velikosrpske hegemonije, nametnute monarhijom Karadorđevića s buržoaskom vladom, odmah u početku počele naglo zaoštravati...

Političko stanje u staroj Jugoslaviji, to jest trulost postojećeg buržoaskog režima, karakterizira se činjenicom da su se samo od 1918. godine do 6. januara 1929. godine izredale na vlasti 24 vlade, to jest u toku deset godina 24 vlade...

Do sporazuma Cvetković-Maček došlo je 24. avgusta 1939. godine. Odredene su granice takozvane Banovine Hrvatske. Tim sporazumom Maček je razbio Udruženu opoziciju i svezao se s Cvetkovićem radi podjele vlasti... Jer je to u prvom redu i samo bio sporazum hrvatske buržoazije sa srpskom buržoazijom. Radilo se samo, u nekom

Jezdimir S. Dangić, ⁹ žan. major u ranijoj Jugoslaviji		
Boško P. Todorović, ¹⁰ pješ. major	”	”
Manojlo S. Pejić, ¹¹ pješ. kap. I. Klase	”	”
Rista Čuković, ¹² kap. I. Klase pješ.		
Momčilo Micić, pješ. kap. I. klase	”	”
Sergije Mihajlović, ¹³ pješ. kap. I. klase	”	”
Nenad Lj. Đorđević, pješ. kap. II. klase	”	”
Risto Marinković, pješ. kap. II. klase	”	”
Bogdan Vojvodić, pješ. kap. II. klase		
Soškić, ¹⁴ žan. kap. I. klase	”	”
Antonije Miličić, ¹⁵ rez. pješ. kap. II. kl.	..	”
Vladimir Milutinović, ¹⁶ rez. žan. kap. II.	kl.	”
Rajko Ramitović, ¹⁷ rez. intend. por.	”	”

pogledu, o podjeli vlasti između srpske i hrvatske buržoazije... Re-
žim Cvetković-Maček nije izmijenio ni vanjsku ni unutrašnju politiku,
i pošao je istim putem kao i Stojadinović, pa je kasnije pošao čak i
dalje, kao što ćemo malo poslije vidjeti...

Ali to još nije sve. Vlada Cvetković-Maček početkom januara
organizira koncentracione logore za antifašiste i komuniste, tačno
po uzoru na hitlerovske koncentracione logore... Najzloglasniji kon-
centracioni logor bio je u Hercegovini, u Bileću... Drugi zloglasni
koncentracioni logor (Kerestinac) organizirao je Maček sa svojim
suradnicima (u njemu su kasnije, 1941. godine, svi hapšenici predati
ustašama i ubijeni...«) (*Peti kongres Komunističke partije Jugosla-
vije*, Kultura, Beograd, 1948, str. 24, 28, 51—53).

⁹ Tada je bio komandant Bosanskih četničkih odreda i član Pri-
vremene uprave istočne Bosne (dok. br. 21).

¹⁰ Tada je bio komandant Operativnih jedinica u istočnoj Bosni
i član Privremene uprave istočne Bosne (AVII, reg. br. 22/3, k. 170:
proglas Predsjedništva Privremene uprave istočne Bosne od 29. de-
cembra 1941).

¹¹ Tada je bio načelnik štaba Komande Bosanskih četničkih od-
reda u istočnoj Bosni.

¹⁵ Tada je bio komandant Zvoničkog sektora (AVII, reg. br. 50/2,
k. 170: naređenje Komande Operativnih jedinica istočne Bosne od 14.
decembra 1941. Bio je agent njemačke vojne obavještajne službe —
Abvera (AVII, T-501, F-250/637—639: obavještajni izvještaj Komande
njemačke 342. pješadijske divizije od 14. januara 1942. o boravku
Čukovića u Koviljači i njegovom povezivanju s Abverom u Beogradu).

** Tada je bio na službi u Komandi Operativnih jedinica i ko-
mandant Boračkog sektora (AVII, reg. br. 13/3, k. 170: zapovijest
komandanta Boračkog sektora od 24. decembra 1941. za napad na
ustaško uporište Borač u Hercegovini, reg. br. 23/3, k. 170: naredba
br. 32 komandanta Bosanskih četničkih odreda od 29. decembra 1941).

Sve napomene o funkcijama pojedinih oficira u objašnjenjima
13—31 (osim 4. objašnjenja) u ovome dokumentu temelje se na po-
menutoj naredbi br. 32.

¹⁴ Branko

¹⁵ Tada je bio komandant goraždanskog vojnog okruga.

¹⁶ Tada je bio komandant vlaseničkog vojnog okruga.

¹⁷ Tada je bio pomoćnik komandanta goraždanskog vojnog
okruga.

Nikola Biljić, ¹⁸ rez. pješ. por.	„	„
Dušan Mirić, ¹⁹ akt. pješ. por.	„	„
Mihajlo Koprivica, ²⁰ akt. pješ. por.	„	„
Vladimir Divjak Braca, ²¹ rez. pješ. por. „	„	„
Aleksandar Medunić, ²² akt. pješ. podpor. „	„	„
Radomir Tuševijaković, ²³ akt. konj. podpor.	„	„
Dobrica T. Đukić, ²⁴ akt. zrak. podpor.	„	„
Mića Stanar, ²⁵ akt. zrak. podpor.	„	„
Krsto Pržulj, ²⁶ rez. pješ. podpor.	„	„
Branko Đurić, ²⁷ rez. pješ. podpor.	„	„
Miomir B. Lalić, ²⁸ akt. pješ. por.	„	„
Jovan Nenadić, ²⁹ rez. pješ. por.	„	„
Slavko Zagorac, ³⁰ rez. pješ. por.	„	„
Sava Trifković, ³¹ rez. intend. por.	„	„

Svi ti častnici imali su po Nar. Br. 32 komandanta bosanskih vojno-četničkih odreda od 29. prosinca 1941³² svoj raspored (prilog 16) u jedinicama koje su aktivno sudjelovale u pobuni protiv stanja stvorenog primirjem, i odredbama predstavnika oružane sile Njemačkog Reicha.³³

Oružana snaga kojom su ti častnici pri kraju siečnja 1942. raspolagali bile su: č e t n i č k i i p a r t i z a n s k i o d r e d i .

I. Organizacija četničke oružane snage.

Po četničkoj naredbi br. 32 od 29. prosinca 1941. podijeljen je bio teritorij u ove vojne okruge:³⁴

¹⁸ Tada je bio komandant Zalukovičkog četničkog bataljona.

¹⁹ Tada je bio komandant Okrugličkog četničkog bataljona.

²⁰ Tada je bio pomoćnik komandanta Fočanskog četničkog odreda.

²¹ Tada je bio komandant Šekovačkog četničkog bataljona.

²² Tada je bio komandant Brčanskog četničkog bataljona.

²³ Tada je bio adutant komandanta Bosanskih četničkih odreda.

²⁴ Tada je bio ordonans komandanta Bosanskih četničkih odreda.

²⁵ Tada je bio četnički komandant mjesta u Vlasenici. U to vrijeme četnici i partizani su još uvijek saradivali, pa se u svakom oslobođenom mjestu pored partizanskog nalazio i četnički komandant mjesta (vidi dok. br. 12).

²⁶ Tada je bio četnički komandant u Rogatici.

²⁷ Tada je bio starešina sreza u Rogatici.

²⁸ Tada je bio komandant Stuparskog bataljona.

²⁸ Tada je bio četnički komandant mjesta u čajniču.

³⁰ Tada je bio komandant Rogatičkog četničkog odreda.

³¹ Tada je bio četnički komandant u Olovu (dok. br. 12).

³² Vidi AVII, reg. br. 23/3, k. 170.

³³ Čita se: Rajha.

³⁴ Ta naredba se odnosi na raspored starješina u istočnoj Bosni. Teritorija je podijeljena na okruge i srezove po Uredbi o osnivanju

Goražde,
Vlasenica,
Bijeljina, i
Tuzla.

Svaki vojni okrug obuhvatio je 3 do 5 srezova. Onako kako su uspjeli proširiti svoju vlast postavili su najprije vojnu upravu (imenovali častnika za srezskog načelnika, koji je postavio občinama občinsku upravu, pandure, postavili žandarmeriju) i vojne okruge te proglasili čak i obću mobilizaciju stanovništva od 18. — 55. godine.

Vojni okruzi dali su ljudstvo za četničke odrede.

Ti su odredi nazvani:

Srebrenički,
Fočanski,
Bosanski³⁵ i
Rogatički.

Odred je imao dva (tri) bataljona. Postavili su ove bataljone:

Drinjački,
Kravički,
Bratunački,
Skelanski,
Srebrenički,
Zalukovački,
Okruglinski,

Komandi vojno-četničkih okruga, koju je 29. decembra 1941. izdala četnička Privremena uprava istočne Bosne (AVII, reg. br. 21/3 i 23/3, k. 170).

Vjerovatno iz toga perioda datira i Uputstvo za rad četničkih opština (AVII, reg. br. 35/3, k. 170).

³⁵ Bosanski četnički odred je postojao samo u avgustu i u septembru 1941. Krajem 1941. i početkom 1942. postojala je Komanda Bosanskih četničkih odreda, i vjerovatno je podatak o postojanju toga odreda izveden iz naziva te komande, ili se, pak, do toga podatka došlo analizom zaplijenjenih dokumenata iz ranijeg perioda. Međutim, pored pomenutih odreda (Srebreničkog, Fočanskog i Rogatičkog), tada su postojala u istočnoj Bosni (južno od rijeke Spreče) još tri četnička odreda: Vlasenički, 1. i 2. udarni četnički odred (tom IV, knj. 1, dok. br. 122; AVII, reg. br. 4/1, k. 170: naređenje Komande Bosanskog četničkog odreda od 17. avgusta 1941, reg. br. 50/2, k. 170: naređenje Komande Operativnih jedinica istočne Bosne od 14. decembra 1941).

Istočno od rijeke Drine nalazili su se Cajnički i Višegradski četnički odred (AVII, reg. br. 10/3, k. 170: izvještaj Komande Višegradske četničkog odreda od 20. decembra 1941).

Kalinovički,
Šehovački,
Bjeljinski,
Brčanski,
Osatski,
Stuparski,
Fakovački — svega 14.³⁶

Vrhovno zapovjedništvo nosilo je naslov: »Gorski štab« sa sjedištem u Vlasenici (krajem prosinca u Milicu). Zapovjednik »Gorskog štaba« bio je major Jezdimir S. Dangić. Načelnik štaba: kapetan I. klase Manojlo S. Pejić. Komanda četničkog štaba nalazila se je u Rogatici. Komandant bio je ludmerski vojskovođa Aćim Babić.³⁷

Komande mjesta bile su u ovim mjestima: Vlasenica, Rogatica, Han-Pijesak (s pomoćnikom), Skelanovi,³⁸ Cajniča (s pomoćnikom), Goražda (s pomoćnikom), Olovo, Vožuća, Stjenica, Vidrići, Srebrenica, Foča, Bratunac, Rogatica, Sokolac i Mesići.³⁹

Glavno upravno i etapno mjesto bila je Vlasenica.

U Vlasenici imala je početkom mjeseca prosinca svoje sjedište: Privremena Uprava Istočne Bosne.⁴⁰ Članovi bili su:

1. Jezdimir Dangić, major⁴¹

³⁶ Prema podacima iz decembra postojali su i Derventski, Sje-mečki i Romanijski četnički bataljon (AVII, reg. br. 50/2, k. 170).

³⁷ Aćim Babić je tada imao zvanje gorskog prvog vojvode, a sebe je nazivao i komandantom »Bosanskog ustanka« (AVII, reg. br. 4/1, k. 170).

Zvanje vojvode ludmerskog tada je imao Pero Đukanović (AVII, reg. br. 43/2, k. 170: naredba br. 30 komandanta Bosanskih četničkih odreda od 10. decembra 1941. o imenovanju 10 četničkih vojvoda u istočnoj Bosni).

³⁸ Tako piše u originalu. Treba: Skelani.

³⁹ Bliže o tim komandama mjesta i postavljenjima komandanata i njihovih pomoćnika vidi AVII, reg. br. 23/3, k. 170.

⁴⁰ Pun naziv je bio: Privremena srpska narodna uprava oslobođenog dijela istočne Bosne. Obrazovana na konferenciji četničkih prvaka i komandanata 17. novembra 1941. u Vlasenici, ona je imala pet odjeljenja. Tada je formiran Gorski štab od pet članova, s Jezdimirom Dangićem na čelu, i proglašena četnička vlast u istočnoj Bosni. Četrdesetak dana kasnije, 28. i 29. decembra, na novoj četničkoj konferenciji, Privremena uprava istočne Bosne je proširena, a mjesec dana poslije toga, 6. februara 1942. Dangić je tu upravu rasformirao (dok. br. 21; AVII, reg. br. 15 2, k. 170: zapisnik s konferencije u Vlasenici od 17. novembra, reg. br. 16/2, k. 170: naredba komandanta Bosanskih četničkih odreda od 17. novembra, reg. br. 22/3, k. 170: proglas Privremene uprave istočne Bosne od 29. decembra 1941).

⁴¹ Jezdimir Dangić je, u Privremenoj upravi istočne Bosne, bio na čelu Vojnočetničkog odjeljenja.

2. Aćim Babić, četnički vojvoda⁴²
3. Pero Đukanović, civilno lice (pop u Vlasenici?)⁴³
4. Zdravko Tanasić, civilno lice⁴⁴
5. Boško P. Todorović, major.⁴⁵

Uprava je bila pretežno vojnička. U Vlasenici bila je nadalje, prijeki [ratni] sud i prijeki vojni sud⁴⁰ sa četničkim zatvorom. 2. četnička vojna bolnica koja se snabdjevala sa lijekovima iz civilne apoteke do kraja mjeseca prosinca sve dok nijesu lijekovi ponestali. 3. Imali su slagalište municije. 4. Glavna četnička odjevna radionica (komesar Milutin Đukanović). 5. Glavna četnička radionica za obuču (komesar Rade Bajagić). Ova radionica izradila je kožu za opanke a četnici su bili dužni kožu zaklane stoke poslati sa položaja u Vlasenicu u radionicu za obuču. 6. Glavni četnički magazin za ishranu (komesar Blaža Đurović) (pomoćnik Sava Jelić). 7. Glavni četnički magazin žitnica (komesar Blaža Đurović). 8. Glavnu četničku pekarnicu (Komesar Vlada Mišić). 9. Glavni četnički magazin furaze (komesar Nikodim Petrović). 10. Glavni četnički magazin ogrevnog i građevinskog drveta (komesar Lazar Radaković). 11. Glavna četnička klaonica (komesar Boško Ostojić, pomoćnik Dušan Colović). 12. Najzad, bilo je organizovano doček i zbrinjavanje prolaznika i iznalaženje stanova (komesar Đorđe Višković). U Vlasenici četnici su imali i automobilsku četvu i vozarski eskadron, obadvije organizirane kao u jugoslavenskoj vojsci.⁴⁷

Sva ova organizacija nije stvorena od jedared. Iz zaplijenjenog arhiva vidi se da je pokret morao započeti najprije sa upadom preko Drine u Srebrenicu (Žljebovi) te onako kako su upadaći došli do teritorije došli su i do materijalnih

⁴² Aćim Babić je, u Privremenoj upravi istočne Bosne, bio na čelu Privrednog odjeljenja.

⁴³ Pero Đukanović nije bio pop, već ugledni zemljoradnik iz sela Brajića. U Privremenoj upravi je bio na čelu Unutrašnjeg odjeljenja. Imao je korektan stav prema pripadnicima NOP-a i s njima je iskreno saradivao sve dok se nalazio u četnicima. Kasnije, 1943, prišao je potpuno NOP-u i bio vijećnik AVNOJ-a.

⁴⁴ Bio je, po zanimanju, sudija iz Bijeljine. Tada se nalazio na čelu Pravnog odjeljenja u Privremenoj upravi istočne Bosne.

⁴⁵ Tada se nalazio na čelu Operativnog odjeljenja Privremene uprave istočne Bosne: rukovodio je operativnim poslovima i vojno-obavještajnom službom.

⁴⁶ Bliže o tim sudovima vidi Uredbu o Prijekim ratnim i Prijekim vojnim sudovima Privremene uprave istočne Bosne od 17. novembra 1941 (AVII, reg. br. 13/2, k. 170) i proglas Privremene uprave istočne Bosne od 19. novembra 1941. o Prijekim ratnim i Prijekim vojnim sudovima u istočnoj Bosni (AVII, reg. br. 20/2, k. 170).

⁴⁷ Vidi AVII, reg. br. 23/3, k. 170.

sredstava; do novaca (samo u Vlasenici su sakupili 625.000.—din), do raznih za operacije nužnih predmeta te kasnije kad su se malo ojačali odredili 24. rujna obću mobilizaciju a u studenom kad su vidjeli da ne ide proglasom i mobilizacijom, jer narod je svuda željan mira razglasili su 19. studenog pr. g. prijeki [ratni] sud i prijeki vojni sud te su pokušali sa pravom starom srbijanskom metodom t. j. silom.

U njihovom podhvat u bili su napred navedeni častnici u vezi sa častnicima u Srbiji, kako je to iskazom zarobljenika kod 342. njemačke divizije ustanovljeno. Često putovanje majora Dangića i Cučkovića⁴⁸ u Beograd čak i pri kraju mjeseca siečnja 1942. obrazložio je pretpostavku da su bih u duhovnoj i materijalnoj vezi sa »Majkom Srbijom« i to unatoč toga što su u Beogradu i mjerodavni i nemjerodavni znali da su ti častnici vođe bune u Bosni i da se njemačka oružana snaga bori sa buntovnicima.

II. Organizacija partizanske oružane snage.

Partizani nisu imali vojno-teritorijalne komande i zato nisu mogli sprovesti prikupljanje za vojnu službu sposobne stanovnike u onoj mjeri kako su to učinili četnici.⁴⁹ Pozadinu su ali oni vojničko-partizanski organizovali i to pod istom lozinkom kao i četnici:

»Da se okupe sve narodne snage«.

Partizani počeli su sa svojim vođama i partijskim ljudima. Vođe okupili su jednomišljenike najprije u trojke, u desetine, pa u vodove, 2—3 voda u četnu te zato su čete kod njih bile već ugledne jedinice. Prikazat ću zato njihov rad oko formiranja partizanske vojske kako je tekao sa četama. Po zaplifenjenom im arhivu imali su ove čete:

Jahorinsku, Gorovičku, Vitežku, Hranjensku, Kijevsku, Paljansku, Trnovsku, Fočansku, Pračansku, Trebevičku, Sočičku, četnu Steve Elete⁵⁰ (koji je bio nedisciplinovan, kako

⁴⁸ Tako piše u originalu. Odnosi se na Ristu Ćukovića.

⁴⁹ Taj podatak se odnosi na period od decembra 1941, ali on nije tačan. U to vrijeme partizanske jedinice su imale organizovane dvije oblasti u istočnoj Bosni: tuzlansku i sarajevsku, a njihove komande, između ostalog, bavile su se i upravnim i pozadinskim, odnosno vojnoteritorijalnim poslovima (Abdulah Sarajlić, n. d., str. 37. i 40). Pored toga, funkcionisali su narodnooslobodilački odbori i komande mjesta sa sličnim funkcijama (tom IV, knj. 1, dok. br. 142).

⁵⁰ Bio je prvo komandir Vražaličke a potom Mesičke čete. Kao ugledan čovek i rukovdilac biran je za člana AVNOJ-a. Ubijen je od četnika 1943 (tom IV, knj. 2, dok. br. 43 i 117, knj. 3, dok. br. 5).

to oni sami kažu), Bjelogoračku, Mokranjsku, Pralacku,⁵¹ i Vražaličku. Ukupno 16.⁵²

Cete su imale 80—100 ljudi.

Ove čete svrstale su se prema terenu — (2—4 čete) — u jedan bataljon. Bataljon kod njih ima operativni i pozadni dio. U operativni spada komandant, ađutant, politički komesar sa sekretarom, a u pozadni pomoćnik komandanta, intendant koji ima rukovaoca hrane, ubojne spreme, nadzorni ka radionice za izradu i opravku obuća, odijela, ubojne spreme, za pranje veša u selima (vodio nadzor nad seljankama koje su prale veš) i liječnika sa zdravstvenim osobljem sa nosiljkama. Imali su ove bataljone:

Pračanski,
Trebevički,
Rogatički,
Romanijski,

i bataljon »Semec« ili »Šemić«,⁵³ svega pet bataljona.⁵⁴

Taktički bili su podređeni ovi bataljoni:

Kalinovičkom,
Rogatičkom,
Romanijskom i
Trebevičskom odredu.⁵⁵

⁵¹ Takva četa nije postojala u to vrijeme u istočnoj Bosni.

⁵² U periodu oktobar — decembar 1941. broj partizanskih četa je bio daleko veći. Bliže o tome vidi tom IV, knj. 1, registar, str. 784, knj. 2, dok. br. 10, 12, 29, 33, 48, 96, 133 i 157.

⁵³ Takav bataljon nije postojao. Odnosi se na Sjemečki bataljon Romanijskog NOP odreda (tom IV, knj. 2, dok. br. 130).

⁵⁴ Taj broj bataljona nije tačan. Ne računajući Majevički NOP odred (dva bataljona), Ozrenski NOP odred (početkom novembra četiri a u decembru pet bataljona) i NOP odred »Zvijezda« (u oktobru tri a do kraja godine pet bataljona), južno od rijeke Spreče nalazila su se još tri NOP odreda: Birčanski (tri bataljona), Romanijski (u oktobru tri, u novembru sedam, u decembru osam bataljona) i Kalinovički (u oktobru tri, u novembru četiri, u decembru šest bataljona) — ukupno 9 bataljona u oktobru, 14 bataljona u novembru i 17 bataljona u decembru 1941. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 2, dok. br. 10, 12, 69, 82, 104, 123, 130, 148 i 183; Grupa autora, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945*, knjiga 1, drugo izdanje, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1963, str. 144—150; Abdulah Sarajlić, n. d., str. 82.

⁵⁵ Taj podatak nije tačan. U početku ustanka u istočnoj Bosni, u nekim partizanskim bataljonima čete su se delile na odrede. Takvih odreda je bilo više, na primjer: Igmanski, Pračanski, Rogatički, Semizovački, Trebevički i drugi. Međutim, kada su odredi postali osnovne taktičke partizanske jedinice, u istočnoj Bosni je bilo samo

U prosincu formirali su i pukovnije, jer u Arhivu spominju na primjer Romanijski puk.⁵⁶ Pri kraju imali su već i brigadu: »Bosansko-hercegovačku partizansku brigadu«⁵⁷

Ovaj rad zaslužuje svaku pažnju, jer ukazuje na vanrednu žilavost partizana, koji su bili u stanju iz pliena unatoč stalnog pomanjkanja u svemu (osobito municije) stvoriti u sred rasula države kad je autoritet (a i kod njih — jer se stalno tuže na dezertere) bio svuda pogažen, postrojiti jednu vrlo dobro organiziranu brigadu koja se sama snabdijevala sa svim mogućim potrebama i bila sposobna ne samo na ozbiljnu odbranu već čak i na ofenzivne akcije. Istina je da su imali i nekoje častnike jugoslovenske vojske u svojim redovima kao komandante.⁵⁸

Obe organizacije — dakle četnička i partizanska — predstavili su nam protivnika u jačini od:

četnici:	14	bataljona
partizani:	5	„

svoga 19 bataljona⁵⁹ relativno dobro naoružanih ljudi, doduše sa malom municijom ali zato vrlo okretna jedinice koje su se naslonile na vojnički organizovanu pozadinu. Vođe su znali da im spas i obstanak leži

u osvajanju što veće teritorije,

šest NOP odreda: Pračanski, Kalinovički, Majevički, Ozrenski, Romanijski i »Zvijezda«. Ti odredi su imali 2—8 bataljona. Opširnije o tome vidi, tom IV, knj. 1, dok. br. 28 i 45; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knjiga 1, drugo izdanje, str. 144—150; Abdulah Sarajlić, n. d., str. 82.

Rogatički NOP odred je formiran 21. marta 1942 (dok. br. 35).

⁵⁸ Romanijski puk, čiji je komandant bio Milan Simović, postojao je samo kratko vrijeme i to djelimično. Do njegovog potpunog formiranja nije došlo zato što je Vrhovni štab NOP odreda naredio, u oktobru 1941, da se formira Romanijski NOP odred. Bliže o tome vidi tom IV, knj. 1, dok. br. 220, knj. 2, dok. br. 12; Abdulah Sarajlić, n. d., str. 55—56; Mihailo Marić i Savo Pređa, izvodi objavljeni u »Večernjim novostima« od 8. marta 1971. godine.

⁵⁷ Ta brigada je postojala oko dva mjeseca. Polovinom oktobra je preformirana, odnosno preimenovana u Kalinovički NOP odred (tom IV, knj. 1, dok. br. 95 i 99, knj. 2, dok. br. 32; Abdulah Sarajlić, n. d., str. 51—55).

⁵⁸ Tada se na položaju komandanta NOP odreda u istočnoj Bosni nalazio samo jedan aktivni oficir: Rade Hamović, komandant Kalinovičkog NOP odreda, dok su ostali komandiri, komesari i komandanti bili španski borci, predratni članovi Partije, aktivni podoficiri ili ugledni zemljoradnici, radnici i intelektualci.

⁵⁹ Taj broj bataljona treba korigovati prema 54. objašnjenju u ovome dokumentu.

te su bili ispunjeni ofenzivnim duhom. Iz vlastitog izkustva su znali, da čista defanziva — naime da se držim na položaju — i da se osiguram na sve strane — znači danas: Potrošiti zalihe (municiju, opremu, odijelo i hranu) pa onda:

KAPITULACIJU!

Znali su nadalje da samo uspješna ofenziva može osvojiti teritorije koje osiguraju im opstanak jer osvojeni teritorij se može pod zaštitom osvajačke oružane snage očistiti od nepoćudnih elemenata, razoružati pa onda urediti za vlastite svrhe i daljnje osvajanje teritorija. Zato su i četnici i partizani svaki na svoj način stalno dodali svima zapovjedima, naređenjima čak i službenom dopisivanju:

1. Četnici: »Napred! S vjerom u Boga za kralja i otadžbinu!«

2. Partizani: »Smrt fašizmu! Sloboda narodu!«

Njihova jačina dakle je jedino to da su bili ispunjeni duhom ofenzivne volje i to većinom svi a vođe svi od reda. Ovo je ujedno i najveća poduka za naše domobranstvo a ne samo za nas Hrvate već i za naše saveznike. Taj rat moramo dobiti, jer što nas čeka to su i četnici i partizani jasno napisali u svojim naređenjima i uputstvima čiju fotografiju⁶⁰ sa izvornika prilažem. Fotografije su napravljene u Ministarstvu vanjskih poslova. Pri kraju prilažem sve naredbe i prepiske zaplijenjenog arhiva koje je dobio od 342. njemačke divizije Drž. tajnik Ministarstva vanjskih poslova Dr. Vjekoslav Vrančić, djelom u originalu djelom u prepisu a manje važno u izvadku.

Iz ovog crpio sam originalne i vjerodostojne podatke za ovaj moj referat.

Posebni opunomoćenik Mindoma:
Bojnik Glavnog stožera
Herman K a d i ć
Hermann Kadić

Zagreb, 6. veljače 1942.
*svezak priloga*⁶¹

⁶⁰ Misli se na fotokopiju.

⁶¹ Redakcija je pronašla (od priloga) samo dnevnik Hermana Kadića (AVII, reg. br. 5/1—100, k. 54).

BR. 194

**IZVJEŠĆE DOMOBRANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI NJE-
MAČKOJ 718. PJEŠADIJSKOJ DIVIZIJI O TOKU I REZUL-
TATIMA ROMANIJSKE I OZRENSKE OPERACIJE (DRUGE
NEPRIJATELJEVE OFANZIVE) U JANUARU I FEBRUARU
1942. GODINE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Glavni stožer
Br. Op: 558 /Taj
U Zagrebu dne 21. II. 1942

OČEVIDNOM ODJELU GLST-

U prilogu dostavlja se kopija izvješća, koje je dostavio podpukovnik Elblinger kao častnik za vezu kod 718. njemačke divizije za vrijeme akcije u istočnoj Bosni i na Ozren planini, na tamošnju upotrebu.

Pročelnik, pukovnik
(Dragoj lov)³

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Glavni stožer
Očev. br. 710/Taj.
U Zagrebu

II Izkoristiti
II S P I S E grupa 3
pročelnik, k. b. b.:
RK⁴ 13/111

IZVJEŠĆE

O operacijama u jugo istočnoj Hrvatskoj (Bosni).

Operacije protivu pobunjenika (četnika i komunista) u jugo istočnoj Hrvatskoj izvodile su njemačke postrojbe i di-

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5/1—58, k. 54.

² To jest: Glavnog stožera.

³ Fedor

⁴ Na tome mjestu je, umjesto potpisa, paraf Rikarda Kubina, kapetana bojnog broda (AVII, reg. br. 5/1—78, k. 54: propratni akt Očevidnog odjela Glavnog stožera Ministarstva Hrvatskog domobranstva od 8. maja 1945; Vjestnik Minorsa za 1942 — (registar).

jelovi postrojbi hrvatskog domobranstva sa II. i III. Domobranskog zbornog područja.

Opracije su trajale od 15. siječnja do 4. veljače 1942. godine (uključivo) i⁵ dijelile se u dvije etape i to:

A. — Romaniska: sa trajanjem od 15. do 25. siječnja 1942. (uključivo)⁶ i

B. — *Ozrenska*: sa trajanjem od 29. siječnja do 4. veljače 1942. godine (uključivo).⁷

⁵ Rijечи od »i« do znaka nabrajanja (:), u originalu, dopisane su mastilom.

⁶ Ta operacija je izvođena na prostoriji Sarajevo — Višegrad — Zvornik s ciljem da se uništi glavnina partizanskih snaga s Vrhovnim štabom NOP i DVJ na čelu: 1. proleterska NOU brigada, Romanijski, Birčanski i NOP odred »Zvijezda«.

Raspored ovih snaga pred početak ofanzive bio je sljedeći: na pravcu Sarajevo — Mokro — Podromanija: dijelovi 4. bataljona 1. proleterske brigade, Mokranjski bataljon i dijelovi Romanijskog bataljona; na pravcu Pale — Prača: 6. bataljon 1. proleterske brigade, Pračanski bataljon i dijelovi Romanijskog NOP odreda; na pravcu Višegrad — Rogatica: dijelovi 6. bataljona (Kosmajskog bataljona) i Rogatički bataljon Romanijskog NOP odreda; na pravcu Vlasenica — Han-Pijesak: Planinski bataljon Romanijskog NOP odreda; na pravcu Zvornik — Vlasenica i prema Kladnju: Birčanski NOP odred i 5. bataljon 1. proleterske brigade; na pravcu Vučja Luka — Srednje: Crnovrški bataljon NOP odreda »Zvijezda«; u rejonu Nišića i Okruglice orijentisani ka Varešu i Brezi: NOP odred »Zvijezda« i 1. i 3. bataljon 1. proleterske brigade; na prostoriji Cevljanovići — Bijele Vode: Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije s 2. bataljonom 1. proleterske brigade (tom IV, knj. 3, dok. br. 14, 16, 17 i 33, knj. 4, dok. br. 4, 5, 12 i 13; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knj. 1, drugo izdanje, str. 181).

Kasno uočivši neprijateljeve pripreme i namjere, Vrhovni štab NOP odreda Jugoslavije tek je 13. januara 1942. uputio Štabu Romanijskog NOP odreda direktivu o preduzimanju mjera i načinu dejstava za vrijeme ofanzive (tom IV, knj. 3, dok. br. 13). Međutim, Romanijski NOP odred tada se nalazio u stanju reorganizacije i organizacije obavještajne službe »koja djelomično već funkcioniše« (tom IV, knj. 4, dok. br. 4). Obavještajna služba je u ovoj ofanzivi podbacila: u širem rejonu Sarajeva i Zvornika prikupljala se njemačka 342. i 718. pješadijska divizija — a obavještajni kanal iz Sarajeva o tome nije poslao nikakav izvještaj (tom IV, knj. 3, dok. br. 12). Međutim, u toku ofanzive uspostavljena je veza s obavještajnim punktom u Sarajevu i primljeni su vrlo dragocjeni podaci koji su obezbijedili izvlačenje Vrhovnog štaba NOP i DVJ, s dijelovima 1. proleterske brigade, na oslobođenu teritoriju, u rejonu Foče (Mihailo Marić i Savo Pređa, n. d., izvod objavljen u »Večernjim novostima« od 30. marta 1945, str. 20).

⁷ Ta operacija, izvođena na prostoriji Puračić — Doboj — Zavidovići, tj. u trouglu rijeka Krivaje, Bosne i Spreče, gdje se nalazio samo Ozrenski NOP odred s pet bataljona (Todor Vujašinović, n. d., str. 229—262; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knjiga 1, drugo izdanje, str. 184—186).

Cilj jedne i druge operacije bio je, da se četnici⁸ i partizani na teritoriji jugo istočne Hrvatske⁹ unište i ta teritorija očisti od pobunjenika.

ROMANISKA OPERACIJA:

U Romaniskoj operaciji sudjelovala je:

a) 718. njemačka divizija, dijelovi hrvatskog domobranstva i ustaška bojna (boj. Francetić) svrstana u dvije skupine:

U našoj istoriografiji je poznata pod imenom »operacija Ozren II«. Operacija »Ozren I«, takođe protiv Ozrenskog NOP odreda, preduzeta je u decembru 1941 (dok. br. 192).

⁸ i ⁴⁶ U ovoj operaciji četnici nisu pružili nikakav otpor. Njihove jedinice su ostale bez starješina, koje su, pred početak i u toku ofanzive, pobjegle, preko Drine, u Srbiju. Neprijatelj je bez otpora prošao svuda gdje su četnici držali front, a negdje su mu oni pravili i doček, kao u Rogatici.

Neki četnički delegati su tada vodili pregovore s Nijemcima i Italijanima. U telefonskoj depeši od 15. 1. 1942. piše:

»ČETNIČKOM ŠTABU

ROGATICA

Obavijestite sve naše četnike i komandire četa, koji se nalaze na domaku Rogatice, da su danas 15 januara 1942 godine, delegati Srpskih četnika Bosne vodili pregovore sa Nemačkom i Italijanskom komandom u Višegradu. Rezultati su povoljni. Četnici i Nijemci neće imati nikakva sukoba niti sukoba sme biti. Naši četnici imaju ostati na svojim dosadašnjim mestima i dužnostima ili tamo, gde se ukaže potreba. Naša borba protivu ustaša produžava se bez ikakve promene. Nemojte dozvoliti, da se u Vašoj blizini nalaze komunisti, progonite ih i pokazujte ih Nijemcima. Pred njemačkom vojskom pojavite se kao srpski nacionalni četnici. Prema njemačkoj vojsci budite korektni. Nemojte dozvoliti, da se desi ma kakav incident sa njemačkom vojskom. Prolaz njemačkih trupa je slobodan, ne šteti interesima naše borbe. Detaljan izveštaj o toku pregovora o zajedničkim zaključcima dobićete ubrzo.

Delegati:

Poručnik Bulovan,
P. poručnik Antičić,
P. poručnik Jovanović

Komandiru čete bratu R. Pušonji

Dostavlja se gornja depeša naših delegata na znanje i strogo pridržavanje.

Preporučite svim našim četnicima, kako na položaju, tako i u pozadini, a tako isto i svim Srbima i Srpkinjama, da u svakom susretu sa njemačkim vojnicima pokažu dostojanstvenost srpskog imena, t. j. da budu korektni, ljubazni i da im iziđu u susret u svakom pogledu, jer će se samo na taj način moći sačuvati srpski narod i domovi. Naša sveta borba protiv ustaša nastavlja se i dalje bez ikakve promene, do konačne pobeđe.

1. — *Sjeverna skupina* prikupljena u polaznom rasporedu u rejonu: Tuzle i Kladnja sa slijedećim postrojbama:

- I. II. i III. bojna 750 njem. pješačke pukovnije,
- II. topnički sklop 668. njem. topničke pukovnije,
- 1 vod pionirske satnije 718. njem. pješačke divizije.
- 5 lakih bornih kola (Njem. 8/12),¹⁰
- lkrugovalna stanica,
- bojne 8. pješačke pukovnije (Domobr.),
- 1 brdska bitnica (Domobr.).

Sjeverna skupina stavljena je pod zapovjedništvo zapovjednika 750. njemačke pukovnije.

Zadaća: akcija obćim pravcem: Kladanj — Olovo.

2. — *Južna skupina* prikupljena u polaznom rasporedu u rejonu Sarajeva, podjeljena u dvije kolone:

a) *Sjeverna kolona* sa slijedećim postrojbama u sastavu:

- II. bojna 738. njem. pješ. pukovnije,
- laka borna kola (Njem. 10/8),
- 1 krugovalna postaja,
- I. i II. bojna 15. pješ. pukovnije (Domobran.).
- 2 haubičke bitnice (Domobran.),
- 1/2 pionir, sata (Domobran.),
- 1 krugovalna postaja.

Kolona je stavljena pod zapovjedništvo zapovjednika II. bojne 738. njemačke pukovnije.

Zadaća: akcija obćim pravcem: Mokro — Naromanija — Romanija — Sokolac — Han Pijesak.

b) *Južna kolona* sa slijedećim postrojbama u sastavu:

- I. i III. bojna 738. njem. pješ. pukovnije,

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!
ZIVEO KRALJ PETAR II!
ŽIVEO SRPSKI NAROD!
ZIVILI CETNICI!**

**Za četnički štab
četnik poručnik
Bran. V. Tomašević, v. r.«**

(M. P.)

Depeša, ovjerena ustaško-domobranskim pečatom, vjerovatno je prepis originala (AVII, reg. br. 5/1—80, k. 54). Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 14, 17, 19, 28, 29 i 33.

⁸ To jest: Nezavisne Države Hrvatske. Riječ je o jugoistočnoj Bosni.

¹⁰ To jest: njemačkog 8. voda 12. tenkovske čete (za specijalnu upotrebu).

- 2 1/2 bitnice topničkog sklopa 668. njem. top. pukovnije,
- 1/2 pionirskog sata 718. njem. pješ. divizije,
- 3 borna kola i
- 1 krugovalna postaja (Njem.),
- I. i II. bojna 13. pješ. puk. (Domobran.),
- 2 brdske bitnice (Domobran.),
- 1/2 pionirskog sata,
- 1 krugovalna postaja.

Kolona je stavljena pod zapovjedništvo zapovjednika 738. njemačke pješačke pukovnije, koji je ujedno bio i zapovjednik cijele južne skupine.

Zadaća: akcija obćim pravcem Pale — Podgrab — Renovica — Rogatica — Sokolac — Han Pijesak.

b) *Zaprečna skupina Vareš:* sa slijedećim postrojbama hrvatskog domobranstva u sastavu:

- I. doknadna bojna,
- IV. bojna Vojne Krajine,
- III. bojna Vojne Krajine,
- II. bojna 7. pješačke pukovnije (bez 2 sata),
- Ustaška bojna (boj. Francetić),
- 1 krugovalna postaja.

Zadaća: Na liniji Vijaka — Vareš — Breza — Visoko spriječiti probijanje pobunjenika na zapad (na lijevu obalu rijeke Bosne).

Zapovjedanje. Sjevernom i južnom skupinom zapovjeda je zapovjednik 718. njemačke divizije (general Fortner).¹¹

Raspored postrojbi u sastavu sjeverne i južne skupine kao i tok operacija prikazan je u prilježnoj karti.

b) *342. njemačka divizija* sa dijelovima hrvatskog domobranstva svrstana u dvije skupine i to:

- skupina (Travnik — Tuzla) 699. i 697. njemačka pješačka pukovnija sa dijelovima hrvatskog domobranstva 3. i 8. pješačke pukovnije sa topništvom,
- skupina (Višegrad) 698. njemačka pješačka pukovnija.

Obje skupine bile su pod zapovjedništvom zapovjednika 342. njemačke divizije.

ZADAĆA:

Skupina (Zvornik — Tuzla) obći pravac akcije prema jugu u prostor Vlasenice — Han Pijesak — Milići — Srebr-

¹¹ **Johann. Čita se: Johan.**

nica sa krajnjim ciljem sjedinjenja sa Višegradskom skupinom.

Skupina Višegrad obći pravac akcije Višegrad — Rogatica — Žljebovi — Kram — Han Pijesak sa krajnjim ciljem sjedinjenja sa Zvorničko-Tuzlanskom skupinom.

Zapovjedanje: Romaniskom operacijom zapovjedao je njemački general u Beogradu.¹²

DNEVNIK

toka Romaniske operacije.

Situacija 14. I.

Polazni raspored prema operacijskoj zapovjedi za akciju zauzet je od strane postrojbi, koje u istoj imaju udjela.¹³

Situacija 15. I.

Sjeverna skupina (Kladanj) sa manjim dijelovima dostigla je Kladanj a ostalim (većim) u prostoru s. Zivinice — Đurđevik.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona* naišla na otpor pobunjenika kod s. Njemanjiće (7 km s.i. od Sarajeva) — k. 1271 i s. Mrazovca. Otpor slomljen i s. Mrazovac zauzet.

b) *Južna kolona* dostigla s. Pale.

Zaprečna skupina Vareš: ustaška bojna prodrila do s. Pogara bez dodira sa pobunjenicima.

Vlastiti gubitci: 2 poginula, 8 ranjenih.

Pobunjenički gubitci: 53 poginula.

Namjera za 16. I. produženje čišćenja.

¹² Odnosi se na generala Paula Badera, komandanta Srbije. Vidi dok. br. 50.

¹³ Opširnije o (zapovijestima) za organizaciju, sprovođenje i početak romanijske operacije (prve etape druge neprijateljske ofanzive) vidi AVII, T-315, F-2266: sn. br. 945—9: zapovijest njemačke Komande Srbije od 3. januara 1942, sn. br. 944—1003; zapovijest Komande 342. pješadijske divizije od 6. januara 1942, sn. br. 1030—1034; zapovijest br. 2 Komande 718. pješadijske divizije od 7. i dodatak zapovijesti od 9. januara 1942. godine.

Situacija 16. I.

SJEVERNA SKUPINA (KLADANJ)

Skupina je dostigla Kladanj.

Namjera za 17. I. čišćenje prostora sela: Stupari — Prijanovići Majdan — Toliša — Mladež.

Zapovjedno mjesto Kladani.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona* dostigla Naromaniju poslije borbe. Zapovjedno mjesto Naromanija.

Namjera za 17. I. Leljen.

Vlastiti gubitci (15. i 16. I.): 4 poginula, 13 ranjenih.

b) *Južna kolona* dostigla prostor: s. Sjetline (9 km. j.i. Pale) — Mindure (5 km. s.i. Pale) — Majdani (7 1/2 km. s.i. Pale) bez dodira sa pobunjenicima.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Zapovjedno mjesto Pale.

Namjera za 17. I. dostići liniju: Podgrab — s. Radačići — Modrik — Podložnik — Buđ.

Zapovjedno mjesto 17. I. od 12 sati s. Vitez.

Skupina pomoćnih okružnika (milicionara) krenula uzduž vodovoda¹⁴ preko Vel. Stupanj (9 km. j.i. Sarajeva) — k. 1522¹⁵ — Bistrica prema Saračevom Polju (7 km. j.i. Pale). U toku 16. I. dostigla prostor Bistrice.

Namjera za 17. I. dalje prodiranje obćim pravcem ka s. Vrh. Prača¹⁶ (10 km. j.i. Pale).

ZADAĆA: šticeenje desnog boka i posjedanje oslobođenih mjesta.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ

Linija Breza — Vareš u toku noći 16. I. jako napadnuta od pobunjenika. Svi su napadi odbijeni. Brzoglasna linija Vareš — Breza prekidana. Željeznički promet i dalje se održava.

Ustaška bojna bez dodira sa pobunjenicima dostigla s. Vijaku.

¹⁴ Riječ je o vodovodu koji Sarajevo snabdijeva vodom s Pračkog vrela.

¹⁵ Ta kota se naziva: Crni vrh.

¹⁶ Tačan naziv je: Vrhprača.

Pobunjenici se povlače koristeći željeznicu preko Olova ka Han Pijesku.

Namjera ustaške bojne prekinuti željeznički promet na pruzi Olovo — Zavidovići u prostoru s. Kamenskog.

Situacija 17. I.

SJEVERNA SKUPINA (KLADANJ)

Sa svima dijelovima i topništvom dostigla Kladanj.

Zapovjedno mjesto Kladanj.

Namjera za 18. I. čišćenje prostora istočno i zapadno s. Stupari.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona* prešla je prostor južno i sjeverno Naromanije.

Namjera dostići Leljen i ujedno čišćenje prostora uzduž ceste Naromanija — Leljen. Visoki snijeg i hladnoća nepogodno utiču na pokret. Dotur hrane i streljiva moguć samo tovarnim konjima.

Vlastitih gubitaka nema.

Pobunjeničkih gubitaka 25 poginulih.

b) *Južna kolona:*

1/738. i 1/13. pješ. puk. (Domobran.) dostigla s. Majdani.

» III/738 i II/13-p.p. (Domobran.) poslije jače borbe kod Lisine (k. 1331 — 7 1/2 km. j.i. Pale) — i k. 1037, gdje je i topništvo imalo jačeg udjela dostignut je s. Podgrab.

Zapovjedno mjesto Stambulčić.

Željeznička pruga Pale — Vitez radi visokog snijega neupotrebljiva.

Obskrbna baza južne skupine premještena je iz s. Pale u Stambulčić.

Namjera za 18. I. dostići liniju: s. Radačići — Modrik — Podložnik — Buđ i prostor ovih sela očistiti od pobunjenika.

Vlastiti gubitci: 3 poginula i 18 ranjenih.

Pobunjenički gubitci: 6 zarobljenih četnika ubijeno. Zarobljen je i četnički zapovjednik, bivši jugoslovenski nadporučnik Lalatović i predan njemačkim vojnim vlastima.

ZAPRECNA SKUPINA VARES:

U toku noći 16/17. I. odbijeni su svi pobunjenički napadi. Preko dana u toku 17. I. mirno. Od s. Vijake preduzet je pokret prema željezničkoj pruzi Olovo — Zavidovići sa ciljem da se u toku noći 17/18. I. prekine i onemogući da se pobunjenici njome služe.

Brzglasne linije između s. Vijake — Vareš koje su prekinute bit će uspostavljene u toku 18. I.

U toku noći 17/18. I. uputit će se u s. Breza pojačanja od pričuva iz Sarajeva.

SKUPINA POMOĆNIH ORUŽNIKA (MILICIONARA)

Dostigla Bistricu (6 km južno od Pala).

Situacija 18. I.

SJEVERNA SKUPINA:

I/750. (njem. pješ. pukovnija) zapovjedno mjesto s. Bra-teljević (4 km. zapadno od Kladnja).

Namjera za 19. I. poslije čišćenja prostora na Podpauč povratak u Kladanj bez vlastitih gubitaka.

II/750. (njem. pješ. pukovnija) dostigla selo Mladovo i Tuholj bez dodira sa pobunjenicima. S. bez pučanstva.

III/750. (njem. pješ. puk.) zapovjedno mjesto s. Stupari. Čisti prostor oko s. Tarevo. Bez gubitaka.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona:* zapovjedno mjesto Stambulčić. Prostor Leljen dostignut i bliža okolina pročišćena od pobunjenika.

Vlastiti gubitci: 1 liječnik ranjen.

Pobunjenički gubitci: 10 poginulih.

b) *Južna kolona:* imala je za cijelo vrijeme dosta jaki pobunjenički otpor. Češina [strana] zauzeta borbom. Dostignuto s. Bogovići (10 km sjeverno Podgraba). Pobunjenici se povlače na Romaniju.

Namjera za 19. I. dostići Podložnik — Buđ.

Vlastiti gubitci: 14.

Pobunjenički gubitci: nepoznati.

Jedna bojna njemačka (III/738.) sa dijelovima hrvatskog domobranstva čisti prostor s. Radačići — Modrik — Podložnik.

ZAPRECNA SKUPINA VARES:

Ustaška bojna prekinula je željezničku prugu Zavidovići — Olovo kod s. Kamenskog, da je pobunjenici ne mogu koristiti.

Usljed pritiska od Olova, pobunjenici nalaze jedinu mogućnost da se probiju na zapad ka Zavidoviću i u prostor s. Okruglice. Oni dijelom napuštaju položaje.

U 12,50 stiglo je iz Sarajeva pojačanje od 100 domobrana, koji su upućeni u prostor Ponikva — Makovišta.

Skupina pomoćnih oružnika (milicionara) dostigla s. Vrh Prača.

Situacija 19. I.

SJEVERNA SKUPINA (KLADANJ)

Zapovjedno mjesto Kladanj. Produžen je pokret u cilju čišćenja s. Podpauč — Tuholj (6 km. s.z. od Kladnja) — Tarevo i Mladež bez dodira sa pobunjenicima.

Četnici u bijegu nastoje preći cestu Kladanj — Zivinice u prostor Litve i izbjeći uništenje. Tako isto povukli su se četnici u prostor s. Toliša.

Namjera za 20. I.:

III/750. napad na s. Majdani,¹⁷ koje je poznato po pobunjenicima,

11/750. i dijelovi hrvatskog domobranstva dalje napredovanje ka Olovu,

1/750. slijedi pokretom za prednjim dijelovima.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona:* 11/738. i bojne 15.p.p. Hrvatskog domobranstva čiste prostor Podromanije od pobunjenika.

Oslobođeno iz zarobljeništva 104 Talijana i 57 domobrana, među kojima 3 častnika (2 nadporučnika i 1 poručnik).

Selo Podromanija zapaljeno je od pobunjenika prije njihovog odlaska.

Pobunjenici (partizani) povukli su se prema Vlasenici i Olovu. Naseljenici bježe prema s. Sokolcu.

¹⁷ To nije selo, već predio, sjeveroistočno od Kladnja.

Sjeverna kolona prodire dalje u prostor sela Primčiči (2 km južno od raskršća ceste kod Gromile) — Crno Brdo (k. 1026) — s. Štitare i teži ovim ovladati.

b) *Južna kolona*: III/738. i dijelovi bojna 13.p.p. (Domobran.) čiste prostor s. Podgrab — Radačiči — Modrik — Podložnik bez dodira sa pobunjenicima.

1/738. i dijelovi bojna 13.p.p. (Domobran.) naišli su na pobunjenički otpor kod Hanina i k. 1006 (7 1/2 km. s.s.i. Podgraba). Sudjelovanjem topništva otpor je slomljen. S. Podložnik i Buđ dostignuto je.

Kolona dalje prodire kroz prostor: s. Renovica — Kaljani — Mahala — Vrh Lazje.¹³

Zaprečna skupina Vareš bez promjene. Pobunjenici se od Olova povlače ka Han Pijesku.

Vlastitih i pobunjeničkih gubitaka nema.

Namjera za 20. I. napad sa prispjelim pojačanjima iz Sarajeva prema s. Brezik (3 1/2 km. j.i. Vareša).

Situacija 20. I.

SJEVERNA SKUPINA (KLADANJ)

Sa 1 bojnomo dostignut Han Karaula (4 1/2 km. južno od Kladnja).

1 bojna čisti prostor s. Stupari i po završenom čišćenju odmah produžava pokret za prednjom bojnomo.

Namjera za 21. I. da svi dijelovi te skupine dostignu Olovo i širokim frontom zaprečavaju prema jugoistoku.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona*: dostigla dnevni cilj: selo Štitare — Crno Brdo (k. 1026) — s. Primčiči.

Namjera za 21. I. dalje prodiranje kroz prostor: s. Podromanija — Pediše (4 km sjeverno od Podromanije) — Dođak¹⁹ — Brejakovići (6 km s.z. Podromanija) — Košutica — Margetiči i sa ostalim raspoloživim snagama zaprečavati južno od Gromile.

b) *Južna kolona*: dostigla dnevni cilj: s. Renovica — Kaljani — Mahala — Vrh Lazje.

¹⁸ Tačan naziv toga sela je: Vrlazje.

¹⁹ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na s. Donji Odžak, sjeverozapadno od Sokolca. Na karti piše: D. Odžak. Pisac ovoga izvještaja vjerovatno je učinio »lapsus calami«, tj. grešku pera.

Namjera za 21. I. doći prostor: s. Vragolovi (5 km z. Rogatice) — Ferizovići (2 1/2 km z. Rogatice).

Južna skupina imala je ovoga dana veliki plijen u stoci.

Vlastiti gubitci: neutvrđeni.

Pobunjenički gubitci: 30 zarobljenih.

ZAPRECNA SKUPINA VARES

Sela istočno od Vareša: Tisovci — Pržići — Brezik — Tikvice u preduzetom napadu izgubili su pobunjenici.

Pobunjenici pretrpili su jake gubitke i povlače se ka s. Okruglici. 21 pobunjenika predalo se sa oružjem.

Namjera za 21. I. spriječavanje probijanja pobunjenika na zapad.

Situacija 21. I.

SJEVERNA SKUPINA

Dnevni cilj sa I. i 11/750 (Njem. p.p.) i I. i II. 8. pješačke pukovnije (Hrvat, domobranstva) dalje nastupanje ka Olovu.

U Kladnju ostala jedna njemačka satnija iz 750. njemačke pješačke pukovnije kao posada sigurnosti.

III/750. Poslije čišćenja prostorije s. Stupari pobunjenici su u borbi imali 50 mrtvih. Plijen u stoci.

Vlastiti gubitci: 1 teško i 2 lakše ranjenih.

Zapovjedno mjesto Kladanj a od 16 sati s. Stupčine.

Namjera za 22. I. napad na Olovo.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona* u toku 21. I. vršila je čišćenje u prostoru: s. Pediše — Štitare — Bujac — Nehorići. Poslije jače borbe s. Bujac²⁰ i Bijela Voda zauzeta. Uhvaćen stan četnika i isti je razoren.

Vlastiti gubitci: 5 poginulih i 9 ranjenih.

Pobunjenički gubitci: 50—60 poginulih.

Veliki plijen u stoci.

Zapovjedno mjesto Gromila (raskršće ceste Sokolac — Rogatica).

Namjera za 22. I. čišćenje prostorije sela Donji Odžak — Mandra — Prisoj — Brejakovići. Cilj s. Košutica.

^M To nije selo, već brdo Bujac (trig. 1067), sjeverozapadno od Sokolca.

b) *Južna kolona* dostigla s. Varošište i Kukavice bez dodira sa pobunjenicima i bez gubitaka.

Namjera za 22. I.:

— 1/738. dalje nastupanje preko Srednjeg polja²¹ — Sokolac prema s. Košutici.

— III/738. napredovanje u širokom frontu preko Vragolovi — Kramer Selo — Grivci za Pariževići.²²

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ

Napad pobunjenika na s. Pržići odbijen bez vlastitih gubitaka. Na ostalom dijelu bez promjena.

Pobunjenički gubitci nepoznati.

Namjera za 22. I. pokret lijevog krila od s. Vijake ka s. Čunište, a od Makovišta — Ponikva ka s. Očevlje. Ostale položaje držati.

Situacija 22. I.

SJEVERNA SKUPINA (KLADANJ)

Zauzeto Olovo. Uspostavljena veza između Olova i ustaške bojne u sastavu zaprečne skupine Vareš. Željeznička pruga do Kamenskog nije prekinuta. III. bojna 750. njemačke pukovnije u pokretu ka Olovu.

JUŽNA SKUPINA

a) *Sjeverna kolona* s. Dođak i Košutica očišćeno od pobunjenika. Sjeverna kolona sa 1 bojnom zaprečava prostor: s. Pediše, sa 1 bojnom prostor s. Odžak a 1 prostor s. Košutica.

b) *Južna kolona* preko s. Vitaje²³ bez dodira sa pobunjenicima dostigla prostor s. Sokolac a sa 1 bojnom s. Vragolovi.

Vlastiti gubitci: 1.

Namjera za 23. I. dostići s. Pariževići.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ

Bez promjene. Sjeverno krilo (ustaška bojna boj. Francetić) prodrlo do s. Soluna (5 km južno od Olova) i Očevlja (10 km. s.z. Olova).

²¹ To polje nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na Srednje brdo, zaravan južno od Sokolca.

²² Po nekim kartama to selo se naziva: Parževići.

²³ Tačan naziv toga sela je: Vitanj.

Zapovjedno mjesto Vareš.
Namjera za 23. I.: dijelovi od s. Soluna bit će upućeni do s. Križevići i tamo zaprečavati prema jugoistoku.

Situacija 23. I.

SJEVERNA SKUPINA

Željeznička pruga Olovo — Petrović upotrebljiva. Skladište životnih namirnica uzeto. Sela: Radačići — Ponjerka i Dreč²⁴ bez pobunjenika i skoro bez žitelja.

Južna skupina — zapovjedna mjesta:

— 1/738. i bojne 13.p.p. (Domobran.) s. Vidrići. Plijen u stoci,

— 11/738. s. Mandra. Plijen 15 pušaka.

— III/738. s. Sokolac. Bez dodira sa pobunjenicima.

— II/13.p.p. (Domobran.) ostala kao posada u Rogatici.

Zapovjedno mjesto zapovjednika južne skupine s. Sokolac.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ

Bez promjene. Sjeverno krilo dostiglo s. Očevlje. Željeznička pruga od s. Kamenskog upotrebljiva. Brzglasna veza sa Olovom uspostavljena.

Situacija 24. I.

JUŽNA SKUPINA

Zapovjedno mjesto Sokolac.

a) *Sjeverna kolona* dostigla sa bojnama 15.p.p. (Domobran.) prostor: G. Bukovik — Preljubovići — Begovići²⁵ bez dodira sa pobunjenicima.

b) *Južna kolona* dostigla:

— 1/738. s. Visočnik

— 11/738. u prostoru Sokolca

— I/13.p.p. (Domobran.) Visočnik. Svi bez dodira sa pobunjenicima.

Plijen u stoci.

²⁴ To selo nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na s. Dreče (Donje i Gornje), sjeveroistočno od Olova.

²⁵ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na s. Berkovice, jugoistočno od Kladnja.

Namjera za 25. I.: cijela južna skupina sa bojnama hrvatskog domobranstva staviti najbrže u pokret ka Sarajevu radi učestvovanja u Ozrenskoj operaciji.

I. i II. bojna 13.p.p. (Domobran.) ostaju kao posada u Rogatici i Sokolcu sa po 1 bojnom.

SJEVERNA SKUPINA

Čistila prostor od pobunjenika u zapovjedačnom prostoru.

Plijen: 32 puške, tovarnih konja i željeznički materijal.

Zarobljeno 13 pobunjenika.

Cijela skupina polazi 25. I. prema Kladnju.

1

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ

Bez promjene. Ustaška bojna dostigla s. Križevići.

Situacija 25. I.

SJEVERNA SKUPINA

Naređeno čišćenje od 24. I. završeno je.

Gubitci pobunjenika: 15 poginulih i 2 ranjena.

Plijen u oružju.

I., II. i III/750., topnički sklop 668. i bojne 8.p.p. (Domobranstva) u Kladnju.

Bojna domobranstva i brdska bitnica zbog velikog broja ispalih iz postrojbe i smrzavanja nesposobni za dalji pokret i ostali u Olovu kao posada.

Cilj za 26. I. pokret ka Đudreviku.

JUŽNA SKUPINA

Akcija završena. Svi sastavi u pokretu za Sarajevo.

I. i II. bojna 13.p.p., 2 haubičke bitnice i pionirski sat (Domobranstva) ostale kao posada u prostoru: Mokro — Rogatica — Sokolac — Han Pijesak.

Prema dobijenim vijestima pobunjenici se ponovo prikupljaju u prostoru: s. Rakova Noga (11 km južno od Olova) — s. Nišići (10 1/2 km. j.z. Olova) — Krivajevići (7 km. j.z. Olova).

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ

Bez promjene. Ustaška bojna vodi borbu kod s. Krivajevići. Ima 4 ranjena. Pobunjenici imaju jake gubitke. Napad pobunjenika na s. Očevlje odbijen.

Situacija 26. i 27. I.

Sve postrojbe, koje će sudjelovati u Ozrenskoj operaciji u pokretu su (željezničkim transportima) u određene pripremne prostorije prikupljanja — tako:

— odlazak stožera 718. njemačke divizije iz Sarajeva u Zavidoviće.

— zaprečna skupina Vareš. Ustaška bojna u toku 26. I. dostigla s. Ribnicu (na željezničkoj pruzi 23 km. j.i. od Zavidovića). Željeznička veza Olovo — Ribnica uspostavljena.

Napadi pobunjenika na s. Brezik i Pržići odbijeni.

Naknadno dobijeni podatci o gubitcima:

Vlastiti: 3 ranjena, 14 bolesnih, 3 konja poginula i 9 onesposobljeno.

Pobunjenički: 100 poginulih, 2 ranjena, 15 zarobljenih.

Plijen: 37 pušaka, 1 M. G., 1 samokres, željeznički materijal (u Olovu) i stoke.

B. — OZRENSKA OPERACIJA:

U Ozrenskoj operaciji sudjelovala je:

a) 718. njemačka divizija, dijelovi hrvatskog domobranstva i ustaška bojna (boj. Francetić) svrstana u slijedeće skupine:

1. — *Istočna skupina*: prikupljena u polaznom rasporedu u prostoru: s. Bikodže — Turija — Kovalci — Prav. Treštenica — D. Bučik — Zivinice sa slijedećim postrojbama:

— I., II. i III. bojna 697. njemačke pješačke pukovnije,

— I., II. i III. bojna 750. njemačke pješačke pukovnije,

— 2 1/2 brdske bitnice topničkog sklopa 668. njemačke topničke pukovnije,

— 1 pionirski vod sata 718. njemačke divizije i

— 2 krugovalne postaje.

Za zapovjednika skupine određen je bio zapovjednik 697. njemačke pješačke pukovnije.

2. — *Zapadna skupina*: prikupljena u polaznom rasporedu s. Junuzovići — sjeverno i južno od r. Rujnice sa slijedećim postrojbama:

— I., II. i III. bojna 738. njem. pješ. pukovnije,

— 1 bitnica 668. njem. top. sklopa i 1 brdski vod,

- 2 pionirska voda pionir, sata 718. njem. divizije,
- 2 krugovalne postaje,
- I. i II. bojna 15.p.p. domobranstva,
- 2. brdske bitnice (po 1 65 i 75 mm).

Za zapovjednika skupine bio je određen zapovjednik 738. njemačke pješačke pukovnije.

3. — *Zaprečna skupina Doboja*: prikupljena na položajima istočno od r. Bosne od s. Glogarice (sjeverno od Zavidovića) do Doboja i j. zapadno od r. Spreče od Doboja do s. Miričine sa slijedećim postrojbama:

- 1. pješačka pukovnja,
- 5. pješačka pukovnja,
- bojna legionara,
- I. bojna 3. pješačke pukovnije,
- I. bojna 4. pješačke pukovnije,
- dijelovi Tuzlanske doknadne bojne,
- 1. i 3. bitnica V. topničkog sklopa,
- 1 bitnica 4. topničkog sklopa,
- 2 haubičke bitnice (po 2 haubice) 4. top. sklopa,
- 3 oklopna vlaka (svi hrvatskog domobranstva),
- ustaška bojna (Štier),
- 2 krugovalne postaje,
- 1 bitnica 668. njem. top. sklopa.

Za zapovjednika zaprečne skupine određen je zapovjednik 4. pješačke divizije pukovnik Gustović.

4. — *Zaprečna skupina Vareš*: na ranijim položajima kao i za vrijeme Romaniske operacije sa slijedećim postrojbama u sastavu:

- I. doknadna bojna,
- IV. bojna Vojne Krajine,
- III. bojna Vojne Krajine (bez 1 sata koji je u Prači),
- II. bojna 7. pješačke pukovnije (bez 2 sata),
- 1 ustaška bojna (boj. Francetić),
- 1 kugovalna postaja.

ZADAĆE POJEDINIH SKUPINA: ISTOČNA SKUPINA:

Prodiranje u prostoru ograničen s istoka r. Sprečom a sa zapada do linije: s. Stupari — Ozren Man²⁶ — Gostilj (776)²⁷ — Gavran Vis (sve uključivo) sa ciljem uništenja pobunjenika.

²⁶ To jest: Ozren Manastir (po nekim kartama naziva se: Manastir Ozren).

²⁷ Gosti lj'ij'e- trig. 774, a ne 776, kao što piše u ovome dokumentu.

ZAPADNA SKUPINA:

Prodiranje u prostoru ograničen sa zapada r. Bosnom a sa istoka linijom: s. Husići — Drakova²⁸ — Petrovići²⁹ — Blatnjaci (sve uključivo) ka Doboju sa ciljem uništenja pobunjenika.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Sprečava pobunjenicima probijanje na sjever i zapad u koliko bi to pokušali. Napadnim akcijama sa ograničenim ciljevima, nasilnim razviđanjem, vatrenim prepadima i demonstrativnim poduhvatima privezuje protivnika za sebe što više i na taj način olakšava prodiranje istočne i zapadne skupine. Po padu mraka zatvara sve eventualne kanale zasjedama i sprečava izmicanje pobunjenika sa prostorije Ozren. Na slučaj protivničkog napuštanja položaja, energično preći u napad, ostavljajući najpotrebnije posade na ranijim položajima. Po prolasku njemačkih i domobranskih četa, odmah potrebnom snagom posjesti važnije točke i sela i pouzdano ih držati do dolaska oružništva (zapovjed 4. pješačke divizije Br. 790/Tajno od 27. I. 1942).

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Ostaje na svojim položajima kao i za vrijeme Romaniske operacije i štiti Ozrensku operaciju sa jugoistoka.

Ustaška bojna (Francetić) izlazi iz sastava skupine Vareš i djeluje u akciji čišćenja u prostoru doline Krivaje — jugo istočno i istočno od Žavidovića.

ZAPOVJEDANJE:

Ozrenskom operacijom zapovjedao je zapovjednik 718. njemačke divizije general-major Fortner.³⁰

²⁸ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na selo Donji Rakovac, istočno od Maglaja. Pisac ovoga izvještaja je vjerovatno htio da napiše: D. Rakovac, pa je, spajanjem, napisao: Drakova.

²⁹ Dva sela s istim imenom (Petrovići) nalaze se jedno blizu drugog, jedno sjeveroistočno od Maglaja, a drugo jugoistočno od Doboja. Odnosi se na s. Petroviće jugoistočno od Doboja.

³⁰ Bliže o organizaciji druge etape druge neprijateljske ofanzive vidi AVII, T-315, F-2267, sn. br. 605—6: naređenje Komande Srbije od 23. januara 1942. za produženje operacija, sn. br. 612—6 i 619—23: naređenje 65. korpusa za specijalnu upotrebu od 24. i 25. januara 1942, sn. br. 600—4 i sn. br. 624—33: naređenja Komande 718. pješačijske divizije od 22. i 25. januara 1942. za operaciju »Ozren«, sn. br. 664—6: naređenje Stožera domobranske 4. pješačke divizije od 27. januara 1942. za operaciju »Ozren«.

**DNEVNIK TOKA OZRENSKE OPERACIJE:
ISTOČNA SKUPINA:**

Situacija 28. I.

Zapovjedna mjesta: I. i II. 750. s. Glavići a III. 750. Muslim. Treštenica.

Namjera za 29. I. doći prostor s. Stupari i to:

- 1/697. Tuzla,
- II 697. Lukavac,
- III/697. Tuzla.

ZAPADNA SKUPINA:

Postrojbe u sastavu zapadne skupine prispjele su u toku 28. I. željezničkim transportima iz Sarajeva u Žavidović.

Namjera za 29. I. odlazak postrojbi u početni raspored za operaciju.

■mb

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Ustaška bojna (Francetić) dostigla u toku 28. I. s. Vozuća a izviđačkim dijelovima Stog bez dodira s pobunjenicima. Pobunjenici su se povukli prema Ozrenu i s. Gostovići (4 1/2 km. j.i. Zavidovića).

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Zauzela pripremni raspored za predstojeću Ozrensku operaciju.

ZAPADNA SKUPINA:

Situacija 29. I.

Naišla na otpor pobunjenika kod k. 408 (4 km. s.i. od Zavidovića) — s. Hadrovići i k. 447. Upravljena topnička vatra.

ISTOČNA SKUPINA:

Poslije jače borbe zauzela s. Sižje (20 km. zapadno od Tuzle).

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Bez promjene i bez izvještaja.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Bez promjene. Ustaška bojna u napredovanju dostigla prostor istočno od Zavidovića na 8 km.

ISTOČNA SKUPINA:

Situacija 30. I.

Pojedini dijelovi dostigli Međaši (5 km. s.z. Petrovog Sela).

ZAPADNA SKUPINA:

Dostigla Bakotički Vis (k. 603³¹ — 6 1/2 km. j.i. od Maglaja) — Parnica i Jablanica.³² S. Krešniće pređeno.

Jači otpor pobunjenika kod s. Krešnića i Krasenog Polja.³³

Vlastiti gubitci: 2 poginula i 2 teško ranjena.

Pobunjenički gubitci: 25—30 poginulih.

Pionirske postrojbe opravljaju most na cesti između Zavidovića i Maglaja.

Velike terenske poteškoće i visok snijeg otežavaju napredovanje.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Cijelog dana razviđanja. Pokušaj pobunjenika da se prebace preko r. Spreče između s. Karanovca i s. Boljanića odbijen.

ZAPRECNA SKUPINA VARES:

Ustaška bojna vršila čišćenje prostora: Pašin Konak (8 km. s.i. od Zavidovića) — s. Svinjašnica i Stoga.

ZRAKOPLOVNO IZVIĐANJE:

Pučanstvo sela u prostoru Trbuka, Maglaja i kod s. Rovina (15 km. s.z. Lukavca) u paničnom bijegu prema Ozren pl.

Kod Ozren Man otvorena na zrakoplov od strane pobunjenika vatra.

Namjera za 31. I.:

ISTOČNA SKUPINA:

Cilj: Međaši — Kik (490) — Volujak. Naredni cilj Ozren Man, Brezici, Bojište (872).³⁴

³¹ To nije k. 603, već trig. 603.

³² Kod Maglaja se nalazi selo Jablanica i rijeka Jablanica. Vjerovatno se odnosi na s. Jablanicu.

³³ Tačan naziv je: Kršno Polje.

³⁴ Bojište je predio, a na njemu se nalazi k. 872.

ZAPADNA SKUPINA:

Lijevo krilo ima da se zadrži dok srednja i desna kolona, koje su zaostale ne dostignu istu visinu sa lijevom kolonom.

Dalji pokret zapovjedit će divizija.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Ustaška bojna (Francetić) čišćenje prostora Klek pl. (3 km. južno od Zavidovića).

ISTOČNA SKUPINA

Situacija 31. I.

Dostigla raspoređena po dubini i to:

1 bojna k. 217 (4 1/2 km. j.z. od Gračanice) — Vis (323),

1 bojna s. Vukovići — Kik — Volujak (6 km. južno od Gračanice),

1 bojna prešla (30. I.) Ozren Man, zapadnu ivicu Petrovog Sela i produžava dalje prodiranje preko Volu jaka ka s. Lazarevići (6 km. j.z. od Gračanice).

Pojedini dijelovi u s. Sočkovcu (5 km. j.i. od Gračanice).

Zapadna skupina: dostigla

— desno krilo s. Jaković (8 km. s.z. od Maglaja) — Čoljuk

— sredina s. Simići

— lijevo krilo s. Parnica.

Otpor pobunjenika na visovima k. 364 i 620.

Desno krilo uslijed teških terenskih prilika i visokog snijega nailazi na velike poteškoće u daljem napredovanju. Tovarni konji morali su biti stovareni i tovar dalje na rukama prenijeti, jer su konji do vrata upadali u dubok snijeg.

Vlastiti gubitci: 2 poginula (od kojih 1 satnik) i 2 ranjena.

Gubitci pobunjenika: poginuli neutvrđeno, 12 zarobljenih, 2 puške i streljiva. Pobunjenici su se poslije borbe povukli.

Kod Maglaja došlo do sudara vlakova između jednog teretnog i jednog njemačkog transportnog vlaka. Šteta samo u materijalu.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Stanje nepromjenjeno. Pokušaj pobunjenika, da se u manjim grupama probiju na sjevero istok između Ilijinog Brda (k. 294) i s. Karanovca (4 km. j.z. od Gračanice) — s. Boljanić (7 km. j.z. od Gračanice) odbijeni su.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Nasilno razviđanje sjevero istočno od Vareša — Zvijezda k. 1350³⁵ (6 km. istočno od Vareša) — Daštansko (4 km. j.i. od Vareša). Pobunjenici su rastjerani.

Ustaška bojna (Francetić) izvršila čišćenje prostorije sela s obje strane Krivaje potoka.

ZRAKOPLOVSTVO:

Vršilo razviđanje prostorije Ozren planine između unutrašnjih granica krila zapadne i istočne skupine.

Namjera za 1. II.:

ISTOČNA SKUPINA:

Desno krilo ostaje na dostignutoj liniji sve dok lijevo krilo te skupine u stepenu ne dostigne Jezerac k. 454³⁶ (8 1/2 km. j.z. od Gračanice).

ZAPADNA SKUPINA:

Cilj: s. Petrovići (10 km. s.i. od Maglaja) — Đurkin Krst (636) — Đukanova Meh[ana] (na želj. pruzi Maglaj — Doboj).

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Nasilno razviđanje i vezivanje pobunjenika za sebe u trokutu između r. Bosne i Spreče.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Ustaška bojna čišćenje prostorije Klek planine (3 km. j.i. od Zavidovića) — s. Bosovići.³⁷

KRIVAJSKI ZDRUG:

Čišćenje prostorije Stražice (3 1/2 km. južno od Zavidovića — k. 278 — Čardak (6 1/2 km. j.i. od Zavidovića).

ZRAKOPLOVSTVO:

Razviđanje prostorije Ozren planine (Gostilj 776 — Bojište 872 — Božići — Kalilo 446).³⁸

³⁵ To nije kota, već trig. 1350 (Zvijezda), vrh na planini Zvijezdi, zapadno od Olova.

³⁶ Jezerac je predio, a na njemu se nalazi k. 454.

³⁷ To selo nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na s. Gostoviće.

³⁸ To je trig. 446 na predjelu Kalilo.

ISTOČNA SKUPINA: DOSTIGLA:

Situacija 1. II.

- 1 bojna k. 217 — Vis (5 km. j.z. od Gračanice)
 - 1 bojna grupu kuća s. Sočkovac (5 km. j.z. od Gračanice)
 - 1 bojna u prostoru Kik (6 km. j.z. od Gračanice)
 - 1 bojna u prostoru Savići — Brđani (7 km. j.z. od Gračanice)
 - 1 bojna s. Lazarevići (6 km. j.z. od Gračanice) sve bez dodira sa pobunjenicima.
- Zarobljeno 34 (među njima 1 vođa i 1 teklić).

ZAPADNA SKUPINA DOSTIGLA:

- 1 bojna s. Petrovići,
 - 1 bojna s. Brđani,
 - 1 bojna Đukanova Meh.
- Plijen: 2 puške, 1 kožna torba sa zapovjedima, ručne granate, 900 kuna i 6 bijelih raketli.
- Streljano: 10 partizana (među njima 1 vođa) a 70 partizana se pedalo.
- Vlastiti gubitci u stoci: 1 tovarni konj uginuo i 1 teško ranjen.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Bez promjene. Ustaška bojna i Krivajski združeni vrši čišćenje prostorije jugo istočno i istočno od Zavidovića i s. Gostovići.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Bez vijesti jer veze ne funkcioniraju.

ZRAKOPLOVSTVO:

Nije vršilo naređenu zadaću razviđanja Ozren planine uslijed lošeg vremena.

Namjera za 2. II.:

ISTOČNA SKUPINA:

Cilj: k. 159 (10 km. zapadno od Gračanice) — Umoljani³⁹
— k. 269 — Visoki Cer — Topolovići.

³⁹ Tako piše u originalu. Treba: Maljani.

ZAPADNA SKUPINA:

Cilj: Seča (14 1/2 km. s.i. od Maglaja) — Kalilo 446 — Lazukići — Tešići — Garići — 356.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Izvršenje zadaće po osnovnoj zapovjedi.

ZAPRECNA SKUPINA VARES:

2 satnije ustaške bojne ponovno čišćenje sela Kamenskog (31 km. j.i. od Zavidovića) jer se tamo navodno po dobivenim podacima ponovo prikupljaju pobunjenici.

ZRAKOPLOVSTVO:

Razviđanje i bombardiranje prostorije Ozren planine: Gostilj 776 — Bojište 872 — Božići — Kalilo 446, koja zadaća nije mogla biti izvršena u toku 31. I. i 1. II. uslijed nepogodnih atmosferskih prilika. Povrh toga dobilo je zrakoplovstvo zadaću razviđanja prostorije ka Doboju i u jugoistočnom smjeru.

ISTOČNA SKUPINA DOSTIGLA:

Situacija 2. II.

k. 159 — Maljani — k. 269 — Visoki Cer — Topolovići.
Cilj za 3. II. Jovak (4 km. j.i. od Doboja) — Vrtlići
— 108.⁴⁰

ZAPADNA SKUPINA DOSTIGLA:

Lazukići — Striježevića. Dodira sa pobunjenicima nije bilo.

Zarobljeno 21.

Cilj za 3. II.: k. 108 (3 1/2 km. j.i. od Doboja) — 249 — Pravoslavni Pridjel.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Bez promjene. Ustaška bojna uputila iz s. Vozuće (18 km. j.i. od Zavidovića) željeznicom za Olovo 2 satnije radi ponovnog čišćenja Kamenskog. Do borbe nije došlo niti su se pobunjenici pojavili. Satnije su ponovo vraćene u s. Vozuća.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Brzglasni izvještaj bez ičega naročito po situaciju.
Cilj za 3. II. dosadanji.

⁴⁰ Tako piše u originalu. Na karti taj broj se ne može da pročita. Prema horizontalama to treba da je k. 168.

Pokušaji pobunjenika da se probiju na sjever i to 1. II. kod Suhopolja a 2. II. kod s. Jovaka odbijeni su.

ZRAKOPLOVSTVO:

U toku 2. II. nije sudjelovalo u akciji uslijed lošeg vremena.

Namjera za 3. II. izvršenje dobivene zadaće od 2. II.

Istočna skupina dostigla:

Situacija 3. II.

— 1 bojna zapadni dio s. Suhopolje,
— 1 bojna s. Jovak,
— 1 bojna (sve iz 750. njem. pješ. pukovnije) Vrtlići sa dijelovima u Selištu i Doboju. Navedena mjesta čišćena su.
Gubitci pobunjenika: 2 četnika ubijena, 69 zarobljenih, samokresa i naboja.

Plijen: 15 kg. eksploziva sa kapslama uništeno. Pobunjeničke brzoglasne linije na više mjesta prekinute.

Pobunjenici bježe pojedince u brda.

Namjera za 4. II. dalje prodiranje do Doboja.

697. njemačka pješačka pukovnija u toku dana (3. II.) dostigla dnevni cilj (Doboj) bez dodira sa pobunjenicima. Ista pukovnija izlazi iz sastava 718. njemačke pješačke divizije. Početak njenog transportovanja 4. II. ujutro.

ZAPADNA SKUPINA:

Zapovjedno mjesto s. Ševarlije u slijedećem rasporedu:

— 1 bojna k. 249 (j.z. Usore) u dodiru sa pobunjenicima, četnički lager sa brzoglasnim uređajima sjeverno od k. 378⁴¹ izgorio. Vlastitih gubitaka nema.

— 1 bojna sjevero-istočno prelaza željez. pruge kod Musliman. Pridjela (4 1/2 km. južno od Doboja). Pobunjenički gubitci i plijen: 42 zarobljena, 4 puške i 300 naboja. Vlastitih gubitaka nema.

— 1 bojna k. 108 bez dodira sa pobunjenicima.

Namjera za 4. II. dalje prodiranje ka Doboju a zatim povratak u određene posade.

ZAPRECNA SKUPINA VAREŠ:

Bez promjene. Ustaška satnija čisti prostor uzduž željez. pruge do Olova bez dodira sa pobunjenicima. 2 ustaške sat-

⁴¹ Vjerovatno je riječ o Jazavcu (k. 378), jugoistočno od Doboja.

nije ostale su u s. Vozuća dok ne budu smijenjene od domobranstva. Ostatak ustaške bojne (boj. Francetić) odlazi željeznicom u toku noći 3/4. II. u Sarajevo.

ZAPRECNA SKUPINA DOBOJ:

Bez promjene. Pancirni vlak počev od 31. I. svakodnevno na pruzi Zavidović — Zenica sa težištem na dijelu pruge Zavidovići — Begov Han.

Zadaća: sprečavanje prelaza pobunjenika preko r. Bosne u zapadnom smjeru. Za cijelo vrijeme nije došlo do borbe sa pobunjenicima.

ZRAKOPLOVSTVO:

Situacija 4. II.

Zbog nepovoljnih prilika nije sudjelovalo u akciji.

U toku 4. II. dostigli su svi dijelovi divizije Doboj i s time Ozrenska operacija završena.

U toku 5. i 6. II. postrojbe se vraćaju u svoja određena posadna mjesta.

Stožer 718. njemačke divizije vratio se u Sarajevo.

Prema dosadanjim dobivenim podacima gubitci u Ozrenskoj operaciji ovi su:

Vlastiti: 3 poginula, 6 ranjenih, 83 bolesna (od Njemaca)

4 poginula, 7 ranjenih, 2 bolesna (domobrana).

Pobunjenika: 47 poginulih, 310 zarobljenih.

Plijen: 8 pušaka, 1 samokres sa nabojima, važni spisi (zapovjedi), 900 kuna, 2 saonice sa hranom, 30 kg. eksploziva i mnogo stoke.

Tok Ozrenske operacije po danima prikazan je u priloženoj karti.⁴²

Ističem slijedeće mjerodavne činjenice, koje su imale svoga odjeka na izvođenje operacija:

I. ROMANISKA.

a. — *Nesklad*, koji je nastao između četnika i partizana imao je povoljan odjek.

Nastali nesklad vidno se dokazao:

1. — Za vrijeme samih operacija četnici i partizani nisu zajednički djelovali, već svaka grupa posebice za sebe.

⁴² Tu kartu redakcija nije pronašla u AVII.

2. — Nesklad između pomenutih grupa dokazan je time, što su prema dobivenim podacima prije početka same operacije — partizani strijeljali 3 četnička vođe (častnika).

3. — Četnici su parlamentarnim izaslanicima pokušali, da se započete operacije prekinu. Po saznanju slučaj se desio kod 342. njemač. divizije (kod Višegrada) i kod 738. njemač. pukovnije, pri kojoj je četnički vođa Lalatović⁴³ (biv. jug. nadporučnik) kao zarobljenik izjavio, da je parlamentar.

Navodno su parlamentari došli sa nalogom pregovarati sa Njemcima, da se prekinu borbe, jer se oni (četnici) neće boriti protiv Njemaca, već samo protiv domobrana i ustaša.

Koliko mi je poznato, akcija parlamentara nije uspjela, jer se je započeta akcija produžila po projektiranoj osnovi.

b. — *Veliki snijeg i zima* nepovoljno je uticalo na izvođenje operacija. Za cijelo vrijeme vladala je prosječna temperatura od —32 do 34 stupnja. Snijeg visine 1—1 1/2 m. Ovo je imalo za posljedicu sporo napredovanje i većeg broja smrzavanja.

c. — KRATKO VRIJEME.

Operacija je projektirana sa trajanjem od 10 dana (15. do 25. siječnja) pri čemu se nije predvidjelo nepovoljno vrijeme (visoki snijeg i vel. zima). Usljed ovoga i nije vršeno detaljnije čišćenje, osobito viših terenskih i šumskih predjela, i time se pobunjenicima dala mogućnost, da se povuku, kako bi se u dogledno vrijeme opet pojavili i produžili novom akcijom. Kratko vrijeme zahtijevalo je, da se akcije pretežno izvode uzduž cesta i bližih naselja uz ove. Ovo je osobito došlo do vidnog izražaja kod skupina, koje su djelovale na slijedećim pravcima: Višegrad — Rogatica — Han Pijesak, Zvornik — Srebrenica i Zvornik — Vlasenica — Milići. Dokaz za ovo je, da je Vlasenica odmah po završenoj akciji ponova zauzeta od pobunjenika.

Nadalje kratko vrijeme trajanja operacije imalo je za posljedicu i to, da se sjeverna (Kladanjska) skupina nije sastala sa južnom, tj. onom, koja je operirala preko Rogatice — Sokolca ka Olovu. Usljed ovoga ostao je cijeli prostor sjev. zapad, od ceste: Sokolac — Han Pijesak do u bližu okolinu Olova neraščišćen od pobunjenika.

d. — *Nedovoljna zimska oprema* hrvatskog domobranstva imala je za posljedicu smrzavanje tako, da je jedna postrojba usljed znatno smanjenog brojčanog stanja (smrza-

vanje i poboljevanje) bila nesposobna za dalji pokret i ostala u Olovu kao posada, nemajući daljeg udjela u operaciji.

e. — *Neprijateljska promidžba* živo djeluje ne žaleći ni velike materijalne žrtve. Slučaj sa spuštanjem padobranaca kod Sokolca.

f. — *Nedovoljne postrojbe* hrvatskog domobranstva, da se ostave u oslobođenim krajevima kao posade sigurnosti.

II. OZRENSKA OPERACIJA

a. — Pobunjeničku skupinu činili su pretežno partizani vođenih od njihovih vođa.

b. — Pobunjenici **II** glavnom rečeno dali su slab otpor i to samo mjestimično. Tome je razlog:

— akcija uništavanja i čišćenje izvođena je u glavnom samo uzduž predjela uz rijeku Bosnu i Spreču, dok je viši planinski dio Ozren pl. izostao. Tako s. Brezić, u kom se navodno nalazi najjača pobunjenička skupina (Udarna brigada)⁴⁴ nije uopće stupila u akciju. Posljedica je toga bila, da su se pobunjenici još odmah u početku same akcije najvećim djelom povukli u više predjele Ozren planine, propuštajući njemačke i domobranske postrojbe u njihovom daljem prodiranju ka Doboju.

Ovo je jedan od glavnih razloga, što Ozrenska operacija nije dala one rezultate, koji su se mogli očekivati.

c. — Ostale činjenice kao: kratko vrijeme, vel. snijeg i zima, oprema i neprijateljska promidžba ispoljile su se u istoj mjeri kao i u Romaniskoj operaciji.

ZAKLJUČAK:

1. — *Romaniska operacija*: može se reći uspjela je u znatnoj mjeri.⁴⁵

— stvoren je razdor između četnika i partizana,⁴⁶

— dezorganizirano je vodstvo i pojedine skupine pobunjenika, da postoji vjerovanje da za dogledno vrijeme neće djelovati kao jedna organizirana skupina po planskoj osnovi.

⁴⁴ Ta brigada nije postojala. Odnosi se na 5. bataljon (Udarni bataljon) Ozrenskog NOP odreda.

⁴⁵ Opširnije o toku i rezultatima operacije vidi AVII, T-315, F-2267/420—4: izvještaj Komande 718. pješadijske divizije od 7. februara 1942, reg. br. 1/1—11, k. 54: bojnu relaciju Stožera domobranske 4. pješačke divizije od 5. februara, reg. br. 3/1—19, k. 54: bojnu relaciju Zapovjedništva 3. pješačke pukovnije od 8. februara 1942; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knjiga 1, drugo izdanje, str. 175—186.

2. — *OZRENSKA OPERACIJA* nije uspjela, jer pobunjenici nisu dezorganizirani, već su se i dalje održali kao jedna homogena skupina, u Ozren planini.⁴⁷ Udarna brigada u s. Brezići, kao najjača (600 dobro opremljenih) uopće nije ušla u akciju. Za vjerovati je, da će Ozrenska pobunjenička skupina u skoro vrijeme ponovo postati aktivnom kao i ranije, ako ne još i u jačoj mjeri.

Častnik za vezu kod 718. njem. diviz.
Glavnostožerni podpukovnik,
Elblinger Oton
Na službi
u nastavnom odjelu Gl. stožera.

BR. 195

OBAVJEŠTENJE ZAPOVJEDNIŠTVA BANJALUČKOG ZDRUGA OD 15. MAJA 1942. O SKLAPANJU SPORAZUMA IZMEĐU USTAŠKO-DOMOBRAANSKIH VLASTI I ČETNIKA U ZAPADNOJ BOSNI¹

Zapovjedništvo
BANJALUČKOG ZDRUGA
Op. br. 4086/tajno

ŽURNO — TAJNO-!

15. svibnja 1942. g.
BANJA LUKA

- 1) Zapovjedniku zauzete prostorije,
- 2) Zapovjedniku 10. pješačke pukovnije,
- 3) Zapovjedniku VIII topničkog sklopa,
- 4) Zapovjednicima odsjeka: Bjeljevinskog, Celinačkog, Slatinskog, Jablaničkog (po 6 komada),
- 5) Zapovjedniku Njemačke bojne — Windhorst,²

⁴⁷ Opširnije o toku i rezultatima operacije vidi AVII, T-315, F-2267, sn. br. 698—701 i 726—8: izvještaje Komande 718. pješadijske divizije od 7. februara 1942. o završetku operacije »Ozren«, sn. br. 721—5: bojnu relaciju Stožera domobranske 4. pješačke divizije od 6. februara 1942, T-501, F-250/586—593: procjenu Komande 65. korpusa za specijalnu upotrebu od 10. februara 1942. o dejstvima na Ozrenu; Todor Vujašinović, n. d., str. 229—262; Ahmet Đonlagić i Mišo Leković, *Druga etapa druge neprijateljske ofanzive od 29. januara do 10. februara 1942. godine*, članak u Vojnoistorijskom glasniku br. 4, Beograd, 1957, str. 29—64.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—23/1, k. 118.

² Tako su zvali Novu Topolu (Donju, Gornju i Srednju). To selo su tada naseljavali pripadnici njemačke nacionalne manjine — folksdojčeri (Deutsche Volksgruppe — Volksdeutscher).

- 6) Zapovjedniku Novačke³ bojne — Banja Luka,
- 7) Zapovjednicima posada: Prijedor, Sanski Most, G. Sanića, Ključ, Stratinska (Debeljak), Kotorišće,
- 8) Zapovjednicima 24, 25, 29. i 30. sata 10.p.p.,⁴
- 9) Zapovjedniku Ustaške pripremne bojne,
- 10) Zapovjednicima posada: B. Dubica i B. Gradiška,
- 11) Zapovjedniku 8. ustaške bojne,
- 12) Zapovjedniku 2. Poglavnikove tjelesne bojne,
- 13) Zapovjedniku Pomoćnog i 4. povoznog sata,⁵
- 14) *Zapovjedniku 4. samovoznog sata.*⁶

Na znanje:

- 15) Zapovjedništvu II Domobranskog sбора, (Gst),
 - 16) Zapovjedništvu II Dom. sbor. područja (Gst),
 - 17) Zapovjedništvu 3. oružničke pukovnije,
 - 18) Stožerniku — Banja Luka,
 - 19) Zapovjedništvu I bojne 1. pješ. pukovnije,
 - 20) Zapovjedništvu I jurišne bojne,
 - 21) Novačka bojna 10. pješ. pukovnije,
 - 22) Mjestnom zapovjedništvu — Banja Luka. —
13. ov. mj. došli su u Banja Luku zapovjednici četničkih postrojbi⁷ sa područja između Vrbasa i Sane, na dielu od linije Varcar Vakuf — kotar Ključ do linije Banja Luka (isklj) — Bronzani Majdan — Tomina (isklj), — izjavili su pismeno da priznaju vrhovništvo Nezavisne Države Hrvatske, obavezali se da prekinu sva neprijateljstva prema našim vojnim i građanskim vlastima i ponudili se da dobrovoljno učestvuju u borbi protiv partizana. Osim toga, potpisali su da se obavezuju pomagati državne vlasti N. D. H. u svakom pravcu, — a za uzvrat N. D. H. pružit se pravoslavnom žiteljstvu te prostorije punu zaštitu osobne slobode, sigurnosti i imovine.

Povodom prednjeg, —

ZAPOVIEDAM

1. — *Počam sa 15. svibnjom imaju se prekinuti sva neprijateljstva prema četnicima označenog područja.*

Zabraniti svako pucanje na četničke postrojbe, patrole ili stanovništvo. — Ovo se naročito odnosi na dobrovoljce sela

³ Regrutne

⁴ pješačke pukovnije

⁵ To jest: 4. vozarske čete.

⁶ To jest: 4. auto-čete.

⁷ Odnosi se na Lazara Tešanovića, komandanta četničkog odreda »Miloš Obilić«, i Vukašina Marčetića, komandanta četničkog puka »Manjača« (AVII, reg. br. 30/12, k. 113: naređenje Zapovjedništva Banjalučkog zdruga od 27. maja 1942. Komandi četničkog puka »Manjača« za borbu protiv partizana).

Kijevo, Palanka (Tomina), Stratinska i Škrlevita, koji čak pucaju i na mirno stanovništvo koje na poljima radi. Isto važi i za Vrhpolje i Prhovo, koji bez ikakvog razloga pucaju na seljake preko Sane, pa čak i na stoku.

Prema tome, neprijateljstva se imaju nastaviti samo prema *partizanima (komunistima)*, koji imaju crvene zvijezde na kapama.

2. — četničke postrojbe surađivat će sa hrvatskom oružanom snagom i boriti se protiv partizana (komunista). — Prema tome, četnike od sada tretirati kao i ostale dobrovoljce.

Kada se akcije izvode zajednički, onda zapovjedništvo prima zapovjednik hrvatske oružane snage, a kada četnici izvode manje akcije protiv partizana, izvještavat će najbližeg zapovjednika naše oružane snage o mjestu, zadaći i postrojbama, koje izvode akciju.

Po potrebi četnicima se može izdati i streljivo u koliko im je to potrebno za akciju prema partizanima.

5. — Stupiti odmah u vezu sa najbližim zapovjednikom četničke postrojbe, pa izmeniti međusobne podatke o partizanima, radi lakše suradnje.

Prilikom akcija koristiti četničke postrojbe za pomaganje akcije (suradnju), radi čega prethodno pozvati zapovjednika na dogovor, ili stupiti s njime u vezu preko kurira.

4. — četnički kuriri imat će propustnice od svojih starijina, a patrole će imati patrolni list sa štambiljem dotične četničke postrojbe.

Našim kuririma, koji se upućuju četnicima izdati također propustnice, sa štambiljem jedinice.

Na većem udaljenju, *znaci raspoznavanja* će do daljeg biti: 3 *kratka zvižduka* (ustima ili pištaljkom), a potom *dignuti pušku vodoravno iznad glave*, držeći je sa obje ruke (kod kuida i kod usta cijevi).

5. — Dosadanje frontove prema četnicima samo osmotriti potrebnim brojem ophodnji ili stražama, a svu ostalu snagu upotriebiti prema partizanima.

Naše ophodnje imaju se sastajati sa četničkim ophodnjama i međusobno se obavještavati o novostima.

a) U vezi sa gornjim, zapovjednik Bjeljevinskog odsjeka skinut će sa položaja novački sat 8. ustaške bojne i postaviti ga na odsjeku sata I bojne l.p.p., koji uputiti u Banja Luku

na odmor. — Odsjek od Novoselije do Karanovca povjeriti samo satu Ustaške Pripremne bojne, koji ima rietkim stražama i ophodnjama kontrolirati taj dio fronta i spriječavati nepozvanim (seljacima i partizanima) prelaz preko Vrbasa.

Prelaz preko Vrbasa ima biti samo kod mosta kod Karanovca, gdje će zapovjednik Bjeljevinskog odsjeka postaviti jaču domobransku stražu, koja će preko istog propuštati samo one, koji budu imali dozvole od četničkih postrojbi, a s naše na njihovu stranu one, koji budu imali naše dozvole.

Strogo zabraniti svako pucanje na pojavljene patrole ili seljake preko Vrbasa.

b) Slično će postupiti zapovjednik Šibovačkog odsjeka i zapovjednik posade na Petričevcu, s tim što za sada neće slabiti posadu.

6. — Pri ophodnjenju sa četnicima i seljacima pravoslavne vjere održavati korektne odnose i izbjegavati svaki nespornost i svađu, a ličnu osvetu spriječiti, — jer je zaključeno da se ranije razmirice zaborave.

Seljacima, koji dobiju dozvolu od četnika, dozvoliti da se vrate svojim domovima, ako su ih bili napustili. — četnički predstavnici su se obavezali da će dozvole dati samo onima, koji su ispravni građani i koji nisu bili, niti su simpatizirali, partizane.

Seljacima pravoslavne vjere, koji budu imali dozvolu od četnika (ceduljicu sa šifrom) dozvoljen je dolazak u grad, pa će ih stoga straže propuštati u grad, — i to za sada samo kod Lauša i G. Šehera.

Zapovjednik Šibovačkog odsjeka i zapovjednik 35. sata

I. pješ. pukovnije, kontrolirat će prvih dana straže i poučiti ih kako imaju postupati.

Šifre za ulazak seljaka u grad bit će:

— za 17/V — 197

V

— za 18/V — 288

V

— za 19/V — 766

V

— za 20/V — 785

V

— za 21/V -- 777

V

(Opaska: Zbroj gornjih brojeva daje datum, a nazivnik je mjesec).

Ove šifre vriede i za prolaz kroz određena mjesta na frontu (most kod Karanovca), u koliko prilaznici ne budu imali i specijalne dozvole, kako je to ranije navedeno.

Postupak straže ima biti sljedeći: kada dođu seljaci sa ceduljicama, prekontrolirati da li je ispravna šifra, — pa ako jeste, staviti na ceduljicu okrugli štambilj jedinice i dotičnog propustiti. Prilikom povratka seljaka, radi odlaska u selo, ponovno prekontrolirati imaju li svi ceduljice sa štambiljem.

— Ako nema netko ceduljice, ili je neispravna šifra, ili pak nema štambilja prilikom povratka — ne smije se propustiti. U ovome biti strog, jer se među ostalima mogu provući špijuni i simpatizeri komunista — što se mora po svaku cenu spriječiti.

Četnički zapovjednici izdavati će šifre samo pouzdanim ljudima.

U vezi gornjeg, stražama izdati okrugli štambilj jedinice, da bi ga mogli stavljati na ceduljice, o čemu će se pobrinuti zapovjednik Šibovačkog odsjeka, 35. sata l.p.p. i zapovjednik Bjeljevinskog odsjeka.

U koliko bi se pojavili seljaci sa ovakvim ceduljama i na dielu 29. i 30. sata l.p.p. propustiti ih (i staviti svoje štambilje) s tim da im se ne smije dozvoliti prolaz kroz položaj (t.j. da vide raspored i izgrađene objekte), već ih uputiti sporednim putem.

Kada se uvedu redovne dozvole, koje će izdavati naše vlasti (kotarska oblast), onda se neće stavljati štambilji na ceduljice, već će naše dozvole vriediti za odlazak iz grada.

Prolaz je dozvoljen samo u vremenu od 5—20 sati svakog dana, dakle samo po danu. U ostalo vrijeme (po noći) ne dozvoljavati nikome prolaz.

7. — Dostavlja se prednje za tačno upravljanje. —

Zapovjednicima odsjeka, zauzete prostorije i posade: B. Dubica, Sanski Most, G. Sanica, Kotorišće i Ključ dostavlja se prepis zapisnika na sastanku sa četničkim zapovjednicima,

— koji je tajne naravi i ne smije se nikome saopćavati. — Zapovjednici opkoljenih posada imaju ga po pročitaju uništiti spaljivanjem, a ostali, čim bi se pojavila mogućnost da padne pobunjenicima u ruke.

Isto postupiti i sa ovim spisom. —

U. Ž. Z.
Glavar stožera,
bojnik (Perović),
Perović⁸

M. P.

(Grb)
1. ŠATNIJA
10. PJEŠAČKE PUKOVNIJE
Br. 346/taj
21 svibnja 1942. g.
BANJA LUKA
Lužani

Pošto je primito
na znanje među spise.⁹

Zapovjednik poručnik
(Krajišnik)
(Krajišnik)¹⁰

BR. 196

OBAVJEŠTENJE ZAPOVJEDNIŠTVA BANJALUČKOG ZDRUGA OD 15. JUNA 1942. O SPORAZUMU S VOJNOČETNIČKIM ODREDOM „BORJA“ SKLOPLJENOM RADI BORBE PROTIV PARTIZANA¹

Zapovjedništvo
BANJALUČKOG ZDRUGA
Op. br. 4835/tajno
15. lipnja 1942. g.
BANJA LUKA

T 1243/42

TAJNO

- 1) Kotarskom predstojniku — Banja Luka,
- 2) Gradonačelniku — Banja Luka,
- 3) Župskom redarstvu — Banja Luka,

⁸ Zvonimir

⁹ Ta rečenica je dopisana mastilom.

¹⁰ Vjerovatno: Alija.

¹ Overeni prepis originala (umnožen na šapirografu, latinicom) u AVII, reg. br. 27/2—1, k. 164.

- 4) Pazoviednicima odsjeka: istočnog i sjevernog za zavaranje,
 - 5) Zapoviedništva pododsjeka: Jablaničkog, Lubinskog, Turjačkog i Torlačkog, čelinačkog, Slatinskog,
 - 6) Zapoviednicima posada: Kotorišće, Sanski Most, Gornja Sanica i Ključ.
 9. lipnja ove godine sklopljen je sporazum sa četničkim vođom Radoslavom Radićem, zapoviednikom vojno-četničkog odreda »BORJ«, čiji se prepis dostavlja u prilogu pod 1./1.
- U vezi ranije sklopljenih sporazuma sa četničkim vođama Marčetićem i Tešanovićem,² sada su predstavnici svih četnika na području zdruga izjavili lojalnost Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, — pa savezno primljenim uputima i postupati prema njima.

Prilog: prepis zapisnika. —

M. P.

P. Z. Z.
Glavar stožera,
bojnik (Perović)
Perović*

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
U BANJALUCI

Dne 16. VI. 1942
Broj T.1243 sa 1 priloga
Riješitelj . I

PREPIS:

ZAPISNIK

Sastavljen u Velikoj župi Sana i Luka, između prestavnika državnih vlasti Nezavisne Države Hrvatske: velikog župana Dr. Petra Gvozdića, vojnog zapovjednika pješачkog pukovnika Brozovića Ivana, i stožernika Beljana Marka s jedne strane i zapovjednika čet.⁴ postrojbi Radoslava Radića, s druge strane.

Na sastanku je zaključeno sljedeće:

Toč. 1.

Pripadnici četničkih postrojbi (vojno četničkog odreda »Borja«) sa prostorije: rieka Vrbas od Srbca do Kumjere⁵ —

* Vidi dok. br. 194.

⁵ Zvonimir

⁴ četničkih

⁵ Tako piše u originalu. Treba: Gumnjera.

REPUBLIKA
BANJALUGOSKOG ZBUNGA
Dok. br. 1243/1
10. lipnja 1942. g.
BANJA LUKA

1243/42
T A J N O

M.H.O. S.H.P.J.
BROJ DOK. REPUBLIKE
K. Pr. 1243
K. 104

- 1/ Kot izkasa predložniku - Banja Luka
- 2/ Gradonačelniku - Banja Luka
- 3/ Glavnom redarstvu - Banja Luka
- 4/ Zvezničarima obojeha istočnog i sjevernog područja
- 5/ Zvezničarima obojeha Jablaničkog, Ljubančkog, Znojanskog i Torlačkog, Osinačkog, Slunjskog
- 6/ Zvezničarima područja Kotoričke Banke, Most-Gornji Grad i Ključ.

Priloga dva godišna sliopljena su aparatura na četničkim vodjem Badoševom Radićem, zapovjednikom vojno-četničkog odreda "BORBA".
Štiti se prepis dostavlja u prilogu pod 1/1.

U vezi sliopljenih aparatura na četničkim vodjem Marketićem i Tešanovićem, ande su predstavnici svih četnika na području zbruga izjavili lojalnost Nezavisnoj Državi Hrvatskoj - na osnovu političkih i postupačkih ujlina.

Prilog prepis natpisnika -

P. E. S.
Glava, stičer
bojnik, Farović

Farović

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZUPSKA REDARSTVENA OBLAST

U BANJALUGI
Dne 16. 01. 1942.
Broj 1243 sa 1 priloga
Niješitelj

Marko Radić
Tešanović
ca 1243

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 196.

Jaružani — Crni Vrh — Strbe — Opsječko — Marjanovo Gnjezdo⁶ — Dabovci — Latkovi⁷ — Imljani — sjeverna strana Vlašića (do rijeke Bosne) — Komušina — Vlajić — čečava — Gojakovac — Bukovica — Rudanka — Pojezna — Ljubić — Vi jačani — Gradina — Motaj ica (do ceste Prnjavor — Derventa), priznaju vrhovništvo Nezavisne Države Hrvatske i kao pripadnici Nezavisne Države Hrvatske izjavljuju privrženost i odanost Državi Hrvatskoj.

Toč. 2.

Radi toga, obavezuju se predstavnici četničkih postrojbi sa svim postrojbama, sa današnjim danom prekinuti sva neprijateljstva prema vojnim i građanskim vlastima Nezavisne Države Hrvatske.

Toč. 3.

U tu svrhu, na gore opisanom području Hrvatskog državnog vrhovništva, hrvatske državne vlasti uspostavljaju i faktično svoju redovitu vlast i upravu.

Toč. 4.

Predstavnici četničkih postrojbi stavljaju sljedeće primjedbe:

a) Da se očituje privrženost i odanost, koja je pomenuta u toč. 1. zapisnika, žitelji sa označenog područja žele imati upravu svojih občina.

Radi toga, pri imenovanju občinskih uprava žele da budu saslušavani i predstavnici gornjih žitelja, a njihovi prijedlozi uvaženi, pod pretpostavkom, da predloženi ljudi budu ispravni državljani Nezavisne Države Hrvatske.

Odgovornost u gornjem pravcu nosit će lično gornji predstavnik.

b) Da u vezi sa hrvatskom oružanom snagom sudjeluju dobrovoljno na suzbijanju i uništavanju komunističko-boljševičkih bandi, te da u tu svrhu zadrže oružje.

c) Da se vraćenom pučanstvu, koje pokaže privrženost prema državi i državnim vlastima, pruži državna potpora kao i naknadi šteta učinjena u toku operacija, a napose da se onim

⁶ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Nalazi se kod Kotar-Varoša.

⁷ To mjesto nije nađeno na karti 1 :100.000. Odnosi se na s. Vlatkoviće.

udovicama i siročadi, čiji hranioc pogine prilikom akcija oko suzbijanja komunističko-boljševičkih bandi dodijeli odmah potpora od strane države, a sve u smislu postojećih zakonskih propisa koji vriede za sve državljane.

d) Da obitelji, čiji su hranioci u zarobljeništvu, a koji ne pripadaju komunističkoj partiji, dobivaju potporu u smislu postojećih odredaba i to: na ženu 16 kn., a za diete po 10 kn. dnevno.

e) Da se i dosadanjim pripadnicima četničkih postrojbi prizna pravo na odlikovanje i nagradu, u koliko se osobito istaknu u borbama protiv komunista.

f) Da se omogući pravoslavnom življu prednjeg područja, u koliko bude ispravnog vladanja, zaposlenje i rada na državnim i drugim javnim radovima.

g) Da se stanovnicima pravoslavne vjere zajamči potpuno slobodno ispovjedanje njihove vjere u smislu postojećih zakona.

h) Da se dozvoli ulazak u grad žiteljima pravoslavne vjere radi podmirenja svojih životnih potreba.

T o č. 5.

Gore imenovani predstavnici hrvatske državne vlasti prihvaćaju gornje primjedbe navedenog predstavnika četničkih postrojbi, s tim, da će hrvatska oružana snaga kao i građanske vlasti pružiti pravoslavnom življu punu zaštitu osobne slobode, sigurnosti i njihove imovine.

četničke postrojbe sudjelovati će dobrovoljno u suzbijanju i uništavanju komunističko-boljševičkih banda zajedno sa ostalom oružanom snagom, pri čemu će zapovjednici četničkih postrojbi zapovjedati svojim postrojbama.

četničke postrojbe mogu izvoditi samostalno neophodno potrebne akcije mjestnog značaja, no o svemu će na vrieme izvjestiti zapovjednika oružanih snaga.

Dolazak u grad dozvoljava se samo potpuno lojalnim građanima sa dozvolama, koje će izdavati redovite upravne vlasti prema postojećim propisima, a na temelju svjedodžbe o ispravnosti pojedinih lica izdatih od strane dotične obćinske uprave.

T o č. 6.

četničke postrojbe sa svojim predstavnicima obavezuju se u svakom pravcu pomagati državne vlasti Nezavisne Države Hrvatske u sređivanju obćih prilika na ovome dielu državnog

područja, te im u tu svrhu pružiti svaku pomoć, dok se vojne vlasti obavezuju pružiti oružje i streljivo kao i ostalim vojnim jedinicama.

T oč. 7.

Prednje odredbe stupaju na snagu odmah po potpisivanju.

U Banjoj Luci, dne 9. lipnja 1942. godine.

ZAPOVJEDNIK CET. POSTROJBI »BORJE«

Radoslav Radić. s. r.

VELIKI ŽUPAN ŽUPE

SANA I LUKA:

Petar Gvozdić s. r.

ZAPOVJEDNIK BANJALUČKOG ZDRUGA:

Ivan Brozović s. r.

⁸

**ŠTAB VOJ. ČET.
ODREDA BROJA.**

USTAŠKI STOŽERNIK:

Mirko⁹ Beljan s. r.

Da je prepis točan ovjerava:

Glavar stožera, bojnič,
(Perović)
Perović

M. P.

⁸ Tako piše u originalu.

⁹ Mirko

BR. 197

**IZVJEŠĆE STOŽERA I. STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA
OD 3. AVGUSTA 1943. GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH
SNAGA NDH O DEJSTVIMA I UČEŠĆU U PODUH VATU
„ŠEKOVICI” U ISTOČNOJ BOSNI U JUNU¹**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKA VOJNICA
STOŽER**

**I. STAJAĆEG DJELATNOG SDRUGA
ZAPOVJEDNI SKUP**

Broj 2704/taj. . . sa . . . priloga
U Sokolcu dne 3. VIII. 1943.

PREDMET: PODH VATNO IZVJEŠĆE ZA LIPANJ 1943. g.

DIO PRVI

- **GLAVNOM STOŽERU ORUŽANIH SNAGA (OPER. ODJEL)⁵**
- **ZAPOVIEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GIST)³**

A. — OPERACIJE I PODH VATI:

1. — *Razpored postrojbi dne 1. lipnja 1943. godine:*

I. — Stožer I. stajaćeg djelatnog sdruga Sokolac.

II. — Stožer II. stajaće bojne u Palama, 1. sat Dovlići — Stambulčić, 2. sat Vrelo Bistrica,⁴ 3. sat Podgrab, 4. sat Mokro. Stožer III. stajaće bojne sa stožernom sati, bacačkim vodom, 1., 2. i 4. sati u Vlasenici, 3. sat Ploče — Vlasenica. Stožer XXI. stajaće bojne sa bacačkim vodom i stožernom sati u Skelanimama, 1. sat Zgunja, 2. sat Sedače, 3. sat Žlijebac i 4. sat Tegare. Stožer XXII. stajaće bojne Sokolac, 1. sat Podromanija — Naromanija — Pediše, 2. sat Kalimanići, 3. sat Sokolac, 4. sat Podromanija. Stožer XXIV. stajaće bojne u Rogatici, stožerna sat Pešurići, 1. sat Višegrad, 2. sat Borike, 3. sat Žepa i 4. sat u Međedi. Stožer XXVIII. stajaće bojne sa stožernom sati, bacačkim vodom, 1. i 2. sati Han Pijesak, 3. sat Nevačka i 4. sat Han Pijesak. Stožer XXIX. stajaće bojne sa stožernom i 1. sati u Srebrenici, 2. sat Drinjača, 3. sat Sućeska i 4. sat Bratunac.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8/3, k. 57.

² Operativno odjeljenje

³ Glavni stožer

⁴ Bistrica je rijeka, jugoistočno od Sarajeva, a njeno izvorište se naziva Vrelo Bistrice; na karti 1 : 100.000 nije imenovano.

2. — PODHVATI:

U toku mjeseca lipnja vršeni su snažni podhvati razviđanja izpred postava svih dielova ovog sdruga. Tim razviđanjem prikupljeni su podatci, da se u području Šekovići nalazi 3.000 partizana dobro naoružanih,⁵ pa je u svrhu uništenja te skupine III. domobranski sbor sa Op. Br. 251 l/taj. od 1.

VI. 1943. g. zapovijedio podhvat na Šekoviće.⁶ Podhvat je točno prema zapovijedi u određeno vrieme počeo, ali je uslied nedovoljnog broja četa neprijatelj uspio probiti se, pa iako razpršen skupio se, napao Srebrenicu, koju je zauzeo zbog smanjenog broja posade i zapovjednika bojne, koji su bili po potrebi povučeni za pojačanje četa u podhvalu Šekovići. Nakon kraćeg vremena neprijatelj je bio iz Srebrenice protjeran i povratio se nazad u Šekoviće. Međutim stalnim razviđanjem ustanovljeno je, da su se raspršene partizanske skupine opet skupile u okolini Šekovića, pa je zapovjedništvo III. domobranskog zbora sa Op. Br. 2758/taj. od 12. VI 1943. zapovjediło nastavak podhvata Šekovići.⁷ U toku prikupljanja četa za nastavak podhvata nenadano su počele pristizati s juga veće skupine partizana, kojima se uspjelo probiti iz Crne Gore.⁸ Odmah zatim III. sbor je obustavio podhvat i izdao zapovjed za napuštanje posada manjih od 1 sati odnosno prikupljanje svih oružanih dielova, što je u najkraćem vremenu tačno po zapovijedi izvršeno. Međutim uslied jakog napadanja neprijatelja razbijene su ITT., XXI., XXVIII. i XXIX. stajaća bojna i zauzeta posadna mjesta.

Rad po pojedinim danima tekao je po sljedećem:

1. lipanj:

Oko 11.00 sati četnici u jačini oko 10 ljudi sa 1 strojopuškicom napali su samovoz u kome se nalazio zapovjednik sdruga, pukovnik Stipković⁹ sa pratnjom. Samovoz je tom

⁵ i ³⁷ Odnosi se na 1. vojvodansku NOU brigadu (oko 1.000 boraca), Birčanski (Šekovički) NOP odred (oko 400 boraca) i po jedan bataljon (u svakom oko 300 boraca) iz 1. majevičke i 6. istočnobosanske NOU brigade — ukupno oko 2.000 ljudi (tom IV, knj. 14, dok. br. 52, 71, 172 i 221).

⁶ i ⁷ Te zapovijesti 3. domobranskog zbora redakcija nije pro našla.

⁸ Odnosi se na dio snaga Glavne operativne grupe divizija (1. i 2. proletersku diviziju), koje su se probile iz obruča na odsjeku Foča — Kalinovik, poslije neuspjelog neprijateljevog pokušaja da uništi Vrhovni štab NOV i POJ i Glavnu operativnu grupu divizija, u operaciji »švarc« (Schwarz), tj. u petoj neprijateljskoj ofanzivi (tom IV, knj. 4, dok. br. 11—13, 24, 25, 29, 30, 32, 34 i 35).

⁹ i 65 l.

prilikom pogođen sa više naboja. Borba je prihvaćena i neprijatelj odbijen. Od napadnutih nitko nije pogođen.

2. lipanj:

XXIII. stajaća bojna iz Sokolca stigla u Mokro. Bojna putuje u sastav SS divizije¹⁰ po zapovjedi.

Obhodnja XXIV. stajaće bojne iz Rogatice osiguravala put Rogatica — Han Stjenice¹¹ radi prijevoza namirnica za građane kotara Rogatičkog. Na Han Stjenicama obhodnja¹² je napadnuta iz zasjede i borbu prihvatila. Nakon žestoke borbe napadač je protjeran bez vlastitih gubitaka.

3. lipanj:

1. sat II. stajaće bojne iz Pala stigla u Sokolac.

4. lipanj:

Od 1. sati II. stajaće bojne, te 3. i 4. sati XXII. bojne obrazovana polubojna »Kurelac«,¹¹ koja je u 06.00 sati krenula u podhvat na Šekoviće preko Knežine — Kruševci i Pihlice, gdje je zanoćila. U Kruševci je dočekana od strane četnika, koje je nakon kraće borbe razpršila uz vlastite gubitke od 1 ranjenog.

5. lipanj:

1. sat II. bojne i 3. sat XXII. stajaće bojne stigle prema zapovjedi u 11.30 sati u selo Žeravice, gdje su zanoćili i uhvatili vezu sa bojnomo 15.p.p.

Iz partizanskog zarobljeništva iz Šekovića vratio se rukovodni dom. nadporučnik Albin Stergar, iz zapovjedništva utvrđivanja Sarajevo.

6. lipanj:^{1*}

¹⁰ U to vrijeme u Bosni je, u operaciji »Švarc«, učestvovala 7. SS divizija »Princ Eugen«. Međutim, na nju se to ne odnosi, već, vjerovatno, na SS policijske jedinice Konstantina Kamerhofera (tom IV, knj. 14, dok. br. 121).

¹¹ To jest: Stjenice.

¹² Tako su ustaše i domobrani nazivali patrolu.

¹³ Dobila je ime po bojnomo Josipu Kurelcu, komandantu 29. bojne (tom IV, knj. 14, dok. br. 242).

¹⁴ Prema dnevnim izvještajima komandi 369. i 373. legionarske divizije od 5. i 6. juna 1943, toga dana je počeo poduhvat »Šekovići«, u kome su, pored dijelova 1. stajaćeg djelatnog zdruge (jedna i po bojna), učestvovala dvije bojne Tuzlanskog zdruge, dvije bitnice (baterije) 7. topničkog sklopa (artiljeriskog divizion) i tri i po bojne

II. bojna 15.p.p. sa pridodatim dielovima i stožerom skupine Zapad u 07.00 sati krenula iz s. Slivne u smjeru Špiljaroke Stiene¹⁵ — Čajir — Sokolina te stigla u s. Turalići u 13.45 sati, gdje je zanoćila. Uhvaćen spoj sa polubojnom »Kurelac«, koja se kretala Žeravice — Riječice — Deralište (t. 1084)¹⁶ — Klješteni — Selište, gdje je zanoćila. Uhvaćen spoj 15.p.p. sa polubojnom »Kurelac« i II./15.p.p. U hodu kod Gradine polubojna »Kurelac« iznenadila je 2 četnika od kojih je 1 ubijen, a drugi teško ranjen, te prikupila njihovo oružje i tvorivo.

Bojna branitelja Kladnja¹⁷ dostigla je do s. Starić gdje je uhvatila vezu sa II. bojnomo 15.p.p. u 18.00 sati, a sa I. bojnomo Tuzlanske brigade u 18.00 sati.

I. bojna Tuzlanske brigade dostigla Popovo brdo, gdje je prenoćila.

7. lipanj:

II. bojna 15.p.p. u 06.00 krenula i kod s. Dole napadnuta od partizana (jačina 200). Borba je trajala od 12—14.00 sati. Prvi dielovi neprijatelja su uništeni, a ostali odbačeni uz

Domdo pukovnije »Tu2la« (tom IV, knj. 14, dok. br. 132, 135 i 210). Međutim, i ove relacije, kao i bojne relacije 2. gorskog zdruga od 18. jula 1943. za jun, vidi se da su u poduhvatu »Šekovići« učestvovali i

1. i 2. bojna 15. pješačke pukovnije, koje su tom prilikom razbijene, pa u vezi s tim, između ostalog, u pomenutoj relaciji piše:

»I. i II. bojna 15. pješ. pukovnije u mjesecu lipnju nalazile se u poduhvatu »Šekovići«, pod izravnim zapovjedanjem Njemaca. Prigodom ovog poduhvata većina dielova I. i II. bojne 15. pješ. puk. — raspršena je po partizanima, te je u drugoj polovini mjeseca lipnja vršeno prikupljanje ovih dielova po »Tuzlanskoj dobrovoljačkoj brigadi«. — Za sudbinu samoga zapovjednika 15. p. p. pukovnika Kopačina Franje (ime mu je Josip — prim. red.) koji je u ovom poduhvatu učestvovao, nezna se. — Misli se ili da je poginuo ili da je zarobljen ...« (AVII, reg. br. 8/1—11, k. 57).

U poduhvatu su učestvovali i četnici (tom IV, knj. 14, dok. br. 215).

O tome vidi i AVII, reg. br. 8/1—2, k. 57: bojnu relaciju Stožera 15. pješačke pukovnije (u rasformiranju) od 6. avgusta 1943. za poduhvat »Šekovići — Vlasenica«.

Poduhvat »Šekovići« obustavljen je 17. juna (tom IV, knj. 14, dok. br. 174 i 228; Arhiv VII, reg. br. 7/1—7, k. 56: zapovijest 3. domobranskog zbora od 16. juna 1943).

¹⁵ To je kosa jugoistočno od Kladnja. Po karti 1 : 100.000 naziva se: Špiljanska stijena.

¹⁶ Deralište su, po karti 1 : 100.000, košare, a trig. 1084 naziva se Kom.

¹⁷ Pripadala je Domdo pukovniji »Tuzla«. Komandant bojne je bio Avdaga Hasić. Kasnije ta bojna je preimenovana u 36. bojnu ustaškog 12. stajaćeg djelatnog zdruga (tom IV, knj. 30, dok. br. 5, objašnjenje 56).

manje vlastite gubitke. Nakon borbe bojna je krenula i dostigla s. Paljevinu (t. 929),¹⁸ gdje je zanoćila (u 18.00 sati). Bojna je stupila u dodir sa polubojnom »Kurelac«.

Polubojna »Kurelac« u hodu kod s. Jasen napadnuta i pošto je savladala odpor za s. Betanj, gdje je ponovo napadnuta. U ogorčenoj dvosatnoj borbi neprijatelj je prisiljen na uzmak u pravcu s. Tupanari. Neprijatelj je pretrpio teške gubitke, dok kod polubojne nije bilo gubitaka. Utvrđeno je 22 mrtva partizana, a zapljeno 2 puške.

Bojna branitelja Kladnja na Mramorju dočekana od jačih partizanskih snaga, koje je nakon jednosatne borbe potisnula prema Sekovićima uništivši 9 partizana. Jedna partizanka zarobljena. Vlastitih gubitaka 1 ranjen.

I. bojna Tuzlanske brigade sa zadaćom zauzimanja Vranovine na putu kod Javornika napadnuta, ali je uz pomoć jednog voda Kladnjaka¹⁹ koji je držao spoj napad odbijen i neprijatelj natjeran prema Vranovini, koja je zatim zauzeta bez smetnje. Gubici vlastiti nepoznati, dok je 19 domobrana nestalo.

II./15.p.p. uništila 19 partizana, a zapljeno 12 pušaka i 2 strojopuške. 2 su domobrana ranjena.

Skupina Jug naišla na utvrđenog i brojčano jačeg neprijatelja. Žestokim i ogorčenim borbama desno krilo podišlo Potajniku, dok lijevo krilo skupine nije moglo napred. Gubici skupine Jug 3 ustaše i 4 Domdo bojne mrtva i 2 Domdo bojne ranjena.

Kod zaprečne skupine na r. Spreči pokušala jaka partizanska skupina prebaciti se preko mosta kod s. Osmaci, ali je odbijena. Zaprečna skupina poduzela dublje razviđanje u južnom i sjevernom smjeru. Gubitaka kod zaprečne skupine nije bilo.

Za pojačanje skupine Jug upućen 1 sat sa bacačem i streljivom pod zapovjedništvom poručnika Serafina Petrovića.

U 23.00 sati Dočastnički²⁰ tečaj krenuo iz Sokolca za pojačanje Južne skupine u Vlasenicu.

8. lipanj:

II. 15.p.p. u hodu kod s. Mumići primjetila kretanje neprijatelja u pravcu Udbina (t. 716).²¹ Iz s. Mumići tučeni su

¹⁸ Selo Paljevine ne postoji na karti 1 : 100.000. Ovdje je riječ o trigonometru 929, sjeveroistočno od Kladnja, a koji se zove Poljevine.

¹⁹ Misli se na ustaše pripadnike tzv. Bojne branitelja »Kladnja«.

²⁰ Podoficirski

²¹ Udbina je brdo, a k. 716 nalazi se sjeveroistočno od Šekovića.

iz topa i bacača Udbine i s. Mičanovići. Bojna je krenula u na-
valu prema postavima i dostignuta je t. istočno od s. Lazića,
greben i. od s. Kučište — Gaj (732).²² Neprijatelj je potisnut
nazad, ali radi pada mraka bojna se povukla nazad u Pale
Bukve gdje je prenoćila. Neprijateljski gubitci: 5 mrtvih i 7
ranjenih. Vlastiti 2 mrtva, 1 nestao i 4 ranjena.²³

Polubojna »Kurelac« dostigla s. Gradinu²⁴ i Šupljake,
gdje je zauzela visove iznad sela. Podpomagala je borbu de-
snog krila 15.p.p. sa svojih postava.

1. sat bojne branitelja Kladnja krenula da zatvori put.. P
.Takovice — Plazače i na Bunariću 799,²⁵ ali budući je bila
r. Drinjača prevelika, te se nije mogla prebaciti, pridružila se
polubojni »Kurelac«. 2. i 3. sat dostigla crtu Omerova K. —
Kamenova Kljet (929). Sa Gradine upućen 1 vod da uhvati
spoj sa I. bojnomo Tuzlanske brigade. Bojna u pokretu kod
s. Ristići vodila je borbu s partizanima oko pola sata. Nepri-
jatelj je odstupio prema Potsole²⁷ (5.5 km s.z. Šekovića), gdje
je ponovo došlo do borbe, koja je trajala 1.1/2 sat, te se zatim
bojna prema zapovjedi zapovjednika skupine vratila na pola-
zne postave. Vlastiti gubitci: 2 ranjena, 1 mrtav, i kod nepri-
jatelja 7 mrtvih.

I. bojna Tuzlanske brigade stupila u 08.00 sati u borbu
s neprijateljem, kojeg je odbila. Oko 10.00 sati postav je me-
đutim obkoljen sa svih strana i bjesomučno napadan. Nepri-
jatelj se vještlim prebacivanjem od drveta do drveta privukao
postavima na 30 metara. Oko 12.00 sati neprijatelj je odbijen
jurišem na jednom dijelu postava. Oko 15.00 sati pri pokušaju
pokreta napadnut povoz i gorski top, iako su imali svoje osi-
guranje. Napadači su ubrzo razbijeni. Budući da su bila ubi-
jena 2 konja od topa, te je bilo potrebno više vremena, da se
top uzvuče i obzirom na rđavo moralno stanje čete zapovjed-
nik bojne je protivno da krene naprijed, krenuo je u Kladanj,
gdje je bojna stigla u 21.00 sati. Gubitci neprijatelja 2 mrtva
a vlastiti 4 mrtva i 3 ranjena. Ubijena 3 konja i 1 ranjen.

Skupina Jug doprla na crtu Crvena stijena — Simići pod
jačim borbama.

²² Gaj je predio, sjeverno od Sekovića; k. 732 je brdo na Gaju.

²⁵ Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 8/1—2, k. 57.

²⁴ Gradina nije selo, već predio, sjeveroistočno od Kladnja.

²⁵ Riječi »krenula da zaustavi put« u originalu su napisane dva-
put. Redakcija je ponovljene riječi izostavila i to označila trima
tačkama.

²⁶ Bunarić je brdo (trig. 799), južno od Šekovića.

²⁷ To selo se, po karti 1 : 100.000, naziva Podpola.

Zaprečna skupina sa domobranskim i četničko-suboračkim jedinicama poduzela napad s. Rudnik²⁸ i Borogova t. 813.

I.) 15.p.p. stiže u Sarajevo i produžuje 9. t.mj. za pojačanje.

9. lipanj:

II.) 15.p.p. ostala je preko cijelog dana na postavu Pale Bukve sve do 21,30 sati, kada je krenula u pravcu s. z. do Trnova gdje je stigla 10. VI. t.g. u 06.00 sati. Dne 9. t. mj. tučena su sa postava Pale Bukve mjesta, gdje su se nalazile manje neprijateljske skupine.

Polubojna »Kurelac« u 06.00 pohod prema Šekovićima. Ulazak u selo u 14.30 sati bez otpora. Plien 3. puške.

I. bojna Tuzlanske brigade čeka u Kladnju streljivo i hranu. Pošto ovo nije stiglo u s. Marjanovići radi hvatanja spoja sa II./15.p.p. i B. B. Kladnja. Bojna je sačekala dalje zapovjedi skupine Zapad u s. Gopalići.²⁹

B. B. Kladnja osiguravala put do Trnova (Begluk), gdje su se kretale II./15.p.p. i polubojna »Kurelac«.

Skupina Jug dostigla Šiljak. Istog nije mogla zaustaviti,³⁰ zbog velike nadmoćnosti partizana. Grupa momčadi Domdo bojne Vlasenica u 17.00 upala u selo Sirmice. Odmetnici koji su davali jak otpor raspršeni su pobjegli u pravcu t. 645 Ripe.³¹

Dočastnički tečaj stupio u ogorčenu borbu kod t. 645 s mnogo jačim neprijateljem. Vlastiti gubitci kod skupine Jug 1 mrtav, 5 ranjenih i 1 puška izgubljena.

Kod zaprečne skupine osobitih događaja u toku dana nije bilo.

10. lipanj:

Tokom dana uspjelo je ovladati Podcrkvinom-Crkvinom t. 780 — Ripa (749) i Sirmici, te se u tom području neprijatelj sada ne nalazi. Izviđanjem ustanovljeno, da se 300—400 partizana prebacilo preko ceste Milići — Zaklopača i prikupljaju se južno od ceste na Sikiri.

²⁸ To nije selo, već brdo, sjeveroistočno od Šekovića.

²⁹ To selo se, po karti 1 : 100.000, naziva Gojsalić; nalazi se istočno od Kladnja.

³⁰ Tako piše u originalu. Treba: zauzeti.

³¹ To je trig. 749 (Ripa), sjeverozapadno od Vlasenice. Međutim, k. 645 (ustaše su kotu nazivale točkom, odnosno skraćeno — »t«), u pravcu Ripe, na karti 1 : 100.000 ne postoji već k. 654, i na nju se odnosi.

I.) 15.p.p. izvršila izviđanje iz Vlasenice na Šiljak — Rudište i Bačkovac bez dodira s neprijateljem. Bojna ostavljena kao posada u Crkvinama. XXVIII. stajaća bojna u zasjedi na Sikiri.

Kod zaprečne skupine ništa novog.

Zapadna skupina u Kladnju. I. bojna Tuzlanske brigade stigla u Živinice.

Obhodnja 2. sati XXIV. stajaće bojne razpršila odmetnike kod s. Mednik.³² Vlastitih gubitaka nije bilo, a neprijateljski nepoznati.

Obhodnja 2. sati XXII. stajaće bojne u izviđanju puta Kalimanići — Sokolac i osiguranju preselice jednu skupinu odmetnika razpršila. Prikupljeno tvorivo.

U. lipanj:

Oko 20.00 sati pripucalo oko Srebrenice, a brzoglasna veza Bratunac — Srebrenica prekinuta. Zapovjednik XXIX. bojne nalazio se na putu za Srebrenicu. Srebrenici poslano pojačanje iz Skelana 120 i iz Han Pijeska 120 ljudi.

Zaprečna skupina bez promjene. Južna skupina razviđajući doprla do r. Drinjače.

Zapadna skupina bez I. bojne Tuzlanske brigade još u Kladnju. U 19.00 sati iz Vlasenice upućen 1 bacač i 1 strojica u Srebrenicu. U 19.00 sati iz Han Pijeska upućena 1 sat u razviđanje ka Srebrenici.

Jedna sat XXVIII. stajaće bojne upućena u razviđanje i progon neprijatelja na Sikiru nije naišla na odpor.

Posada 2. sati XXIV. stajaće bojne odbila žestoki napad od Starog Broda bez vlastitih gubitaka. Neprijateljski nepoznati.

U izviđanju 1. sati XXIV. stajaće bojne iz Višegrada do s. Donje Lijeske došlo do odpora četnika, koji su bez vlastitih gubitaka razbili.

12. lipanj:

Neprijatelj sa jakim snagama sa svih strana navalio na Srebrenicu. Obhodnja upućena iz Bratunca ka Srebrenici ustanovila, da je Srebrenica od partizana zauzeta.³³ Povrh poja-

³² To selo nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na brdo Mednik, sjeveroistočno od Rogatice, dok se selo ispod Mednika naziva Podmednik.

³³ Bliže o borbama oko Srebrenice vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 71, 164, 167, 221, 222 i 242.

čanja upućenih tokom noći na 11./12. t. mj. upućena još i Domdo bojna Vlasenica.

I.) 15.p.p. izvršila izviđanje oko Crkvine i Rudišta bez dodira s neprijateljem.

Južna skupina u razviđanju Jeleč — Bačkovac bez dodira s neprijateljem.

Zapadna skupina sa polubojnom Kurelac u pokretu po zapovjedi III. dom. sora Op. Br. 2758/taj.

Dielovi sdruga u razviđanju Sekovići bez dodira s neprijateljem. 1 partizan s oružjem uhićen.

13. lipanj:

Pojačanje upućeno iz Han Pijeska za Srebrenicu stiglo u Bratunac.

U Srebrenici oko 50 ljudi sa poručnikom Josipom Bulić držalo se do 18.00 sati u 3 nastambe iako je neprijatelj prodro u Srebrenicu 11. t. mj., ali radi ponestajanja streljiva su se povukli.

Vlastiti gubitci u Srebrenici 28 ustaša, 1 oružnik i 1 Njemač mrtvi, a 31 ustaša ranjen.

Neprijateljski gubitci do sada utvrđeno 150 mrtvih i oko 200 ranjenih.

Razviđanje u svim pravcima, izpred postava.

Domdo bojna Vlasenica zaposjela Gradac (4 km s. Srebrenice).

14. lipanj:

Dielovi XXIX. stajaće bojne ogorčenom borbom ušli u Srebrenicu.³⁴

Najenergičnije se pristupilo hvatanju spoja sa Srebrenicom radi uništenja neprijatelja sa svim raspoloživim snagama.

Južna skupina izvršila razviđanje prema Zaklopači i Stanimirovićima, a zaprečna skupina prema Ravnom brdu — Gojčinu — Bijelom Polju bez dodira s neprijateljem. Skupina Jug dielom zauzela visove Rogosija³⁵ i Oštri Vuk³⁶ radi zatvaranja prelaza prema sjeveru.

³⁴ Tada su ustaše napravile pravi pokolj među žiteljima srpske nacionalnosti, a poklano je i nekoliko Muslimana. Ljudi, žene i djeca ubijeni su puškama i sjekirama, ili su poklani. Poslije klanja i ubijanja nastalo je opšte orgijanje, uz svestrano pljačkanje ubijenih (tom IV, knj. 14, dok. br. 226, str. 490 i dok. br. 242).

³⁵ Rogosije je predio, a sjeveroistočno od Vlasenice nalazi se selo Rogosije. Više ovog sela nalazi se bezimeni vis; vjerovatno se na njega misli.

³⁶ Tako piše u originalu. Treba: Oštri vrh.

15. lipanj:

Na području Šekovići jaka razviđanja u svim pravcima izpred postava bez dodira s neprijateljem.

Oko Srebrenice pretraživanje zemljišta radi pronalazka mrtvih.

4. sat II. bojne iz Mokrog u razviđanju puta Pale — Mokro bez dodira s neprijateljem. Prikupljeno je oružje i tvorivo.

16. lipanj

Razviđanjem prikupljeni su podatci: u Šekovićima nalazi se skupina do 700, a na Rakinom Brdu oko 300 partizana.

Dielovi XXIX. stajaće bojne u razviđanju ustanovili, da se u predjelu Kutezora — Lipovac — Sućeske i Zedanjsko nalazi skupina partizana do 3.000.³⁷

U području Šekovići stalna razviđanja bez dodira s neprijateljem.

Domdo bojna po zapovjedi stigla iz Bratunca u Miliće.

17. lipanj:

I.) 15.p.p. u razviđanju Potajnika, dielovi XXVIII. stajaće bojne iz Han Pijeska u razviđanju Kraljeve Gore i Igrišta i dielovi III. stajaće bojne u izviđanju Sikire i Zagrada, svi bez dodira s neprijateljem.

Polubojna Kurelac po zapovjedi sbora Op. Br. 2830/taj. zaposjela određenu crtu Dubnica — Vukovići.

15.p.p. kreće po zapovjedi zbora 18. t. mj., jer joj povoz nije stigao.

Partizani napali Podgrab i uz velike gubitke protjerani od posade 3. sati II. stajaće bojne.³⁸ Neprijateljski gubitci 13 mrtvih prebrojeno i 6 zarobljenih.

Jedna skupina partizana napala na postaju Stambulčić, koju je branila posada od 11 vojničara 3. sati II. stajaće bojne.³⁹ Napad je trajao do 19. t. mj., ali je posada uztrajala i neprijatelja iako mnogobrojnijeg odbila zadavši mu velike gubitke. Vlastiti gubitci 4 ranjena.

³⁸ i ³⁹ Prugu Sarajevo — Višegrad, na odsjeku Sjetlina — Podgrab, prema operativnom planu Vrhovnog štaba NOV i POJ, posjele su 18/19. juna 2. proleterska divizija i glavnina 7. NOU divizije. Obje su divizije svoja dejstva usmjerile, preko Bogovića, ka planini Romaniji. Napad na željezničku stanicu Stambulčić izvršila je bezuspješno 2. proleterska brigada 2. proleterske divizije (tom IV, knj. 14, dok. br. 43, 71, 105, 176, 177, 179, 228 i 230).

18. lipanj:

Snažna razviđanja posade Sokolac, jer partizani nadiru prema sjeveru od Prače.

U 10.45 sati putem brzoglasa III. domobranski sbor zapovjedio najžurnije grupiranje svih snaga ovog sdruga sjeverno crte Pale — Rogatica'— Višegrad.

U 18.45 sati zapovjeden polazak I. bojni 15.p.p. iz Crkvina za Vlasenicu s tim da dužnosti preda Domdo bojni Vlasenica.

Zapovjednik I./15.p.p. uputio izviđanje iz Crkvine izpred postava, te je 2 domobrana neprijatelj zarobio i u 10.45 sati napao posadu u Crkvinama (I./15.p.p.).

Domdo bojna upućena u pomoć Crkvinama, ali se usled nadiranja partizana prema Vlasenici povukla, a posada nakon kratkog puškaranja je zarobljena u Crkvinama.

15. p. p. i polubojna Kurelac stigla u Vlasenicu prema zapovjedi. Domdo bojna Vlasenica razdijeljena po satima III. stajaće bojne radi nesposobnosti zapovjednika bojne.

Prikupljanje II., III., XXI., XXII. i XXVIII. stajaće bojne po zapovjedi izvršena.

Do 20.15 sati od I./15. p. p. iz Crkvina vratila se 4 častnika i 20 domobrana, dok se za ostale nezna.⁴⁰

Grupa partizana do 300 napala željezničku postaju.⁴¹ Posadi 14 vojničara 3. sati II. bojne priteklo u pomoć još 22 vojničara 3. sati II. bojne iz Podgraba, ali su se nakon jednosatne ogorčene borbe morali povući usled nadmoćnosti neprijatelja uz gubitke 3 mrtva i 3 ranjena. Neprijatelj je imao 40 mrtvih i 20 ranjenih utvrđeno.

Stožer II. stajaće iz Pala u razviđanju Jahorine i Ravne planine u svrhu pikupljanja podataka za III. domobranski sbor.

19. lipanj:

Razviđanjem dielova XXII. stajaće do Kule ustanovljeno, da je neprijatelj prešao cestu Podromanija — Rogatica. Do sada viđeno oko 300 naoružanih partizana. Te skupine ne-

⁴⁰ Prema bojnoj relaciji Stožera 15. pješačke pukovnije od 6. avgusta 1943, partizani su dva domobranska oficira i 130 podoficira i domobrana zarobili, zatim razoružali i vratili (osim dvojice oficira za koje su tražili razmenu) 19. juna u Vlasenicu (AVII, reg. br. 8/1—22, k. 57).

⁴¹ Vjerovatno se odnosi na željezničku postaju (stanicu) Sjetlina, gdje su 2. proleterska divizija i glavina 7. NOU divizije prešle prugu 18/19. juna 1943 (tom IV, knj. 14, dok. br. 105 i 251).

prijatelja prešle cestu kod Košutice između Sokolca i Han Krama.⁴² Promet Sokolac — Han Pijesak radi nesigurnosti do daljnje obustavljen. Brzglasna veza sa Rogaticom prekinuta.

Satnik Novak⁴³ sa polubojnom »Kurelac« stigao u Han Pijesak.

20. lipanj:

Upućena sat u izviđanje ka Sijercima naišla je kod Jelovika na jačeg neprijatelja, koji je u protunapadu sat potisnuo prema Sokolcu i odpočeo navalom na Sokolac s i., j. i. s. i. strane.⁴⁴

Navala je s uspjehom odbijena, a neprijatelj se u večer povukao prema s. i.

U toku navale pojavila se je polubojna Novak, koja je stizala iz Han Pijeska u Sokolac i izvršila udar neprijatelju s leđa, ali je podpuni uspjeh i uništenje neprijatelja omela pojava zrakoplova, koji su u prvom naletu bombardirali vlastite postave, pa je prekinjen progon neprijatelja, koji je bio jednim dielom uklišten.

Vlastiti gubitci 3 mrtva od toga 1 častnik i 6 ranjenih. Neprijateljski gubitci palih u borbi 24 utvrđeno i 16 od zrakoplova.

Izviđanjem prema Tavancima u 19.00 sati ustanovljeno da se neprijatelj tamo nalazi. Osim toga opaženo kretanje neprijatelja u većem broju kod Kule.

Stožer II. stajaće bojne u razviđanju na Jahorini i Ravnoj planini ušao u trag neprijatelju o čemu je poslano izvješće III. domobranskom sboru putem brzoglasa. Uništeno 8 i zarobljeno 3 partizana, kao i oružje bez vlastitih gubitaka.

II. sat II. stajaće bojne u razviđanju i progonu neprijatelja na Jahorini pl. i Vrelo Prače.⁴⁵

21. lipanj:

Oko 7.30 sati brzglasna veza sa Sarajevom prekinuta.

Postavi oko Sokolca pojačani i poduzeto nasilno razviđanje ispred postava i ustanovljeno: da se neprijatelj nalazi

⁴² Riječ je o prednjim dijelovima 1. proleTERSKE divizije NOVJ (tom IV, knj. 14, dok. br. 52 i 53).

⁴³ Vjerovatno: Aleksije.

⁴⁴ Riječ je o demonstrativnom napadu 2. dalmatinske i 4. proleTERSKE (crnogorske) NOU brigade (tom IV, knj. 14, dok. br. 55 i 105).

⁴⁵ Tačan naziv je: Pračko vrelo. To je izvorište rijeke Prače, jugoistočno od Sarajeva.

s. i. od Sokolca u selima Kušače — Stanić, te da je neprijatelj zaposjeo Romaniju.⁴⁶

U toku noći 20./21. t. mj. neprijatelj od Bogovića prešao cestu Sokolac — Mokro i naše poljske straže sa Koprivica potisnuo.⁴⁷

2. sat II. stajaće bojne iz Bistrice pojačana ljudstvom stožerne sati II. bojne poduzela čišćenje Jahorine i Ravne planine od zaostalih odmetničkih bandi, kojom prilikom je uz ogorčenu borbu palo 17 partizana i 32 zarobljena, te prikupljeno oružje i razno tvorivo bez vlastitih gubitaka.

22. lipanj:

Do 07.00 sati izvršenim izviđanjem ustanovljeno, da se jače partizanske skupine nalaze u s. Pediše — Šahbegovići i Bijeloj Vodi.⁴⁸

U Han Kramu nalazila se jučer skupina do 1.000 partizana.⁴⁹

Krugovalom zapovjedbno, da XXVIII. stajaća bojna ostaje cjelokupna u Han Pijesku.

Do 12.00 sati zrakoplovi bacili zatraženo streljivo i kruh.

Današnjim razviđanjem ustanovljeno, da neprijatelj drži izstočno Sokolca, Tavance i Rasolinu.

Obhodnja XXIV. stajaće bojne iz Rogatice u razviđanju naišla na neprijateljsku skupinu, koju su nakon kraće borbe razpršili i zarobili 2 partizana.

Obhodnja 3. sati XXIV. stajaće bojne iz Rogatice upućena u izviđanje do s. Tušina, te napadnuta iz zasjede od četnika, koje je uz obostranu žilavu borbu protjerala bez vlastitih gubitaka.

Obhodnja 2. sati II. stajaće bojne iz Bistrice u razviđanju prema Stambulčiću, Crnoj Rieci i Jahorini planini nisu dolazili u dodir s neprijateljem.

23. lipanj:

Upućena izvidnica na Han Obođaš nakon kraće borbe zauzela je Koprivice. 8 partizana ubijeno, 1 ranjen i 1 četnik zarobljen. Plijen 3 puške. Do 16.00 sati obhodnja uzpostavila brzoglasnu vezu Sarajevo — Sokolac u 16.00 sati. Promet na

⁴⁶ Na toj prostoriji nalazile su se 2. proleterska divizija, 7. NOU divizija i dijelovi 1. proleterske divizije.

⁴⁷ Vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 105.

⁴⁸ To su bile jedinice 2. proleterske divizije (tom IV, knj. 14, dok. br. 59 i 105).

⁴⁹ To su bili dijelovi 1. proleterske brigade (tom IV, knj. 14, dok. br. 55).

cesti Sarajevo — Sokolac može se odvijati uz osiguranje. Obhodnja upućena u izviđanje iz Sokolca preko Velike Gagine do Vitnja nije došla u dodir s neprijateljem.

XXI. i XXIX. stajaćoj bojni zapovjedbno prikupljanje snaga u zapovjednim mjestima Skelanima i Srebrenici.

Iz Han Pijeska poduzeto razviđanja do Han Krama, da bi se očistio put od zasjeka i uzpostavi brzoglasna veza ali su se povratili radi velike nadmoćnosti neprijatelja.

Izvidnice 4. sati II. bojne na Naromaniji došle u sukob s manjom skupinom neprijatelja, koju je nakon kraće borbe razpršila i zaplenila 1 pušku.

Obhodnja 2. sati II. bojne iz Bistrice u razviđanju pl. Jahorina nije došla u dodir s neprijateljem.

Partizani sa svih strana navalili na Vlasenicu.⁵⁰ Napadaj zorom 24. t. mj. odbijen uz velike gubitke po neprijatelja, ali je sva veza sa Zvornikom i Vlasenicom prekinuta.

24. lipanj:

Dielovi XXII. stajaće bojne u razviđanju prema Sijercima naišli na Tavanci i Starom Selu na manju neprijateljsku skupinu, koju su nakon kraće borbe potisnuli prema s. i.

Obhodnje u razviđanju od Naromanije prema [Han] Obođašu nisu naišle na neprijatelja.

Partizani na večer navalili ponovo na sve postave u Vlasenici, ali opet uz velike gubitke odbijeni. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 2 ustaše ranjena, a 2 mrtva i 5 domobrana ranjenih, dok je pred rovovima nabrojeno 70 mrtvih partizana. Cijela jedna partizanska skupina uništena je.

25. lipanj:

Prema zapovjedi III. domobranskog sбора XXI. i XXIX. stajaća bojna prikupljene u Drinjači i kreću u pomoć Vlasenici.

Obhodnja XXII. stajaće bojne iz Sokolca u izviđanju do Mandre i Ljute Strane dobila vatru od Rastovače.⁵¹

so Vlasenicu su tada napale 1. i 2. vojvodanska NOU brigada, ali je, zbog znatnih ustaško-domobranskih snaga, nisu mogle zauzeti. U Vlasenici su se tada, pored 3. bojne ustaškog 1. stajaćeg djelatnog zdruga, nalazile 2. bojna (pet satnija) i 13. sat domobranske 15. pješake pukovnije (tom IV, knj. 14, dok. br. 58, 78, 190 i 238; AVII, reg. br. 8/1—22, k. 57).

⁵¹ To mjesto nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na Rosovaču (trig. 1006), sjeveroistočno od Sokolca. Inače, na toj prostoriji nalazila su se 6. istočnobosanska i 7. krajiška NOU brigada (tom IV, knj. 14, dok. br. 79).

Oružnička obhodnja postaje Knežina upućena iz Sokolca kod Ketenovića sukobila se s manjom skupinom partizana 1 istu razpršili, bez vlastitih gubitaka. Neprijateljski gubitci 2 mrtva, 3 ranjena i 2 partizana i 1 partizanka zarobljena. Plien 2 puške.

Izvidnice XXII. stajaće bojne iz Sokolca u izviđanju na Han Obođaš u s. Vukosavljevićima naišla na manju skupinu partizana, koju je nakon obostrane borbe razpršila, 1 partizana ubila, a 1 zarobila, bez vlast. gubitaka.

Posadi Vlasenica bačeno streljivo i hrana zrakoplovom.

Partizanima uspjelo sa velikim snagama razbiti posadu od 1 poluvoda 4. sati II. bojne na Naromaniji. Posada nije imala gubitaka u ljudstvu osim u opremi, dok je zarobila 7 partizana i raznu opremu i streljivo.

U 16.00 sati partizani su sa velikim snagama i upotrebom teškog oružja (bacača više) zauzeli Han Pijesak i razbili XXVIII. stajaću bojnu.⁵² Oko 100 ljudi XXVIII. stajaće bojne probilo se u Vlasenicu.

Posada sa Ploča,, opkoljena uspjela se pod zaštitnom vatom bez gubitaka probiti u Vlasenicu.

26. lipanj:

XXIV. stajaća bojna iz Rogatice po zapovjedi III. dom. sbora stigla u Sokolac vršeći izviđanje bez dodira s neprijateljem. Po dolazku preuzela postave od XXII. stajaće bojne u Sokolcu.

XXI. i XXIX. stajaća bojna prije podne povukle se na crtu Ruslat — Zelinje južno od Drinjače. III sbor zapovjedio im da spriječe prelaz partizana preko Drinjače na sjever.

Partizanske snage zauzele su Srebrenicu⁵³ i kreću prema Bratuncu.⁵⁴

Vlasenica sa svih strana opet napadnuta jakim partizanskim snagama, ali su uz teške gubitke s jedne i s druge strane odbijeni.⁵⁵ U predprostoru po šumama nalazilo se oko 150

⁵² Han-Pijesak je, 24. juna, zauzela 1. proleterska NOU brigada (tom IV, knj. 14, dok. br. 192 i 240).

⁵³ To mjesto je, 25. juna, zauzela 3. krajiška NOU brigada (tom IV, knj. 14, dok. br. 196 i 240).

⁵⁴ To mjesto su, 26. juna, zauzela dva bataljona 3. krajiške NOU brigade.

⁴⁵ Prva proleterska brigada je 25. juna u 24 časa, počela napad na utvrđena uporišta Kiku i Orlovaču, a direktan napad na Vlasenicu, u sadejstvu s 1. i 2. vojvodanskom NOU brigadom, počela je 26. juna u 1 čas, pa je Vlasenicu toga dana do 6,30 časova zauzela. Tom prilikom su razbijene 2. bojna 15. pješačke pukovnije i dvije ustaške

ustaša XXVIII. stajaće bojne sa zapovjednikom, satnikom Jukić,⁵⁶ koji je zajedničkim podhvatom sa posadom Vlasenica u 20.00 sati uspio se probiti u Vlasenicu.

Posadi je ponestalo streljiva, ali je na traženje putem krugovala bačeno zrakoplovom 15.000.

27. lipanj:

Dielovi XXII. stajaće bojne iz Sokolca izvršili razviđanje i pretres zemljišta preko Čapulje i Leljana bez dodira s neprijateljem.

Po dolazku dielova XXVIII. stajaće bojne pukovnik Kopačin⁵⁷ zapovjedio je, da III. stajaća bojna krene u pravcu Milića radi otvaranja spoja sa XXI. i XXIX. stajaćom bojnomo, koje su u tom prostoru avizirane. Međutim su partizani tokom noći 26/27. t. mj. dobili jaka pojačanja iz Han Pijeska i Kraljeve Gore i ponovno cielu noć 27/28. t. mj. ogorčeno napadali na Vlasenicu, te im je radi nestašice streljiva kod postava Kik zauzeti ga uspjelo. Pričuvama kojim je posada Vlasenica raspolagala uspjeli su povratiti srednji dio Kika, ali su u tom času popustili dielovi II. bojne 15. p. p. radi nestašice streljiva. Ljudstvo posade Vlasenica ostalo je sa svega po 15 — 20 naboja i očekivalo zrakoplovom streljivo, ali je stožer II. bojne 15. p. p. sa pukovnikom Kopačinom i druga posada počela napuštati posade i odstupati prema Drinjači, zbog prevelike nadmoćnosti neprijatelja i nestanka streljiva.

Dielovi 15. p. p. III. i XXVIII. stajaće bojne pri pokretu prema Drinjači napadnuti su iz zasjede, kojom prilikom je

bojne (od kojih je ostalo samo 440 ustaša). U vezi s tim, u bojnoj relaciji Stožera 15. pješačke pukovnije od 6. avgusta 1943 (AVII, reg. br. 8/1—22, k. 57), između ostalog, piše:

» ... Pošto su svi spojevi sa zapovjednikom pukovnije bili prekinuti, a ustaše su već ranije napustili svoje postave, to povlačenje jedinice II. bojne nije bilo organizovano, već su se pojedini djelovi samostalno probijali kroz neprijateljski обруč u raznim pravcima. Tom prilikom bilo je zarobljeno odnosno nestalo 9 častnika i 230 domobrana...«

Izvjeshće 1. stajaćeg djelatnog zdruga razlikuje se datumski za 1—2 dana, počev od 24. decembra, od podataka jedinica NOV i POJ, kao i od bojne relacije Stožera 15. pješačke pukovnije od 6. avgusta 1943. (AVII, reg. br. 8/1—22, k. 57) i dnevnog izvješća 3. domobranskog zbora od 27. juna 1943 (tom IV, knj. 14, dok. br. 243).

O borbama za Vlasenicu opširnije vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 78, 79, 83, 191, 192, 196, 197, 241, 243, 245 i 250.

⁵⁶ Srećko

⁵⁷ Josip. Poginuo je 26. juna. Tada je posmrtno, za »zasluge« unaprijeđen u čin generala (Vjestnik Mindoma za 1943, str. 1279).

nestao pukovnik Kopačin i poginuli ustaški poručnik Serafin Petrović i Ivan Grabovac.

Do 08.00 sati stiglo u Zvornik sa satnikom Žličarićem⁵⁸ 440 ustaša III. i XXVIII. stajaće bojne sa oružjem i 239 pripadnika 15. p. p. od toga 122 sa oružjem.

Pri probijanju ka Zvorniku nestao je i zapovjednik XXVIII. stajaće bojne, satnik Srećko Jukić.

28. lipanj:

Razviđanjem XXII. stajaće bojne sa njemačkom vojskom iz Sokolca područja Kopito — Košutica bez dodira s neprijateljem.

Partizanske snage iz područja Šekovića izvršile napad na Drinjaču, gdje su obkolile zapovjednika XXIX. stajaće bojne sa 145 vojničara.⁵⁹

29. lipanj:

Zajedničkim podhvatom svih dielova III., XXI i XXVIII. stajaće bojne sa dielovima 15. p. p. iz Zvornika, nadporučnik Kurelac sa dielovima XXIX. stajaće bojne probio se iz Drinjače u Zvomik.

SS divizija zapovjedila,⁶⁰ da bojne, koje su se povukle prema Drinjači ostanu na svojim sadanjim mjestima. III. dom. sbor zapovjedio, da se dielovi III. i XXVIII. stajaće bojne formiraju u jednu bojnu pod zapovjedništvo satnika Žličarića. Svi ovi dielovi sa XXI. i XXIX. stajaćom bojnom stavljeni su privremeno po zapovjedi sбора na razpolaganje Tuzlanskom sdrugu za odbranu prostora Drinjača — Zvornik — Capardi.

30. lipanj:

Dielovi XXII. stajaće bojne izvršili razviđanje izpred postava bez dodira s neprijateljem.

Prema zapovjedi III. domobranskog sбора i Tuzlanskog sdrugu satnik Zličarić sa svojim dielovima III i XXVIII. stajaće bojne i sa XXIX. stajaćom bojnom ima zadaću izvršiti

⁵⁸ Redakcija nije mogla da ustanovi ime ovoga ustaškog satnika.

⁵⁹ Drinjaču su 28. juna zauzeli dijelovi 1. proleterske NOU brigade (tom IV, knj. 14, dok. br. 83 i 95).

⁶⁰ Odnosi se na 7. SS diviziju »Princ Eugen«. U to vrijeme, poslije odlaska 369. legionarske divizije »Vražje« na prostoriju Zenica — Kiseljak — Travnik, operacijsko područje u južnom dijelu istočne Bosne nalazilo se u njenoj nadležnosti (tom IV knj. 14, dok. br. 191, 192, 197 i 200).

napad na partizanske snage u području Velja Glava, dok je pukovnik Filipović⁶¹ zapovjedio, da je zapovjedno mjesto satnika Žličarića na Snagovu. Sa Snagova satnik Žličarić je krenuo te je dočekan od partizana⁶² pred Velja Glavom, koji su bili u pokretu, da naše dielove napadnu. U prvom okršaju palo je 150 patizana,⁶³ ali je veza sa Zvornikom prekinuta. Desno od dielova satnika Žličarića nalaze se na Kosovači četnici grupe Kovačevića⁶⁴ sa Capardi, koji su na sam početak borbe odstupili s tih položaja i došli za leđa satnika Žličarića. Postava Capardi je izvjestila, da su to četnici uradili bez odobrenja i partizani su zauzeli njihove položaje.

Usljed tih okolnosti, kao i radi prekida prema Zvorniku satnik Žličarić nije mogao održati položaj na Snagovu. O tome je obaviještena divizija u Tuzli i dielovi satnika Žličarića povukli su se u Caparde.

Zapovjednik, pukovnik:
(I. Stipković)
Stipković⁶⁵

⁶¹ Sulejman. Kasnije je prišao NOP-u i biran je za člana AVNOJ-a. Poslije rata je bio savezni ministar u prvoj poslijeratnoj vladi, potpredsjednik Prezidijuma Narodne skupštine BiH i član Saveznog odbora Narodnog fronta Jugoslavije. Penzionisan je u činu general-majora JA. Umro je 22. i sahranjen 24. decembra 1971. u Sarajevu.

⁶² Riječ je o dijelovima 1. proleterske divizije NOVJ (tom IV, knj. 14, dok. br. 95).

⁶³ Taj podatak je proizvoljan. Bliže o tome kako je neprijatelj izbrojao gubitke vidi tom IV, knj. 14, dok. br. 111, objašnjenje 4.

⁶⁴ Dušan Kovačević, četnički vojvoda u istočnoj Bosni. Poginuo je 19. avgusta 1943. u borbi protiv jedinica 16. NOU divizije (tom IV, knj. 16, dok. br. 74).

BR. 198

**IZVJEŠĆE STOŽERA 5. STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA
OD 10. SEPTEMBRA 1943. O DEJSTVIMA NA PROSTORIJI
TRAVNIK — JAJCE — BUGOJNO — LIVNO¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKA VOJNICA
STOŽER
V. STAJAĆEG DJELATNOG ZDRUGA
ZAPOVIEDNI SKUP

Broj 956/taj sa ... pril.

U Livnu, dne 10. 9. 1943.

OBCE POTHVATNO IZVJEŠĆE

za mjesec kolovoz 1943. god.

I. D I O

1.) *Razpored postrojbi:*

Stožer sdruga.....	Livno
Stožerni sat.....	Livno
Oklopni sat.....	Livno
I. gorska bitnica ²	Livno
1. bojna-stožer.....	Livno
Stožerni, 1., 2. i 3. sat	Livno
vod bacača mina	Livno
VII. bojna stožer	Livno
Stožerni 1., 2., 3. i 4. sat	Livno
vod bacača	Livno
XX. bojna-stožer	Tomislavgrad
stožerni, 1. i 3. sat	Tomislavgrad
2. sat.....	Borova glava.

2.) *P o d h v a t i:*

a) *obćenito:*

Tokom mjeseca kolovoza na sektoru ovoga sdruga nastupile su veće promjene napuštanja pojedinih posadnih mje-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11/1—22, k. 57.

² To jest: 1. brdska baterija.

sta kao Jajca,³ G. Vakufa,¹ Bugojna,⁵ D. Vakufa⁶ i uzputnih posada, koje su vršile osiguranje željezničkih pruga, kao i nadiranjem sve većih partizanskih skupina i to iz Istočne Bosne, iz predjela oko Travnika — Vraniće, Krajine i Like. Usljed iznenadnog napuštanja Bugojna, sdrug je morao odvojiti iz posade Livna i Šujice 3 sata i uputiti ih najžurnije u Bugojno radi osiguranja skladišta, koja su se nalazila u Bugojnu i koja nisu mogla biti prevežena u Livno usljed iznenadnog napuštanja mjesta i pomanjkanja teretnih samovoza. Skladišta su postepeno prevažana u Livno, kada teretni samovozi nisu bili zauzeti za prijevoz hrane iz Mostara u Livno. Usljed pomanjkanja dovoljnog broja samovoza, iz skladišta u Bugojnu nije se moglo sve prevesti tako, da je po padu Bugojna palo u partizanske ruke razno tvorivo prema izkazu u II. dielu izvješća. —

Jedna skupina Ličkih partizana prebacila se je na područje ovoga sdruga, nepoznate jačine, i vršila napade na sela jugozapadno od Livna, odakle su protjerani u pravcu Bos. Grahova.

U posljednje vrijeme opaža se sve veći priliv partizanskih brigada iz Krajine. Tako su u posljednjem napadu na Livno učestvovali 6., 8. i 10. Krajiška brigada koje su došle iz Bos. Petrovca.⁷ Poslije neuspjelog napada na Livno, iste su se povukle najprije u Glamoč a kasnije u sela Rore i Prekaju i prema primljenim izvješćima izjavili su da čekaju dok dođu Ličke brigade, koje imaju teško oružje, pa da će onda opet napasti Livno i osvojiti ga.

četničke skupine koje su se nalazile na sektoru ovoga sdruga, dolaskom jačih partizanskih snaga povukle su se i prebacile pod vodstvom t. zv. vojvode Momčila R. Đujića u pravcu Knina.

³ Janjski NOP odred je 17. avgusta 1943, bez borbe, ušao u napušteno Jajce (tom IV, knj. 16, dok. br. 61).

⁴ Treća krajiška NOU brigada je, bez borbe, 9. avgusta 1943, ušla u napušteni Gornji Vakuf (tom IV, knj. 16, dok. br. 25).

⁵ i ^H Bugojno je zauzeto 25. avgusta do 1 čas poslije pola noći. U direktnom napadu na to jako ustaško-domobransko uporište učestvovali su 3. i 4. krajiška NOU brigada i 2. bataljon 11. krajiške NOU brigade (tom IV, knj. 16, dok. br. 118, knj. 17, dok. br. 7).

⁶ To mjesto je 17. avgusta zauzela 3. krajiška brigada 1. proleterske divizije NOVJ (tom IV, knj. 16, dok. br. 59 i 207, knj. 17, dok. br. 58, str. 128).

⁷ U napadu na Livno 29. avgusta 1943. učestvovali su 10. krajiška NOU brigada i Glamočko-livanjski NOP odred, dok je 6. krajiška NOU brigada dejstvovala u širem rejonu Mrkonjić-Grada. Osmā krajiška NOU brigada je u avgustu vršila akcije na planinama Šator i Dinara i na prostoriji Banja Luka — Ključ (tom IV, knj. 16, dok. br. 57, 96, 98 i 106, knj. 17, dok. br. 32).

b) *Dnevnik pothvata:*

I. bojna nalazila se je do 22. kolovoza na postavima u Glamoču gdje je vršila posadnu službu i osiguranje samoga mjesta. Vršena su svakodnevna izviđanja u svim pravcima bez većih i češćih dodira sa neprijateljem.

22. kolovoza 2. i 3. sat i I. gorska bitnica po nalogu sdruga povlače se iz Glamoča i dolaze u Livno.

23. kolovoza 1. i stožerni sat i vod bacača mina napustili Glamoč⁸ i bez smetnje stigli u Livno, gdje je ciela I. bojna preuzela postave oko grada.

31. kolovoza 1. sat u pričuvi, 2., 3. stožerni sat i vod bacača mina na postavima. Oko 2 sata jači neprijateljski napad na Livno sa svih strana, koji je trajao do 6 sati. Napad je na svim stranama odbijen i neprijatelj se je oko 6 sati povukao. U 7 sati 1. sat sa jednim oružničkim vodom krenuo je u potjeru za neprijateljem i isti se je povukao još dalje na sjeveroiztok.

Vlastiti gubitici:

<i>u ljudstvu . . .</i>	nema
utrošeno streljiva: puščanog 7,9 mm	19.000
granata za bacač	55
ručnih praski	40
topovskih granata	90

Neprijateljski gubitci:

<i>u ljudstvu: . . .</i>	
mrtvih pronađeno.....	41
ranjenih preko.....	200 po iskazima osoba koje su pobjegle iz part. za- robi je- ničtva. —
<i>u oružju:</i>	
pušaka	7
<i>u opremi:</i>	
bolnička nosila.....	1

⁸ Ustaše su, prije napuštanja Glamoča, spalile cijelo mjesto. U popaljeni Glamoč ušle su jedinice Glamočko-livanjskog NOP odreda (tom IV, knj. 16, dok. br. 77).

VII. bojna nalazila se je u Livnu na postavima i vršila osiguranje istoga. Vršena su svakodnevna izviđanja u svim pravcima, a naročito u pravcu Cincara.

3. *kolovoza* 3. sat vršio je izviđanje u pravcu Cincara, gdje su primjećene jače neprijateljske obhodnje, na koje je otvorena vatra i iste su protjerane.

Utrošeno streljivo 7,9 mm..... 1000

5. *kolovoza* 2. i 3. sat krenuli su u Bugojno gdje su stigli istoga dana i preuzeli osiguranje mjesta i naših skladišta usljed napuštanja Bugojna, po domobranskim postrojbama.

13. *kolovoza* 2 vod 2. sati iz Bugojna vršila su izviđanja u pravcu G. Vakufa i kod Gračanice došlo je do sukoba sa manjom neprijateljskom skupinom koja je protjerana.

Utrošeno strijeljiva 7,9 mm..... 3500

17. *kolovoza* 2. sat krenuo je sa svojih postava iz Bugojna prema D. Vakufu da uhvati spoj sa domobranskim jedinicama, koje su u toku noći vodile borbe sa neprijateljem. Po dolasku u D. Vakuf i uhvaćenoj vezi, sat se je povratio iz D. Vakufa prema Bugojnu i kod Kopčića bio je napadnut od jače neprijateljske skupine. Nakon borbe koja je trajala 2 sata, sat se je povratio u Bugojno i zauzeo svoje stare postave.

Vlastiti gubitci:

Poginulih	2
ranjenih	3

Utrošeno strijeljiva:

puščanog. 7,9 mm 5000

20. *kolovoza* 1. sat krenuo je u Bugojno kao pojačanje posade.

21. *kolovoza* 1. sat krenuo je iz Bugojna na izviđanje preko Vrbasa u pravcu sela Kandije i Odžaka, gdje se je sukobio sa neprijateljskim obhodnjama koje su protjerane.

Utrošeno strijeljiva 7,9 mm 800

Neprijateljski gubitici:

poginulih.....3 pronađena

U oružju:

pušaka 3

22. *kolovoza* tokom izvršenih dnevnih izviđanja i izvještaja seljaka iz okolnih sela, primjećeno je da se oko Bugojna nalaze jače snage neprijateljske, koje su u 23.30 sati izvršile jak napad na postave oko Bugojna.⁹

23. *kolovoza* u 1.30 sati neprijatelj je uspio prodrijeti na postavima 1. sata XX. bojne, te je unišao u sam grad. 1. sat VII. bojne, koji je bio upričuvi, upućen je odmah protiv neprijatelja koji je prodro u grad. 1. sat XX. bojne nakon neprijateljskog prodora razbježala se je na sve strane tako, da su neki izbili već u 8 h. u Kupres zajedno sa zapovjednikom, a drugi su se uputili prema Travniku i Prozoru. 1., 2. i 3. sat VII. bojne borili su se na svojim postavima sve do 5 sati, kada su neprijateljski dielovi izbili iza leđa našim postavima. Nato su neki dielovi zaposjeli kuće i nastavili se boriti iz istih, dok su drugi uputili se prema Travniku. Od kuća zaposjednuto je bilo: škola, općina, skladište V. sdruga, pošta, škola i oružnička postaja.¹⁰ Neprijatelj je neprekidno navaljivao na spomenute zgrade, te je svaki puta odbijen. Istoga dana neprijatelj je 3 puta jurišao na spomenute zgrade, te je svaki puta odbijen, uz teške gubitke. Poštu kojoj su uspjeli da se najviše približe, napalili su na taj način da su u zgradu bacili flaše sa benzinom i praske i ista se je zapalila. Ustaše koje su se nalazile u njoj, izskakali su van i neki su uspjeli probiti se kroz neprijateljske redove do škole, dok ih je većina izginula i ranjena. Oko 20. sati ponovo je počeo juriš na školu, skladište i ostale zgrade, ali je svuda odbijen. Neprijatelj je više puta slao pisma radi predaje, ali je svaki puta predlog bio odbijen.

23. *kolovoza* 4. sat koji se je nalazio na postavima u Livnu upućen je u sela Lištani i G. i D. Rujani, gdje je jedna skupina Ličkih partizana napala pomenuta sela. Nakon borbe neprijatelj se je povukao iz spomenutih sela.

Utrošeno strijeljiva puščanog 7,9 mm 8000

¹⁰ žandarmerijska stanica

24. *kolovoza* neprijatelj neprestalno navaljuje cielu noć sa jednim topom i bacačem mina, ali je uvijek odbijen. Kako je stalno očekivana pomoć, to je kod ustaša moral bio cielo vrijeme na visini, te niti jedan nije bio za predaju. Na večer je neprijatelj ponovo počeo mnogo jače navaljivati nego li u toku dana, te pošto pomoć nije dolazila, a strijeljiva je počelo nestajati, to je odlučeno probijati se. Poslije 21. sat ciela posada koja je preostala počela se je probijati prema rijeci Vrbasu, gdje su bile najslabije neprijateljske snage. Probijanje do Vrbasa kroz grad bilo je uz žestoku borbu, gdje su mnogi poginuli. U toku iste noći neki su se probijali prema Travniku, dok su drugi prema Kupresu. Ustaše, koji su se kroz to vrijeme borili na električnoj središnjici u jačini od 32 momka, odbili su isto tako sve ponude za predaju i borili se sve do zadnjeg naboja sa stalno jurišajućim neprijateljem. Po nestanku naboja, isti su neprijatelja dočekali na nož i svi su izginuli osim dvojice koje su uhvatili, svezali i povelili sa sobom, ali su im isti uspjeli pobjeći i doći u Kupres.

Vlastiti gubitci:

poginulih.....	49
ranjenih.....	13
nestalih.....	55

Utrošeno streljiva:

puščanog.....	67000
granata za bacač.....	250
ručnih praski.....	1200

U oružju:

pušaka.....	77
strojopušaka.....	7
bacača 81 mm.....	1
bacača 46 mm.....	1
stroj osamokresa.....	1
bodova.....	45

U stoci:

konja	5
-------------	---

U vozilima:

konjskih kola.....	1
--------------------	---

28. *kolovoza* ljudstvo koje je izbjeglo iz Bugojna stiglo u toku dana u Mostar

29. *kolovoza* ljudstvo u Mostaru po nalogu zapovjednika SS divizije¹¹ upućeno iz Mostara u Prozor, gdje ostaje do 31. kolovoza. 4. sat nalazi se na postavima oko Livna.

31. *kolovoza* ljudstvo koje se je nalazilo u Prozoru uputilo se je u 5.30 sati iz Prozora za Livno, gdje stiže u 20.30 sati bez sukoba sa neprijateljem. U 2 sata neprijatelj je izvršio jači napad na Livno, ali je odbijen na svim sektorima nakon borbe, koja je trajala do 6 sati.

Utrošeno strijeljiva:

puščanog.....	4000
ručnih praski.....	30

XX. *bojna* sa svojim jedinicama všila je posadnu službu i osiguranje Tomislavgrada, Kongore, Šujice i Borove glave¹² sve do dolazka jačih skupina partizana, kada su svi postavi napušteni osim Tomislavgrada i Borove Glave. U pothvatima bojna nije sudjelovala, osim što je 1. sat bio na postavima u Bugojnu prigodom pada istoga.

23. *kolovoza* 1. sat nalazio se je na postavima u Bugojnu. U 1.30 sati neprijatelj je uspio prodrijeti na postavima ovoga sata i unići u sam grad. Po prodoru postava sat se sa zapovjednikom povlači u Kupres.

Vlastiti gubitci:

nestalih.....	22
---------------	----

u oružju:

pušaka.....	22
strojopušaka	3

u opremi:

kapa	22
surki.....	22

¹¹ Riječ je o 7. SS diviziji »Princ Eugen«.

¹² Odnosi se na Borovu glavu (brdo, trig. 1290) jugozopadno od Šujice.

hlača	22
cipela	22
kabanica	135
deka	135
zdjelica	135

Utrošeno strijeljiva:

puščanog 7,9 mm	20.000
ručnih praksi	30

Neprijateljski gubitci nepoznati

3.) I z k u s t v a:

a) *u taktičkom pogledu:*

Prigodom neprijateljskog prodora u Bugojno pokazalo se je prigodom uličnih borbi, da je zaposjedanje kuća na razkršćima vrlo dobro, i da u mnogome otežava neprijateljsko kretanje po mjestu. Kod odbrane Livna u pomanjkanju nagačnih mina, njemačke ručne granate pokazale su se vrlo dobre postavljanjem pred postave i vezanjem upaljača sa špagom i sprovodom iste do položaja.¹³ Kod napada neprijatelja na položaj, uže se potegne, i na taj način upali ručna praska.

U jutro poslije napada što ranije trebalo bi odmah uputiti krilaše¹⁴ da bombardiraju i mitraljiraju neprijatelja, koji se još povlači iz okolice mjesta napada, kao što je bio slučaj kod zadnjeg napada na Livno, kad je njemački Feldvebel¹⁵ Römer¹⁶ sa svojim izvidnikom potukao u Glamočkom polju cielu kolonu neprijateljskih konja, koji su prenosili ranjenike. Isti je zrakoplovac u selu Gubinu u niskom lietu naletio na partizansku skupinu i ubio iz strojnice i bombama 37 partizana.

¹³ Njemačka ručna granata (Handgranate) izrađivana je u obliku okrugle kutije manje konzerve sa šupljom drvenom drškom. Kroz šupljinu drške prolazio je kanap vezan za osigurač upaljača. Potezanjem kanapa oslobadan je osigurač upaljača, i na taj način je dolazilo do aktiviranja udarnog mehanizma, a time i do eksplozije.

¹⁴ avione

¹⁵ Treba: Feldwebel. Odgovara činu vodnika (narednika).

¹⁶ Remer. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

b) *u obskrbnom pogledu:*

Svakoj posadi udaljenoj od željezničke pruge treba se dodieliti uvijek veće količine hrane i strieljiva, kako u slučaju napada ne bi odmah u početku oskudjevala.

c) *obćenito:*

Povlačenjem svih posada iz Jajca, G. i D. Vakufa, Bugojna i svih posada duž pruge Travnik — Jajce, kao i napuštanjem Drvara i nikada nezaposjednutog predjela oko Bos. Grahova sdrug je u Livnu ostao kao oaza, jer je sa svih strana zaokružen sa partizanima i isti se nesmetano kreću i koncentriraju na celom ovom području, a imaju na raspolaganju i celu Šipadovu željeznicu kao i dionicu pruge Jajce — Komar i D. Vakuf — Bugojno — G. Vakuf. Lokomotive i ostali vozni park imaju od Šipadove šumske željeznice.

Livno se neće moći dugo držati i braniti pogotovo zimi, ako se dobro ne utvrdi i ne osigura. Za osiguranje i utvrđenje Livna, trebalo bi dovesti veće količine cementa, drveta za gradnju, bodljikave žice, mina i t. d.

4.) *Nedostatci i pogriješke:*

a) *u taktičkom pogledu:*

Za održavanje spoja između sdruga i bojna, trebalo bi svakoj bojni dodieliti po jednu prenosnu krugovalnu postaju i po jedan motor-kotač, kako bi usljed prekida brzoglasne veze i obkoljenja postojala veza i sporazum o situaciji i daljem radu.

b) *u obskrbnom pogledu:*

Područje, na kojem se nalaze jedinice ovoga sdruga, nalazi se izvan željezničke mreže, te je prijevoz hrane i strieljiva jako otežan, pošto sdrug raspolaže sa vrlo malim brojem teretnih samovoza, a na celom području nema inače nikakvog povoza.

Pošto uskoro nastupa zima, to bi trebalo za ovaj sdrug dodieliti i prevući hranu i strieljivo za najmanje pet mjeseci unapried, jer po padu prvog snijega, promet se na celom području obustavi usljed velikih napuha, koji dosižu i do 5 metara tako, da se redovni promet otvori tek koncem ožujka.

c) u pogledu naoružanja:

Nedostaje ovome sdrugu preko polovice automatskog oružja, a od teškog oružja ima na upotrebi samo 2 gorska topa, tako da bi trebalo za ovaj sdrug dodieliti još teškog oružja.

d) u pogledu stanovanja:

Ljudstvo u većini slučajeva stanuje na postavima pod šatorskim listovima u koliko dostaje, a ostatak pod vedrim nebom. Nastupom zime, ljudstvo će se morati povući sa položaja i smjestiti u prazne kuće koje su najbliže postavima, ili će se morati izgraditi solidni bunker i ukoliko bude za to dovoljno tvoriva.

e) u zdravstvenom pogledu:

Trebalo bi za svakog vojnika dodieliti po dva para rublja i dovoljna količina sapuna, kako bi se održala čistoća tiela.

Za prijevoz težih bolesnika i ranjenika, trebalo bi ovom sdrugu dodieliti bar jedan bolnički samovoz, kojim bi odmah prevozili ranjenike i bolesnike do prve željezničke postaje. Isto bi trebalo udieliti jednog kirurga sa instrumentima.

f) u pogledu izvježbanosti:

Stanje je ostalo kao i do sada, pošto se sve jedinice ovoga sdruga nalaze stalno na postavima ili pokretu — pot-hvatima.

g) u tehničkom pogledu:

Trebalo bi ovom sdrugu dodieliti jednu obkoparsku postrojbu sa potrebnim tvorivom, koja bi uklanjala smetnje, što ih redovito neprijatelj pravi na putevima, mostovima i propustima kao i na brzoglasnim uređajima.

Isto tako trebalo bi dodieliti jednu brzoglasnu središnjicu i veći broj brzoglasnih aparata kao i dovoljnu količinu kabla.

Mostovi na putu Livno — Mostar dielom su provizorni i preslabi, za veći priliv vode, a neki opet derutni, pa bi trebalo radi osiguranja obskrbe ovoga sdruga odrediti nadležnima najžurniji popravak istih kao i ceste.

h) *Izvješća:*

Dnevna izvješća koja šalje III. zbornu područje stižu vrlo kasno (nakon dva tjedna), pa ne mogu poslužiti za orijentiranje. Stoga neka nam se putem krugovala javlja podatke o okolnim sektorima, kao i kretanje partizana u našoj blizini.

i) Znakovi za rad sa zrakoplovstvom moraju se barem jednom mjesečno mijenjati, jer su ih odmetnici do sada znali, kada su bili stalni.

BR. 199

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNOG SKUPA 2. GORSKOG ZDRUGA OD 27. SEPTEMBRA 1943. ZAPOVJEDNIŠTVU TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA O BORBAMA NA PRUZI SARAJEVO — MOSTAR I U ŠIREM REJONU ROGATICE U AVGUSTU¹

2. GORSKI ZDRUG »VOJSKOVOĐE DOGLAVNIKA

Slavka viteza Kvaternika«

(Zapovjedni Skup)

Op. Br. 744

Izvornik!²

U Sarajevu, dne 27. 9. 1943. god.

Predmet: Bojna relacija za

mjesec kolovoz 1943. god. — *Zapovjedništvu III.*

ZBORNOG PODRUČJA

(Glst.)

Dostavlja se bojna relacija za mjesec kolovoz 1943. godine u dva primjerka i to:

— Jedan primjerak za dalje slanje i

— Drugi primjerak za zadržavanje u pismohrani toga stožera. —

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11/1—15, k. 57.

² Original. Riječ je dopisana mastilom.

Za Poglavnika i za Dom Spremni!

ZAPOVJEDNIK:
pukovnik (Matejić)
Matejić³

Glst. 28. IX. 1943

M. P.

2. GORSKI ZDRUG

»Vojskovođe Doglavnika
Slavka viteza Kvaternika«
(Zapovjedni Skup)
Op. Br. 744 / taj.
U Sarajevu, dne 27. 9. 1943. god.

Predmet: Bojna relacija za
mjesec *kolovoz* 1943. god.

ZAPOVJEDNIŠTVU III. ZBORNOG PODRUČJA

(Glst.)

I. DIO:

A.) OPERACIJE I AKCIJE:

I.) *Razpored četa dne 1. kolovoza 1943. god.:*

I. — Stožer 2. gorskog zdruga — Sarajevo. —

II. — *Stožerni dielovi:*

a) IX. topnički sklop — Bugojno (u sastavu 4. lovačke brigade);

b) XX. topnički sklop — Sarajevo (samo stožer sa 1. bitnicom 75 mm. O. 28);

c) Do javna sat 2. gorskog zdruga — Jablanica;

d) Zdravstvena sat 2. gor. zdruga — Jablanica;

e) Obkloparska sat 2. gor. zdruga — Karlovac (u toku postrojavanja);

f) Oklopni vod 2. gor. zdruga — Zagreb (u toku postrojavanja);

³ **Bogdan. Kasnije unapreden u čin generala. Osuđen je na smrt strijeljanjem (kao ratni zločinac), po presudi Vojnog vijeća Vrhovnog suda Demokratske Federativne Republike Jugoslavije od 22. septembra 1945 (»Politika« od 14, 23. i 26. septembra 1945).**

g) Vojno-oružnički vod — Brod n/S.⁴
III. — 2. *gorska pukovnija* — Jablanica (Osigurava željezničku prugu: Ivan Sedlo — Čapljina.)

Podređene joj:

I. bojna 2. gorske pukovnije — Konjic:

- 1. sat — Lukač Most;
- 2. sat — Bradina;
- 3. sat — Konjic;
- 4. sat — Konjic. —

II. bojna 2. gor. pukovnije — Drežnica:

- 5. sat — Raška Gora;
- 6. sat — Grabovica;⁵
- 7. sat — Blizanci;
- 8. sat — Drežnica. —

III. bojna 2. gor. pukovnije — Rama:

- 9. sat — Jablanica;
- 10. sat — Aleksin Han;
- 11. sat — Ostrožac;
- 12. sat — Rama. —
- 13. sat — Jablanica;
- 14. sat — Jablanica;
- 15. sat — Jablanica. —

IV. — 6. *gorska pukovnija* — Rogatica (osigurava željezničku prugu: Podgrab — Višegrad):

Podređeno joj:

I. bojna 6. gor. pukovnije — Prača:

- 1. sat — Prača;
- 2. sat — (bez 1 voda) Prača (1 vod u Podgrabu);
- 3. sat — Mesići;
- 4. sat — Prača. —

⁴ To jest: Brod na Savi

⁵ Jugoistočno od Prozora nalaze se Donja Grabovica i Gornja Grabovica. Vjerovatno se odnosi na Gornju Grabovicu.

II. bojna 6. gor. pukovnije — Rogatica:

- 5. sat — Rogatica;
- 6. sat — Rogatica;
- 7. sat — Most na Limu;
- 8. sat — Rogatica. —

III. bojna 6. gor. pukovnije — Višegrad:

- 9. sat — Most na Limu;
- 10. sat — Višegrad;
- 11. sat — Višegrad;
- 12. sat — Višegrad. —

Stožerni delovi 6. gorske pukovnije:

- 13. sat — Rogatica;
- 14. sat — Rogatica;
- 15. sat — Rogatica. —

2.) Akcije:

U toku meseca kolovoza 1943. godine postrojbe ovoga zdruza niese izvodile veće podhvate protiv odmetnika. —

Glavni zadatci postrojbi bili su:

1.) Osiguranje pruge: — Dovlići — Višegrad i Bradina — Čapljina. —

2.) Razviđanje u prostoru osiguranja pruge. —

U toku celog meseca bilo je samo nekoliko napada na posade na pruzi i to:

1. kolovoz:

Partizani noću 31./1. kolovoza napadali želj. postaju Bradina u jačini oko 140 naoružanih sa 4 strojopuške. —

U borbi jedan domobran lakše ranjen. —

3. kolovoz:

Razviđanjem ovoga dana po obhodnjama iz 2. gor. pukovnije primjećena grupa od 1600 partizana na prostoru: Lapov Dol — Zelene Njive (8—10 km. s. i. Konjic).—⁶ Saznalo se da su isti došli iz s. Umljani, u kojem su navodno razoružali našu miliciju. —

⁸ Odnosi se na 3. i 7. krajišku NOU brigadu. Obje brigade su 3. avgusta, s prostorije s. Umljani, krenule u akciju u tri napadne kolone, radi prijelaza mostarske pruge (tom IV, knj. 16, dok. br. 25).

Tokom noći 3./4. ov. mj. oko 2320 sati od strane partizana izvršen napad na želj. postavu Podorašac i Brđane.⁷ — Oko 2400 sata također od partizana izvršen napad na Bradinu i Lukač Most.⁸ — Pruga od Bradine do Lukač Mosta zakrčena kamenjem, šinama i drvećem.— Veza između Bradine i Lukač Mosta u prekidu.— U ovim borbama kod Bradine 10 partizana mrtvih, dok naših gubitaka nema.—

4. kolovoz:

Partizani koji su noću 3./4. ov. mj. napadali na pruzi: Bradina — Konjic, povukli se u zapadnom smjeru na prostor s. Repovci — Ovčići — Gabelovina (4, 7 i 9 km. s. z. Bradina).⁹

Pruga kao i b. b.¹⁰ veza na dielu pruge: Bradina — Konjic, koja je u toku noći 3./4. ov. mj. bila oštećena, u toku 4. ov. mj. opravljena.—

Naknadno se saznalo da je u borbi sa partizanima u toku noći 3./4. ov. mj. kod Podorašca ranjeno nekoliko njemačkih vojnika.— Točan broj nepoznat.—

5. kolovoz:

Razviđanjem obhodnji III. bojne 2. gor. pukovnije sjeverno od Ostrožca, ubijen je jedan partizanski kurir, — koji je nosio izvješće za »XI. krajišku brigadu«, čiji se stožer nalazio u s. Obrenovac (6 km. s. Ostrožac).— Sadržaj ovoga izvješća bio je: stanje pruge: Ostrožac — Konjic na dane 1., 2. i 3. ov. mj. kao i jačina i kretanje naše vojske.—

6. kolovoz:

Grupa od 30 četnika s desne obale r. Drine napala s. Međeđu.— Obhodnje III. bojne 6. gor. pukovnije borbom su četnike potisnule.—

U toku noći 6./7. ov. mj. četnici s obližnjih visova napali Goražde.— Gubitaka nije bilo.—

⁷ Srednja kolona (dva bataljona 3. krajiške i jedan bataljon 7. krajiške NOU brigade) napadala je na odseku Podorašac — Brđani (tom IV, knj. 16, dok. br. 25).

⁸ Napad na ta mjesta izvršila je Desna kolona (dva bataljona 3. krajiške NOU brigade). Bliže o tome vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 25.

⁹ Treća i 7. krajiška NOU brigada nisu se povukle, već su izvršile postavljeni zadatak: iz istočne Bosne, u nastupnom maršu, prešle su prugu radi prebacivanja u Bosansku krajinu (tom IV, knj. 16, dok. br. 25).

¹⁰ Vjerovatno: brzoglasna borbeno.

10. kolovoz:

Noću 9./10. ov. mj. oko 2300 sata partizani napali uzletišta Rajlovac.¹¹— U posadi Sarajevo te i u stožeru ovoga združenja zapovjeden zbjeg,¹² koji je trajao od 2330 sati do 0630 sati 10. ov. mj.—

11. kolovoz:

Noću 11./12. ov. mj. partizani u jačini od 200 ljudi napali želj. postaju Lisičići i razorili prugu kod Krvavo Polje (3. km. j. i. Lisičići).¹³— Napad trajao od 2300 do 0300 sati.— U borbi jedan njemački vojnik poginuo, a jedan ranjen.— Jedna partizanka koja je navodno upravljala ovim napadom ranjena, te po Njemcima u toku 12. ov. mj. sprovedena u Sarajevo.—

14. kolovoza:

Noću 14./15. ov. mj. četnici nepoznate jačine sa svih strana napali ž. postaju i s. Mesići.— Napad trajao od 004 do 005 sati u jutro,— kada je uz pomoć oklopnog vlaka odbijen.— Vlastitih gubitaka nema.—

26. kolovoz:

Dvije grupe partizana prešle su naću 26./27. ov. mj. prugu i istu porušili kod Sjetline i Renovice, a zatim produžili pokret ka s. Orahovica.—

U toku ovoga dana pruga kod Sjetline popravljena, dok se kod Renovice još popravlja.—

3.) Utrošak streljiva:

a) *2. gorska pukovnija:*

— Naboja 7,9 cm.....	19860 kom.;
— Naboja za znakovni samokres ...	76 kom.;
— Ručnih bombi.....	58 kom.;

¹¹ Taj napad je, prema izvještaju Štaba 5. NOU divizije od 20. avgusta 1943, izvršen 10/11. avgusta (tom IV, knj. 16, dok. br. 78 i 118).

¹² To jest: uzbuna. Bliže o toj uzbuni vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 78.

¹³ Taj napad je izvršila 11. krajiška brigada 5. NOU divizije (tom IV, knj. 16, dok. br. 78, str. 240). Samo, pak, mjesto Lisičići (zapadno od Konjica) sada je potopljeno u akumulacionom Jablaničkom jezeru (hidroelektrana Jablanica) na rijeci Neretvi.

— Bombi za laki bacač.....	31 kom.;
— Bombi za teški bacač.....	23 kom.;
— Naboja za strojosamokres	630 kom.;
— Naboja za samokres.....	71 kom.;

b) *6. gorska pukovnija:*

— Puščanih i strojopuščanih naboja	7916 kom.;
— Naboja za strojopuške.....	320 kom.;
— ručnih bombi.....	47 kom.;
— svjetlometnih znakovnih naboja	72 kom.;

B.) IZKUSTVA:

Kako u toku mjeseca kolovoza od strane ovoga stožera i podređenih postrojbi nisu preduzimani nikakvi veći podhvati, to nisu stečena nikakva veća izkustva.—

C.) NEDOSTATCI I GREŠKE:

Za sada nema.—

M. P.

ZAPOVJEDNIK;
pukovnik (Majetić),
Matejić

¹⁴ Vjerovatno se odnosi na jedinice 2. proleterske divizije NOVJ (tom IV, knj. 16, dok. br. 211 i knj. 17, dok. br. 5).

BR. 200

**BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA ZAGREBAČKE KONJANIČKE PUKOVNIJE OD 5. OKTOBRA 1943. O DEJSTVI-
MA PUKOVNIJE U REJONU TRAVNIKA U SEPTEMBRU¹**

ZAPOVJEDNICTVO ZAGREBAČKE KONJANIČKE PUKOVNIJE

Op. Broj 2009/taj
dne 5/X — 1943

Predmet: bojna relacija za
mjesec rujan 1943.

Spoj III. D. S. Glst. Op. broj
1266/taj. 43.

ZAPOVJEDNIŠTVU III. ZBORNOG PODRUČJA

Glavnostožerni odjel

Savezno gornjem nalogu dostavljam bojnu relaciju zagrebačke konjaničke pukovnije za mjesec rujan 1943. u sljedećem:

I. DIO:

a) OPERACIJE I AKCIJE:

1. rujna: u toku noći od 2330 do 0305 sati izvršeni su vatreni prepadi na postav Turbe.² Prepadi su bez vlastitih gubitaka odbijeni.

Pošto su primljeni podaci od pouzdanika, da se veće grupe odmetnika prikupljaju u s. Čakići, gdje kuhaju u 7 kotlova hranu, otvorena je iz Travnika na prostoriju pomenutog sela topništva vatra.

U toku dana vršeni su popravci na želj. pruzi Bila — Vitez, kao i na uzpostavi brzoglasne veze.

2. rujna: u toku noći od 2250 do 0600 sati izvršen je vrlo jak napad na postav Turbe sa svih strana. Jačina napadača 4—5 bataljona. Prvi puta na ovoj prostorijski 1. proleterska

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12/1—21, k. 57.

² Te prepeade je vršila 1. proleterska NOU brigada (tom IV, knj. 17, dok. br. 4).

brigada i to: Srbijanci, Crnogorci i Janjani. Napad krvavo odbijen.³ Naoružanje napadača: dosta težkih i lakih strojica, mnogo strojosamokresa, te jedna p. o. puška. Vlastiti gubitci: 1 častnik teško ranjen, 1 častnik zarobljen, 5 domobrana ranjeno, 8 domobrana nestalo, 1 strojica teško pogodoena od neprijateljske ručne bombe onesposobljena, ali je zirnik uspio da izvadi vrataoca i oprugu.

Ustanovljeni gubitci kod neprijatelja: 2 mrtva. Oko samog postava vide se mnogi i veliki tragovi krvi. Po izkazu seljaka iz Turbeta ima oko 100 što mrtvih što ranjenih odmetnika.

U 0305 sati upućen je iz Dolca oki. vlak sa jednim vodom I/360⁴ I. R.⁵ i streljivom na postav Turbe. 5 km zap. od Travnika oki. vlak naletio na minu, te su strojnička kola znatno oštećena. Vlastiti gubitci: 2 mrtva i 2 ranjena domobrana iz posade oki. vlaka.

3. *rujna*: u toku noći od 2205 do 0500 sati izvršeno je nekoliko vatrenih prepada od strane odmetnika na postav Turbe sa svih strana. Jačina napadača 150—200 ljudi. Svi su prepadi odbijeni. Gubitci: 1 legionar ranjen. U 1300 sati ponovni napad na Turbe odbijen.

Iste noći od 2345 do 0215 sati izvršen je napad na postav ž. p. Vitez jačim snagama. Jačina napadača preko 100 ljudi. Napad je odbijen. Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen, a sudeći po tragovima krvi, odmetnici imaju velike gubitke.

Od 2245 do 2310 sati izvršen je jači napad na tvornicu žigica Dolac i jugoiztočne travničke bunkere, a od 2325 do 0615 sati 4. o. m. nekoliko vatrenih prepada na iste postave. Jačina napadača preko 200 ljudi, sa 15 stroj opušaka i mnogo strojosamokresa. Napad i svi prepadi odbijeni uz potporu topništva iz Travnika i oki. vlaka u Dolcu.

4. *rujna*: u toku noći od 2325 do 0505 sati izvršeno je nekoliko jačih i slabijih vatrenih prepada na postav Turbe. Jačina napadača oko 200 ljudi sa mnogo pušaka i strojosamokresa. Svi su prepadi odbijeni.

5. *rujna*: u toku noći izvršeno je nekoliko vatrenih prepada na tvornicu žigica Dolac i jugoiztočne travničke bunkere.

³ Bliže o organizaciji napada 1. proleterske NOU brigade na Turbe vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 4.

⁴ Tako piše u originalu. Treba: I/369.

⁵ Odnosi se na 1. bataljon 369. grenadirskog puka 369. legionarske divizije (»Vražje«). Inače, slova I. R. su skraćena od njemačkih riječi Infanterie-Regimen te, što u prevodu znači: pješački puk (pukovnija, regimenta).

Prvi prepad počeo je u 2145 sati, a posljednji završio u 0800 sati. Svi su prepadi odbijeni. Jačina napadača oko 200 ljudi.

U 0830 sati uputila je 1/369. I. R. podhvatnu sat sa oki. kolima u borbeno razviđanje i radi pročišćavanja područja, sa kojeg su partizani u toku noći napadali.

Iste noći od 2135 do 2205 sati izvršen je vatreni prepad na postav Viteza sjeverne strane, koji je odbijen. Jačina napadača oko 100 ljudi.

Iste noći od 2340 do 0015 sati izvršen je vatreni prepad na postav stražare br. 2. između Busovače i Viteza, koji je odbijen. Jačina napadača oko 40 ljudi.

Iste noći od 2135 do 2400 sata izvršen je vatreni prepad na postav Turbe, koji je odbijen.

6. rujna: u toku noći od 2115 do 0600 sati izvršila je grupa od oko 200 odmetnika nekoliko vatrenih prepada na tvornicu žigica Dolac i jugozapadne travničke bunkere. Svi su napadi odbijeni uz pomoć topništva iz Travnika i oki. vlaka u Dolcu.

U 0500 sati upućen je podhvatni odred sastojeći se od jedne sati 1/369. I. R., njem. Gend. Hauptmannschafta⁶ i oružničkog krila u Travniku uz suradnju E. K. 27 Travnika radi pretresa zemljišta između istočnih i jugoistočnih travničkih bunkera, te tvornice žigica Dolac (sela Kmetići, Vakuf, Gluhovići).⁸ U 1000 sati odred se vratio bez da je imao dodira sa neprijateljem.

Iste noći od 2120 do 0430 sati izvršeno je nekoliko vatrenih prepada na postav Turbe od strane odmetnika u jačini oko 150 ljudi. Svi su prepadi odbijeni.

7. rujna: u toku noći od 2215 do 0400 sati izvršeno je nekoliko manjih vatrenih prepada na postav Turbe, koji su odbijeni.

⁶ Odnosi se na pripadnike njemačke žandarmerijske kapetanije (Gendarmerie — Hauptmannschaft). Riječ »Hauptmannschaft« u bukvalnom prevodu znači: ljudstvo kojim komanduje kapetan (Hauptmann).

⁷ To je skraćena od njemačkih riječi Einsatzkommando (Ajnzackomando) — specijalne njemačke oblasne policijske ustanove za egzekutivno-policijsku, bezbjednosnu i obavještajnu djelatnost. Na području Nezavisne Države Hrvatske bilo je tada pet takvih oblasnih komandi. Sjedište Ajnzackomande — 2 bilo je u Sarajevu, i ona je bila u sastavu Ajnzackgrupe »E«. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 146, objašnjenje 18.

⁸ To mjesto, kod Travnika, nije nađeno na karti 1 : 100.000. Odnosi se na s. Grahovik, južno od Travnika.

Iste noći u 2310 sati izvršen je vatreni prepad na postav Bila most,⁹ koji je odbijen.

U 0700 sati uputila je 1/369. I. R. dva podhvatna voda iz Turbeta prema Karauli. Na 3,5 km zap. od Turbe naišli su na cestovnu zapreku, te su se pod jakom neprijateljskom vatrom povukli u Turbe.¹⁰ Sjeverne padine k. 848 i 842 su od neprijatelja zaposjednute i utvrđene.

8. *rujna*: u toku noći od 2205 do 0100 sati izvršen je jači vatreni prepad na postav Turbe. Tokom cijele noći do 0500 sati ponovilo se još nekoliko slabijih vatrenih prepada. Svi su napadaji odbijeni.

Iste noći, u 2224 sata izvršen je vatreni prepad na tvornicu žigica Dolac i na jugoistočne tvorničke bunkere.¹¹ Manji prepadi trajali su do 0500 sati. Svi su napadaji odbijeni.

U 0730 sati naletio je osobni vlak iz Turbeta na oko 4,5 km zap. od Travnika na minu.¹² Stroj i pruga su znatno oštećeni. 2rtava u ljudstvu nema. Odmah je pristupljeno popravci pruge.

U 2040 sati izvršen je vatreni prepad na postav ž. p. Vitez, koji je odbijen.

U 2155 sati izvršen je vatreni prepad na Travnik sa zapadne strane, koji je odbijen.

9. *rujna*: u toku noći od 2224 sati izvršen je kratki vatreni prepad na postav Turbe sa zapadne strane, koji je odbijen. Uznemiravanje neprijateljskom vatrom trajalo je do 0300 sata.

U 0147 sati izvršen je vatreni prepad na postav ž. p. Busovača sa sviju strana, koji je uz pomoć topništva iz mjesta Busovača odbijen.¹³

U 0135 sati naišla su oklopna kola 1/369. I. R. između Bile i Dolca na grupu odmetnika, koji su pokušavali minirati most kod Bile, ali su se pri nailazku oki. kola razbježali uz slabi odpor.

U 2140 sati izvršen je vatreni prepad na postav Turbe sa zapadne strane, koji je odbijen. Vatrema uznemiravanja trajala su do 2400 sata.

⁹ Riječ je o mostu na r. Bili kod Han-Bile.

¹⁰ Tu su zapreku postavile jedinice 1. krajiške brigade 5. NOU divizije, koje su zatvarale pravce Travnik — Jajce i Travnik — Donji Vakuf (tom IV, knj. 17, dok. br. 63 i 70).

¹¹ Taj prepad je izvršila 4. krajiška brigada 5. NOU divizije (tom IV, knj. 17, dok. br. 70).

¹² Minu je postavila jedna četa iz 1. krajiške brigade (tom IV, knj. 17, dok. br. 70).

¹³ Taj prepad su izvršili dijelovi 4. krajiške brigade. Od neprijateljeve artiljerijske vatre je poginuo jedan komandir, a tri borca su lakše ranjena (tom IV, knj. 17, dok. br. 98).

U 2100 sat posada bunkera br. 17 i 18 s istočne strane Travnika napustile su postav s oružjem i streljivom. Svega 25 dočastnika i domobrana sa 1 strojopuškam. Jedan od pobjeglih domobrana je uhvaćen. Postavi su odmah zaposjednuti od njem. Gend. Hauptmannschaft-a.

10., 11. i 12. rujna: razviđanje izpred i iza postava. Zatišje na celom području.

13. rujna: u 2125 sati izvršen je vatreni prepad na postav ž. p. Busovača i stražaru br. 2. Prepad je trajao do 2210 sati, kada je odbijen uz podporu topništva iz mjesta Busovača.

14. rujna: u 0100 sati izvršen je slabiji vatreni prepad na postav Turbe, koji je odbijen.

U toku noći prekinuta je želj. pruga između ž. p. Busovača i stražare br. 2, koja je u toku 15. o. m. popravljena.

15. rujna: razviđanje izpred i iza postava. Zatišje na celom području.

16. rujna: u toku noći od 2105 do 0600 sati izvršen je jaki napad na Travnik s južne i istočne strane. Napadač imao je mnoštvo strojosamokresa i strojnica. Jačina napadača oko 400 ljudi. Napad je uz podporu topništva odbijen. Od strane partizana spaljena su 2 bunkera.¹⁴

U toku noći od 2050 do 0530 sati izvršeni su jaki napadi sa svih strana na postav Turbe. Jačina napadača preko 500 ljudi sa nekoliko bacača i jednim topom. Svi napadi su uz podporu topništva iz Travnika odbijeni.¹⁵

U toku noći razorena je pruga 2 km zap. od ž. p. Bila u dužini od 900 m i uništena su 2 propusta, te prekinut brzoglasni promet. Radovi na popravci su preduzeti.¹⁶

¹⁴ Drugi bataljon 1. krajiške brigade 5. NOU divizije vršio je tada demonstrativan napad na Travnik i tom prilikom zarobio 17 domobrana i dva dočastnika (podoficira). Bliže o tome vidi tom IV, knj. 17, dok. br. 98.

¹⁵ Napad na Turbe su izvršila dva bataljona 1. krajiške brigade s ciljem da se obezbijedi prelazak jedne satnije 1. konjičkog sklopa Zagrebačke konjaničke pukovnije u redove NOV i POJ. Međutim, zbog ojačanja posade u Turbetu, napad je bio bezuspješan (tom IV, knj. 17, dok. br. 98 i 149).

¹⁶ Prugu je rušio jedan bataljon 4. krajiške brigade i tom prilikom razrušio jedan i po km pruge, porušio telefonske stubove u dužini od jednog i po km i jedan drveni most dužine šest metara i oštetio most dužine osam metara (tom IV, knj. 17, dok. br. 98 i 149).

Iste noći odmetnici su prekinuli prugu i brzoglasnu liniju između Travnika i Turbeta. Radovi na popravci su odmah u jutro preduzeti.

U toku noći upućena je jedna obhodnja iz 1/369. I. R. iz Travnika u pravcu Turbeta. Kod s. Radića Brdo obhodnja naišla na jak neprijateljski odpor.

Gubitci u toku dana: 5 legionara mrtvih i 9 ranjeno, 4 domobrana ranjena, zarobljen satnik Matolnik Rudoll, 3 dočastnika i 18 domobrana, svi sa oružjem.

17. rujna: u 0347 sati izvršen je vatreni prepad na travničke bunkere sa zapadne i iztočne strane, koji je uz manje prekide trajao do 0450 sati. Jačina napadača oko 150 ljudi. Imali su i 1 top. Napad je odbijen.¹⁷

U 0830 sati izvršen je manji vatreni prepad na postav Turbe sa sjeverne strane, koji je odbijen. Jačina napadača oko 100 ljudi.

U 2230 do 2315 sati izvršen je napad na postav ž. p. Busovača sa svih strana. Jačina napadača oko 200 ljudi, sa 3 strojnice, 3 strojopuške i 1 strojosamokresom. Napad je uz podporu topništva iz mjesta Busovača odbijen.

18. rujna: u toku noći izvršen je napad na travničke bunkere sa iztočne i jugoiztočne strane, koji je uz manje prekide trajao do 0545 sati. Jačina napadača oko 300 ljudi sa jednim bacačem. Napad je uz podporu topništva odbijen.

U toku noći odmetnici su pokušavali uznemiravati postav Turbe sa nekoliko bacačkih mina, a u 0930 sati izvršen je na isti postav vatreni prepad sa zapadne strane, koji je odbijen.

Od 2105 do 2145 sati izvršili su odmetnici napad na tvornicu žigica Dolac, koji je odbijen.

Gubitci u toku dana: 1 domobran ranjen, 1 častnik (nadporučnik Šmigtor Juraj), 1 dočastnik (narednik liečnik Šumanovac Dr. Zvonimir) i 12 domobrana — svi iz I. konj. sklopa — nestali iz postava Turbe.

19. rujna: u toku noći od 2021 do 0600 sati odmetnici su vršili vatrene prepade na travničke bunkere sa zapadne i jugozapadne strane. Istodobno vršeni su vatreni prepadi na tvornicu žigica Dolac sa južne i zapadne strane. Jačina napadača: na Travnik preko 100 ljudi, a na tvornicu žigica preko 80 ljudi sa 5 strojopuškama. Svi su napadaji odbijeni uz potporu topništva iz Travnika.

¹⁷ Tu i sljedeće akcije vršile su jedinice 5. NOU divizije.

U 0225 sati izvršen je vatreni prepad na travničke bunkere sa jugoistočne strane, koji je odbijen.

Danas izvršena izmjena postava između I. i III. konj. sklopa i to:

— stožer, stož. sat, 2., 3. i dio 4. sati III. konj. sklopa iz ž. p. Vitez i Bila most na postav Turbe,

— I. konj. sklop iz Turbeta na postav ž. p. Vitez.

20. rujna: u toku noći od 2015 do 0610 sati izvršen je jak napad na postav Turbe sa svih strana, koji je odbijen. Jačina napadača preko 600 ljudi, sa velikim brojem automatskog oružja. Brzoglasna linija Travnik — Turbe prekinuta i do 0000 sati uzpostavljena.

U 0830 sati izvršen je vatreni prepad na tvornicu žigica Dolac sa južne i zapadne strane, koji je trajao do 0900 sati, te je odbijen.

U 0945 sati naišla je obhodnja 1/369. I. R. na oko 2 km zap. od Travnika na grupu odmetnika, koja je uz pomoć oki. vlaka iz Turbeta, koji je u taj čas naišao, potisnuta prema jugozapadu.

U borbi kod Turbeta poginuo je prič. zastavnik Jaklić Đuro.

21. rujna: u noći u 2400 sata izvršen je vatreni prepad na jugoistočne travničke bunkere, koji je nakon 10 minuta odbijen.

Iste noći u 0045 sati izvršen je jak vatreni prepad na postav Turbe sa svih strana, koji je do 0115 sati odbijen uz pomoć topništva iz Travnika.

22. rujna: u noći izvršen je vatreni prepad na postav Turbe sa svih strana. Najžešći prepad trajao je od 2220 do 2345 sati. Daljnji vatreni prepadi i uznemiravanja trajali su do 0600 sati. Svi napadi i prepadi odbijeni su. Jačina odmetnika oko 400 ljudi.

U 0850 sati naletio je oki. vlak iz Travnika, koji je vozio talijanske zarobljenike na rad u Turbe, na minu kod 2,5 km od Travnika, te je na njih otvorena neprijateljska vatra. Upućeno je pojačanje od 1/369. I. R. iz Travnika, te su odmetnici potisnuti prema jugozapadu. Oki. vlak je znatno oštećen.

Prilikom ovog udesa je:

— poginulo: 2 domobrana, 1 željezničar, 7 legionara 1/369. I. R., 9 talijanskih zarobljenika,

— ranjeno: 1 domobran, 4 legionara i 5 talijanskih zarobljenika i

— nestalo: 3 domobrana, 7 legionara i 52 talijanska zarobljenika.¹⁸

U 2335 sati izvršen je vatreni prepad na bunker br. 22 kod Travnika, koji je odbijen.

U 0730 sati, pri izlasku zapovjednika III. konj. sklopa iz Turbeta na mjesto novoodređenih postava istočno od Turbe, otvorena je od strane odmetnika na njega i njegovu pratnju vatra. Odmetnici su se nakon kraćeg okršaja povukli.

23. *rujna*: u toku noći od 2040 do 0600 sati izvršeno je nekoliko vatrenih prepada na postav Turbe, koji su uz potporu topništva iz Travnika odbijeni. Jačina napadača 300—400 ljudi.

Pošto su dobiveni podatci, da se u s. Budisići, Pribilovići i Rankovići kreću partizanske obhodnje, iz 1/369. I. R. upućena je obhodnja koja je u toku dana naišla na odmetničke obhodnje, sa kojima je zametnuta borba, te su 2 odmetnika ranjena.

24. *rujna*: u noći izvršeno je četiri manja napada na postav Turbe u trajanju 1/2 do 3/4 sata, koji su odbijeni. Jačina napadača 80—100 ljudi. Ovi se prepadi i napadi ponavljaju svaku noć, te je obća namjera odmetnika izmoriti ljudstvo, nakon čega bi uslijedio odlučni napad.

U 1000 sati tučeno je topništvom iz Travnika s. Đakovići, gdje se prema podacima pouzdanika¹⁹ nalaze veće skupine odmetnika (500—600 ljudi).

U 1810 sati tučena je topništvom iz Travnika prostorija Mravinjac (k. 1394),²⁰ gdje se prema pouzdanim podacima nalazi partizanski stožer sa Hotić Mesudom i Kutanjcem.²¹

U 2145 sati napadnut je postav stražare br. 2 između Viteza i Busovače. Napad je uz podporu topništva 1/369. I. R. odbijen nakon jednosatne borbe. Napadača bilo je oko 80 ljudi.

25. *rujna*: od 0130 do 0600 sati vršeni su vatreni prepadi od strane odmetnika na postav Turbe. Svi su prepadi odbijeni uz pomoć topništva iz Travnika. Jačina napadača oko 200 ljudi.

¹⁸ Oklopni voz su dočekali, u zasjedi, dva bataljona iz 1. krajiške i jedna četa iz 4. krajiške brigade. Tom prilikom je oslobođeno 80 Italijana (tom IV, knj. 17, dok. br. 149).

¹⁹ agenata (dostavljača, obavještajaca)

²⁰ Mravinjac nije kota 1394, već trig. 1394, jugozapadno od Travnika.

²¹ Stankom

Od 2330 do 0020 sati 26. o. m. ponovo je grupa odmetnika od oko 150 ljudi izvršila vatreni prepad na postav Turbe, koji je odbijen.

26. *rujna*: u 2035 sati počeo je jak vatreni prepad odmetnika na jugoistočne travničke bunkere, koji je trajao nesmanjenom žestinom do 2130 sati, dok je vatra s manjim prekidima trajala sve do 0400 sati. Svi su napadi odbijeni. Jačina napadača oko 80—100 ljudi.

27. *rujna*: tokom cijele noći odmetnici su uznemiravali postav Turbe sa pripucavanjem. Jačina napadača oko 20—30 ljudi. Svi su napadi odbijeni.

28. *rujna*: tokom cijele noći odmetnici su slabijim pripucavanjem uznemiravali postav Turbe. Jačina napadača 60—70 ljudi.

U toku iste noći tučen je topničkom vatrom iz Travnika prostor s. Jankovići, gdje se prema podacima nalazi veća skupina partizana, koji su se usljed djelovanja topničke vatre povukli u zapadnom pravcu.

U 0650 sati naišao je putnički vlak iz Travnika na minu na 1 km zap. od ž. p. Bila, kojom je prilikom razoren jedan putnički vagon. Ima 10 mrtvih (5 legionara, 2 pripadnika njem. oružništva²² i 4 civila) te 5 ranjenih. Na mjesto nesreće odmah je upućen oki. vlak, koji osigurava radove na popravci. Istom zgodom prekinuta je brzoglasna linija. Odmetnici su preostale putnike odveli sa sobom.²³

U 1950 sati izvršen je jak vatreni prepad na istočne travničke bunkere i tvornicu žigica Dolac, koji je trajao 1 sat i odbijen je. Jačina napadača oko 150 ljudi sa 5 strojnica, 6 strojopuški i 10 strojosa mokresa.

Obhodnja 1/369. I. R. naišla je kod s. Hrastovci prije podne na neprijatelja, koji se nakon kratke borbe povukao. Ranjena 3 legionara.

29. *rujna*: tokom noći od 2030 do 0530 sati vršili su odmetnici povremene vatrene prepade na postav Turbe, koji su odbijeni. Jačina napadača oko 80 ljudi.

U 0200 sati odmetnici su izvršili žestok napad na zapadne travničke bunkere. Napad je trajao do 0415 sati, kada je od-

²² policije

²³ Tu zasjedu su postavile dvije čete 1. krajiške brigade (dok. br. 149).

bijen. Jačina napadača oko 100 ljudi sa 5 strojopušaka i većim brojem strojosamokresa.

30. *rujna 1943.*: tokom noći od 2000 do 0500 sati odmetnici su uznemiravali postav Turbe pripucavanjem. Jačina odmetnika 30—40 ljudi sa nekoliko strojosamokresa.

Iste noći prebacivala se manja grupa odmetnika izpred jugozapadnih travničkih bunkera. Na njih je otvorena vatra, te su se uz puškaranje povukli.

Iste noći tuklo je travničko topništvo mjesta Đakovići, Prihići, Pulac, Bjelobučje i Bešlija, gdje se prema podacima pouzdanika nalaze veće grupe odmetnika.

Danas prije podne primjećena je veća skupina odmetnika između s. Pribilovići i Đakovići, te je na njih travničko topništvo otvorilo vatru.

Od 2130 do 2300 sata izvršen je jak vatreni prepad na postav Turbe s južne strane, koji je odbijen. Jačina odmetnika preko 100 ljudi sa nekoliko strojica i strojopušaka. Manja uznemiravanja trajala su tokom cele noći.

b) OPAŽANJA I IZKUSTVA:

Stanje, iznieto u prošlomjesečnoj bojnoj relaciji pod I/b, dostavljenoj pod Op. broj 1784/taj. od 16. IX. o. g.,²⁴ donekle se popravilo, ali se ipak još ne može reći, da je obće stanje na potrebnoj visini, jer još nije u potpunosti udovoljeno svima zahtjevima, koje je dostavilo bilo ovo zapovjedništvo ili samo zapovjednici sklopova tome zapovjedništvu ili drugim nadležnim zborovnim područjima.

Ipak moram naglasiti, da se je duh borbenosti kod ljudstva u mnogome podigao, jer pored toga, što je ljudstvo dano-noćno u borbi s odmetnicima, koji napadaju postave, raspoloženje momčadi je bolje, nego što je bilo prvih dana, kada sam primio pukovniju.

c) NEDOSTATCI I PRIEDLOZI ZA ODKLANJANJE:

Nedostatci, iznieti u prošlomjesečnoj bojnoj relaciji pod I/c, još nisu u svemu odklonjeni, kao:

1) popuna pukovnije časticima izvršena je donekle, ali samo na papiru, t.j. zapovjedima Osobnog odjela Upravnog stožera Minorsa i Nadzorništva konjaništva udjeljeno je ne-

²⁴ Vidi AVII, reg. br. 11/1—27, k. 57.

koliko častnika u ovu Dukovniuu, ali se isti do danas nisu javili, tako da pukovnija u stvari od tih udjelbi do sada nema nikakve koristi. Po ovome podnio sam potreban dopis Nadzorničtvu konjaničtva;

2) popuna djelatnosti dočastnicima još nije izvršena;

3) popuna naoružaniem do ustrojbenog sastava također još nije izvršena;

4) pukovnija još nije u potpunosti opremljena sa odjećom za zimu, a još je potrebna obuća, jer sada će već početi jeseni kišni dani, blato, a zatim i zima. Osim toga bilo bi potrebno pukovnici dodijeliti zimske bunde za straže i obhodnje. Za bande usliedit će posebne zahtjevnice;

5) popuna pukovnije sa momčadi donekle je izvršena, ali još mnogo nedostaje do podpuno ustrojbenog sastava, pa bi ovu popunu trebalo čim prije izvršiti.

II. dio bojne relacije dostavlja se u prigibu.

Priedlozi za odlikovanje već su ranije dostavljeni tome zapovjedničtvu, te se s toga III. dio bojne relacije ne dostavlja.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK

(Schlacher²⁵)

Schlacher

Grb

**ZAPOVJEDNIŠTVO III. ZBORNOG PODRUČJA
GLAVNOSTOŽERNI ODJEL**

Op. Broj 61/taj.

U Sarajevu, dne 7. II 1944.

Priključiti spisu pod gornjim brojem od danas.²⁶

Pročelnik glst. ppukovnik

(Mesarov)

Mesarov²⁷

²⁵ Cita se: Šlaher. Ime mu je Miroslav.

²⁶ Ta rečenica je dopisana mastilom.

²⁷ Viktor

BR. 201

BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 3. LOVAČKOG ZDRUGA OD 10. JANUARA 1944. O DEJSTVIMA U SJEVEROISTOČNOJ BOSNI U OPERACIJI „ŠNEŠTURM”¹

Grb
ZAPOVJEDNIČTVO
3. LOVAČKOG ZDRUGA
Broj 145/Taj.²
Dne 10. I. 1944.
Tuzla

Predmet: Obća bojna relacija
za mjesec prosinac 1943. god.

ZAPOVJEDNIŠTVU II. ZBORNOG PODRUČJA
»Glast.³ odjel«

Na temelju zapovjedi Glavnog stožera domobranstva Op. broj 1242/tajno od 9. XII. 1941. godine i toga zapovjedništva Gst. broj 821/taj. od 22. I. 1943. godine, predlaže se obća bojna relacija za mjesec prosinac 1943. godine.

I DIO

a) Operacije.

1. XII.

1. XII u 0700 sati upućene su iz Brčkog u razviđanje jedna sat 5. I. p.⁴ i jedna njemačka sat smjerom s. Brod — s. Bukvik (4 JZ, 12 JZ Brčko). Na visovima pred Bukvikom iste su napadnute od grupe jačine 500 partizana dobro naoružanih strojnicama i bacačima.⁵ Razviđačke sati nisu mogle ući u Bukvik, nego su se vratile u Brčko.

Vlastiti gubitci: 1 domobran 5. I. p. poginuo.

1 njem. dočastnik i 4 njem. vojnika nestali.

2 njem. vojnika ranjena.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14/1—16, k. 55.

² Tajno

³ Glavnostožemi

⁴ Lovачke pukovnije

⁵ Odnosi se na dejstva 1. operativne grupe 16. NOU divizije (tom IV, knj. 20, dok. br. 1, 182 i 186).

Gubitci u tvorivu: 2 njemačka srednja bacača onesposobljena.

Protivnički gubitci: procijenjeno oko 30 poginulih i isto toliko ranjenih partizana.

Istoga dana poginuli su nesrećnim slučajem uslied razprsknuća granate u Brčkom 2 domobrana 5.1.p.

3. XII.

3. XII. u 0700 sati izvršen je kombinirani Dodhvat na s. Bukvik (13 JZ Brčko), kojeg su držali partizani.

U podhvalu su učestvovali: I. bojna 8.1.p., I. bojna njem. 130. pukovnije⁶ i III. bojna 5.1.p.

I. bojna njem. 130. pukovnije ojačana njemačkim bojnim kolima nadirući smjerom s. Brod (4 JZ Brčko) — Bukvik naišla je na jak odpor grupe partizana od oko 1.000 ljudi.⁷ Odpor je slomljen, bojna je ušla u Bukvik, a partizani se povukli ka zapadu.

III. bojna 5.1.p. uz vrlo slab odpor dostigla je s. Vitano-
vić (11 Z Brčko), a I. bojna 8.1.p. dostigla je bez dodira sa neprijateljem G. Rahić (13 JZ Brčko).

Po završenom podhvalu bojne su se vratile na svoje postave.

Vlastiti gubitci: 1 njemački dočastnik ranjen.

Protivnički gubitci: 9 izbrojanih mrtvih, a procjenjenih oko 30 mrtvih i ranjenih.

Plien: 3 puške.

4. XII.

Radi suradnje sa njemačkim bojnim kolima, koja nadiru iz Tuzle ka Vakufu (25 J Brčko),⁸ III. bojna 8.1.p. ojačana sa njemačkim bojnim kolima i jednim vodom obkopara, vršila je 4. XII. od 0700 sati nasilno izviđanje od s. Potočari (6 J Brčko) do s. Čelić (17 J Brčko).

⁶ Pripadala je njemačkoj 187. rezervnoj diviziji (tom IV, knj. 20, dok. br. 197).

⁷ Odnosi se na pripadnike 3. vojvodanske brigade i Posavskog NOP odreda 1. operativne grupe 16. NOU divizije (tom IV, knj. 20, dok. br. 182 i 186).

⁸ Riječ je o dejstvima Borbene grupe »Brauner«. Grupa je učestvovala u operaciji »Kugelblic« (tom IV, knj. 20, dok. br. 195; AVII, T-313, F-190/7450551: izvještaj 69. rezervnog korpusa od 5. decembra 1943).

Bojna je stigla do Pukiša (13 J Brčko), a bojna kola sa obkoparima i dva voda pješaka stigla je u Čelić. Na neprijatelja se nije naišlo. Pri povratku jedna njemačka bojna kola naišla su na minu, od iste jako oštećena, te su morala biti odvučena u Brčko.

Istoga dana po završenom podhvat u jedinice su se vratile na svoje postave.

Vlastiti gubitci: 1 njemačka bojna kola onesposobljena, no odvučena u Brčko.

Protivničkih gubitaka kao i pliena nije bilo.

7. XII.

7. XII. izvršen je podhvat smjerom Brčko — Čelić (17 I Brčko). U podhvat su učestvovali: njemačka I. bojna 130. pukovnije, 7 njem. bojnih kola, 1 vod obkopara II. obkoparske bojne, jedna njemačka i jedna bitnica VII. topničkog sklopa.

Ova borbena skupina dostigla je do 1330 sati Čelić bez dodira sa neprijateljem. Neprijateljske slabije zaštitnice povukle su se bez borbe ka jugoistoku.

Iz Čelića preduzeto je razviđanje u pravcu Koraja (5 I Čelić), koga su partizani branili snagom od oko 500 ljudi. Bojna kola radi porušenih mostova nisu mogla ići do Koraja, te je sat upućena u razviđanje ka Koraju vraćena nazad u Čelić.

Vlastiti gubitci: nije bilo.

Protivnički gubitci: nije bilo.

Plien: nije bilo.

8. XII.

8. XII. produžen je podhvat započet 7. XII.

I. bojna 130. pukovnije sa njemačkim bojnim kolima i obe bitnice stigla je do Sv. Dimitrija (9 J Čelić) bez dodira sa neprijateljem. Svi mostovi na putu Čelić — Sv. Dimitrije su porušeni, te bojna kola nisu mogla ući u Sv. Dimitrije.

U toku 9. XII. bojna skupina vratila se natrag na svoje postave, bez dodira sa neprijateljem.

Vlastiti gubitci: nije bilo.

Protivnički gubitci: nije bilo.

Plien: nije bilo.

18. XII.

18. XII., I. i III. bojna 8.1.p. ojačana njemačkim bojnim kolima, jednim vodom obkopara, dvie hrvatske i jednom njemačkom bitnicom vrše podhvat preko Čelića (17 J Brčko).⁹

III. bojna 8.1.p. ušla je oko 1320 sati u s. Čelić i uhvatila vezu sa grupom njemačkih bojnih kola, koji su stigli u Čelić iz Tuzle oko 1420 sati.¹⁰

I. bojna 8.1.p. stigla je u 1320 sati na Oglavak 338 (IZ Čelić) gdje je dobila vatru sa Mačkovca (2 JZ Čelić) od manje grupe partizana, koji su se povukli ka jugu.

Inače se u podhvat u nije naišlo na neprijatelja.

Vlastiti gubitci: 1 njemački poljski oružnik poginuo.

Protivnički gubitci: 3 partizana mrtva izbrojana, te više ranjenih.

Plien: nije bilo.

19. XII.

Produžen je podhvat, koje je započeo 18. XII.

III. bojna 8.1.p. stigla je iz Čelića u Sv. Dimitrije (8 J Čelić), a sa jednom sati u Koraj (5 I Čelić).

Na neprijatelja se nije naišlo, te su se jedinice vratile na svoje postave oko Brčkog.

19. XII. oko 2300 sati grupa od oko 1.500 partizana VI. bosanske partizanske brigade napala je na Bos. Samac.¹¹ Isti je branjen od strane dobrovoljačke bojne Samac, te dielova

II. bojne 8. lovačke pukovnije koja se je tek počela u Šamcu ustrojavati.

Borba je trajala do 0530 sati, kada su branitelji bili savladani i partizani zauzeli Bos. Samac.

⁹ Toga dana je počela njemačka operacija »šnešturm« (Schneesturm), kao nastavak operacije »Kugelblic«. Cilj operacije je bio da se unište 5, 12, 16, 17. i 27. NOU divizija. Opširnije o tome vidi dok. br. 184: AVII, T-313, F-193/7453454—9 i 7453483: zapovijesti Komande

5. SS brdskog armijskog korpusa od 12. i 18. decembra, T-313, F-189 7448909—932: ratni dnevnik 2. oklopne armije od 17. do 29. decembra 1943, reg. br. 38, 39 i 42/3, k. 210: izvještaji Komande Majevičkog četničkog korpusa od 27. i 28. i naređenje od 29. decembra 1943. za stavljanje partizana pod slovo »Z« (zaklati).

¹⁰ To su bili dijelovi Borbene grupe »Brauner«. U njenom su se sastavu nalazili: napadne grupe 187. rezervne divizije, ojačani 92. motorizovani grenadirski puk i 901. tenkovski grenadirski nastavni puk (AVII, T-313, F-193/743454—9).

¹¹ Taj podatak nije tačan. Bosanski Šamac je zauzela 1. vojvodanska NOU brigada 16. NOU divizije (tom IV, knj. 20, dok. br. 111).

Pošto su dijelovi dobrovoljačke bojne u Bos. Šamcu, kao i II. bojne 8.1.p. dijelom razpršeni, to se točan broj gubitaka ne može ustanoviti. Po izkazima očevidaca navodno ima 24 mrtva i 30 do 40 zarobljenih, a ostali su razpršeni.

Vlastiti gubitci: oko 24 poginula, te 30 do 40 zarobljenih.

Protivnički gubitci: nepoznati.

Plien: nije bilo.

Istoga dana poginuo je nesretnim slučajem od razprsnuća bombe 1 domobran 8.1.p. u Brčkom.

20. XII.

20. XII. njemačka 187. divizija vrši podhvat čišćenja područja r. Sava — r. Drina — r. Spreča, nadirući sa područja Bijeljine i Zvornika ka zapadu.

Jedinice ovog zdruga drže zaprečnu liniju s. Potočari (6 J Brčko) — Celić (17 J Brčko) — s. Pirkovci (8 J Čelić).

Do dodira sa neprijateljem ovoga dana nije došlo.

Istoga dana na Slavenskoj strani grupa od oko 400 partizana napala je kod s. Strašinci (20 SI Brčko) dvije njemačke sati, koje su se tamo nalazile. Napad je odbijen uz pomoć njemačkih bojnih kola upućenih iz Brčkog, te se neprijatelj povukao ka iztoku.

Vlastiti gubitci: nije bilo.

Protivnički gubitci: 29 izbrojanih mrtvih.

Plien: nije bilo.

22. XII.

Jedinice zdruga držale su zaprečnu crtu u podhvat u čišćenja započetog 20. XII.

Uhvaćen je spoj sa dijelovima njemačkih jedinica, koje su došle pravcem Bijeljina — Koraj — Čelić — Brčko.¹²

¹² Prema izvještaju Komande 5. SS brdskog armijskog korpusa od 22. decembra 1943. u širem rejonu Koraja djelovali su 1. i 2. bataljon 901. tenkovskog grenadirskog nastavnog puka, dok su na prostoriji Priboj — Celić napadali 1. i 2. bataljon 92. motorizovanog grenadirskog puka (AVII, T-313, F-190/7450044).

Južno od Celića, na prostoriji Lopare — Tuzla, djelovale su napadne grupe 187. rezervne divizije (2. bataljon 133, 2. bataljon 135. i 2. bataljon 482. puka). Bliže o tome vidi AVII, T-313, F-190/7450027: izvještaj Komande 5. SS brdskog armijskog korpusa od 23. decembra 1943. godine.

Jedinice zdruga došle su samo u dodir sa pojedinim partizanskim patrolama. Istoga dana podhvat je završen, te su se jedinice vratile na svoje polazne postave.

Vlastiti gubitci: 1 domobran 8.1.p. ranjen.

Protivnički gubitci: nepoznati.

Plien: nije bilo.

23. XII.

23. XII. po danu pojavila se je jedna grupa od oko 20 partizana na uzletištu (3 I od mosta Brčko), te druge grupe kod s. Račinovci (9 I Brčko). Upućene obhodnje iz Brčkog protjerale su partizane, bez jačeg otpora od strane istih.

I. bojna 8.1.p. u izvršenju zadatka izdatog od 187. njemačke divizije, u pokretu za Bijeljinu, stigla je 23. XII. oko 0900 sati do mosta izpred s. Vršani (16 II II Brčko). Pošto je taj most sasvim porušen, a potok nabujao, to se pokret ovim putem nije mogao nastaviti. Izaslana obhodnja upućena da izpita valjanost puta koji vodi sjeverno od Vršana preko Crnjelova za Bijeljinu, ustanovila je da je i na tom putu most kod 4 km. porušen, a blato i nabujalost potoka sprečava svako prelaženje povoza. Stoga se je bojna vratila u Brezovo Polje, gdje je zanoćila.

Vlastiti gubitci: 1 domobran 5.1.p. ranjen.

Protivnički gubitci: nepoznati.

Plien: nije bilo.

24. XII.

24. XII. III. bojna 8. lovačke pukovnije vršila je čišćenje područja južno od Čelića (17 J Brčko), bez dodira sa neprijateljem.

Jedna ojačana sat 5.1.p., koja se kretala u razviđanje Brčko — Brezovo Polje, sreća je putem I. bojnu 8.1.p., koja se samovoljno vraćala iz Brezovog Polja u Brčko.

Zapovjednik zdruga oko 1000 sati izašao je u susret I. bojni 8.1.p. i naredio povratak iste u Brezovo Polje. Protivno ovoj zapovjedi bojna se je vratila u Brčko. Zapovjeđena iztraga.

Vlastiti gubitci: nije bilo.

Protivnički gubitci: 13 prebjeglica.

Plien: 13 pušaka i 1.000 naboja.

25. XII.

Vršena su manja razviđanja izpred postava Brčko uz vrlo slabi odpor manjih partizanskih obhodnji.

Vlastiti gubitci: 1 domobran 8.1.p. ranjen.

Protivnički gubitci: nepoznati.

Plien: nije bilo.

27. — 31. XII.

Od 27. do 31. XII. zdrug sa svim svojim jedinicama vrši preselicu u etapama iz Brčkog za Tuzlu, a u smislu zapovjedi LXIX. Rez. Korpus. Ia broj 364 5682 od 25. XII. 1943. god.

Do 31. XII. preseljeni su svi dielovi, koji su vršili preselicu suvim iz Brčkog preko Čelića za Tuzlu, dok su dielovi, koji su morali biti upućeni vlakom, uslied poteškoća i pomanjkanja i dodiele vagona stigli mnogo kasnije, tako da je posljednja preselica stigla tek 9. I. 1944. god.

b) Izkustva, nedostatci i prijedlozi.

Za vrieme podhvata, te za vrieme preselice Brčko — Tuzla uočeni su sljedeći nedostatci:

1. — Dojavna sat zdruga nije opremljena. Stoga zdrug ne raspolaže nikakvim dojavnim tvorivom. Ovo se u podhvatima izpoljava nemogućnošću izvještavanja, te je zdrug za samostalne veće podhvate onemogućen.

Isto tako na postavima, koji su jako udaljeni, zdrug nije u mogućnosti da ima sa podređenim jedinicama bilo kakovu vezu.

Zbog nedostatka krugovalnih postaja (zdrug nema niti jedne izpravne) nemoguće je izvještavanje o važnim događajima, osim ako postoji brzoglasni spoj.

2. — Zdrug nema niti jednog teretnog samovoza, jer samovozni povoz zdruga nije opremljen. Ovaj se nedostatak osjeća kako u podhvatima, tako još jače za vrieme preselica, jer se nikada ne može rekvirirati dovoljan broj seoskih kola, ne ulazeći u to, što ovim rekviriranjem kolone postaju jako duge i osjetljive.

3. — Zdravstvena sat zdruga je opremljena, ali nije još primila niti jedan teretni samovoz. Poteškoće oko prijevoza ranjenika u većim podhvatima jasne su.

4. — Većina ljudstva zdruga još uvijek nije primila novu odjeću i obuću, a stara je u vrlo slabom stanju, dielom ljetna, što sve djeluje slabo na pokretljivost trupa, borbenost i moral.

I jedinice koje su opremljene, nisu primile gunjeve, ni šatorske listove, što sve smanjuje pokretljivost i izdržljivost trupa.

5. — Primljena kola prilikom opremanja jedinica su preteška, te teško upotrebljiva na brdskom terenu, a naročito što konji koji se dodjeljuju zdrugu nisu probrani, nego su izpod osrednje vrijednosti.

ZAPOVJEDNIK
Pukovnik (Fritz)
Fritz¹³

Glst
11. 1. 1944.¹¹

¹³ Čita se: Fric. Ime mu je Julije. Kasnije unapređen u čin generala. Osuđen je na smrt strijeljanjem (kao ratni zločinac), po presudi Vojnog vijeća Vrhovnog suda Demokratske Federativne Republike Jugoslavije od 22. septembra 1945. godine (»Politika« od 14, 23. i 26. septembra 1945).

¹⁴ Ta zabilješka, dopisana mastilom, označava datum prijema ove relacije u Glavnostožemom odjelu Domobranskog 2. zbornog područja.